

Grønt Miljø

4 / MAJ 2015

ANLÆGSGARTNERNORMER. Revideret regelopsamling med mange rettelser og tilføjelser. 4

KONKURRENCE. 'Danmarks grimme have' viste hvad der ses som grimt - og smukt. 14

ØKOSYSTEMTJENESTER. Det gratis værdisætningsprogram i-Tree har succes i USA. 24

VÆRDISÆTNING. VAT 03 og Alnarpmodellen til træer blev testet og evalueret. 26

VANDAFLEDNING. I et villakvarter skal 100.000 m³ vejvand uden om renseanlægget. 34

Danske planter til danske anlæg

Egenproduktion på 110 hektar
jord på Fyn – dyrket efter moderne,
miljörigtige principper.

Vil du se flere træer?
Scan koden og få en
"køretur" i plante-
skolen.

KORTEGAARD

Telefon 65 97 26 56
pkp@kortegaard.dk
www.kortegaard.dk

KVALITETS PLANTER TIL ANLÆGS- SEKTOREN

- Indhent tilbud på dit projekt

HOLDENS
PLANTESKOLE A/S

Kongeåvej 12 - 6600 Vejen
Tlf. 75 3640 99 - Fax 75 3648 99
mail@holden.dk - www.holden.dk

- også
i bigbags

**Muld
Spagnum
Barkflis
Træflis
Topdressing
Grus
Granitskærver**

Levering med lastbil
eller afhent selv
Container udlejning

www.l-n-g.dk

*Lyng
Naturgødning*

Slangerupvej 16
3540 Lyng
48 18 73 50

RÅDGIVNING, KVALITET & PRÆCISION

MOESGAARD MUSEUM, AARHUS

LIGHTHOUSE, AARHUS HAVN

CITY TOWER, AARHUS

AMAGER STRANDPARK, KØBENHAVN

NAVITAS, AARHUS HAVN

JOHANSENS PLANTESKOLE
- TOTALLEVERANDØR TIL DEN GRØNNE SEKTOR

TELEFON +45 75 86 62 22 · WWW.JOHANSENS-PLANTESKOLE.DK

RUL DIN GRÆSPLÆNE UD ÅRET RUNDT

SMÅ RULLER:

61 x 164 x 1,5 cm
= 1m² pr. rulle

STORE RULLER:

Bredde 50-81 cm.
Længde op til 35 meter.

Priser pr. m² excl. moms & transport:

1-24 m ²	kr. 30,-
25-99 m ²	kr. 25,-
100-299 m ²	kr. 18,-
300-999 m ²	kr. 15,-
1000-2999 m ²	kr. 13,-
Over 3000 m ²	kr. 12,-
Græstage, 1-39 m ²	kr. 40,-
Græstage, over 40 m ²	kr. 30,-

Leopold's Rullegræs

4100 Ringsted Tlf. 56 87 00 95

www.leopolds-rullegraes.dk info@leopolds-rullegraes.dk

DÆKBARK FRA KOLD

TRANSPORT- & HANDELSFIRMA

• SORTERET BARK:

DÆKBARK 40 (20-80 mm) Fyr
DÆKBARK 20 (10-30 mm) Fyr/Gran

• FALDUNDERLAG:

DS-godkendt faldsand
LEGEBAK (20-60 mm) Gran

• USORTERET BARK:

REJET DÆKBARK Gran (0-120 mm)
BARKSMULD (0-10 mm) til jordforbedring

• FLIS OG SPHAGNUM:

TREFLIS (20-50 mm)
RIDEBA NEFLIS
SPHAGNUM grov/fin

DÆKBARK FRA KOLD
DANMARKS STØRSTE BARKLEVERANDØR

HOVEDKONTOR:

Vognmand Kold A/S
Stærkindevej 37,
Vindinge
4000 Roskilde

Tlf. 4635 0531
fax 4635 2199
E-mail: Salg@kold-bark.dk
www.kold-bark.dk

Konsulent:
Jens Olesen
4014 9840

Jylland:
Tlf. 9839 2722

LAGER PÅ SJÆLLAND
LAGER PÅ FYN
LAGER I JYLLAND

SPECIALPRIS VED
STØRRE LEVERANCER

KOMMENTAR

KUN ÉN EUX-ANLÆGSGARTNER

At kombinere fag og gymnasium i en EUX blev muligt i 2010, og i 2012 forsøgte Roskilde Tekniske Skole sig som den første med en EUX-anlægsgartner. Med 23 tilmeldte lovede det godt. Men allerede 6. januar året efter stoppede den sidste. I 2013 var der ikke tilmeldinger nok, men i 2014 prøvede man igen. Det samme gjorde Selandia og Jordbrugs Uddannelsescenter Aarhus. Kun en halv snes stykker i alt meldte sig. Og nu godt et år efter hænger kun én ved. Laura Egede Olsen er p.t. den eneste EUX-anlægsgartnerlev i landet. Og hendes mål er politiskolen. Anlægsgartner er kun en gardering!

Grelle tal. Og ansøgningerne i år ser ikke bedre ud. Spøjt, for ser man på alle erhvervsuddannelser, begynder en langt større andel på EUX og en langt mindre andel falder fra. Som man kan læse i dette nummer, kan forklaringen bl.a. være at anlægsgartnerprøverne falder sammen med gymnasieeksaminerne - og gør det samtidig med at praktikværterne har højsæson. Roskilde Tekniske Skole har før udtalt at man ikke fik de de bogligt stærke elever som ville have gået i gymnasiet. Man fik dem der ellers havde taget EUD.

EUX er en måde at lokke elever fra det alt for populære gymnasium, få kvikke hoveder ind i fagene og få nogle af dem hurtigt videre til fagets videregående uddannelser. Her har EUX-anlægsgartner fejlet. Tabet afbødes dog af at de fleste frafaldne er endt i EUD-anlægsgartner. De er ikke tabt for faget og kan siden blive f.eks. jordbrugsteknolog, professionsbachelor i jordbrugsvirksomhed eller have- og parkingeniør, godt hjulpet af de generelt gode koblinger og meritordninger. Og dem der tager gymnasiet, kan senere komme ind på de videregående grønne uddannelser hvis de stadig har den grønne interesse.

Alligevel er EUX en god idé som erhvervsuddannelsesreformen også støtter. Fagene får en mere alsidig rekruttering. Den unge får en dobbeltuddannelse der giver flerdobbelte uddannelsesmuligheder. Og hvis man f.eks. har ambitionen om at blive anlægsgartner før man bliver landskabsarkitekt, så slår man med EUX to fluer med ét smæk. Det kan for den unge mere end opveje det at kunne gå på et lokalt gymnasium med vennerne. EUX-anlægsgartner skal ikke afskrives, men det er nødvendigt at analysere de triste tal og deres baggrund - og få politisk opbakning til at gøre EUX mere anlægsgartnervenlig. **SØREN HOLGERSEN**

FORSIDEN. Have- og parkingeniørstuderende er i gang med en beskæringsøvelse i bytræarboretet. Beskæring er også et fagligt tema på Have & Landskab. Foto: Oliver Bühler.

Grønt Miljø

www.grontmiljo.dk

www.facebook.com/grontmiljo

Redaktion: Søren Holgersen, ansv. (sh). SH@dag.dk. Tlf. 2065 1507.

Lars Lindegaard Thorsen (lt). LLThorsen@gmail.com. Tlf. 6116 9394.

Abonnement: Tenna Palmberg, TP@teknovation.dk. Tlf. 4613 9000.

Annoncer: Steen Lykke Madsen, Teknovation ApS. SL@b2b-press.dk. Tlf. 3035 7797. Tlf. 4613 9000.

Udgiver: Danske Anlægsgartnere / ProVerte A/S.

Tryk: Jørn Thomsen Elbo A/S. Trykplag: 5.000.

Oplag: 1.7.13-30.6.14: 4.106 ifølge Specialmediernes Oplagskontrol. Cirka 860 er sendt direkte fra udgiver og indgår ikke i det kontrollerede tal. Medlem af Danske Specialmedier. 33. årgang. ISSN 0108-4755.

Grønt Miljø er et fagligt magasin om planlægning, anlæg og drift af have, park og landskab. Målgruppen er fagfolk i privat eller offentlig virksomhed samt fagets kunder, leverandører og uddannelsessøgende. Grønt Miljø udkommer med 10 årlige numre. Et årsabonnement koster 425 kr. inklusiv moms. Kollektive abonnementer kan aftales.

Jord, planter og sten på rette vis

ANLÆGSGARTNERNORMER. Normer og vejledning for anlægsgartnerarbejde forsøger at samle alle regler op, og viser det i en ny udgave med mange rettelser og tilføjelser

Af Kim Tang og Søren Holgersen

Efter fem år er anlægsgartnernormerne igen lavet om. På næste side gengives nogle af de væsentligste ændringer i Normer og Vejledning for Anlægsgartnerarbejde som normerne rigtigt hedder.

Først og fremmest er en række kilder fornyet, udgået eller opstået. Ny er f.eks. 'Kvalitetsstandard for planteskoletræer' som er et indiskutabelt grundlag for normerne. Det er også DS 1136 om belægninger som siden sidst er udkommet i en ny udgave. En anden nyhed der har haft indflydelse på de reviderede normer, er SBI's anvisning 224 om fugt i bygninger, herunder fald bort fra bygninger, sokkelhøjder, niveaufri adgang og omfangs-

dræn. Der er også nye referencer om bl.a. græs, genbrugsmaterialer og træ.

Andre ændringer skyldes en tilpasning til det praktiske behov eller ny faglig udvikling. Det er næppe undgået nogens opmærksomhed at permeable befæstelser og stålkanter fylder mere i faget end før. Så det gør de også i normerne. Alt i alt er ændringerne så mange at det sikreste er at få fat i de nye normer. De træder i kraft 1. juni 2015. I en overgangsperiode vil både den nye og gamle udgave kunne have betydning, bl.a. afhængig af konkrete aftaleforhold.

Sorterede referencer

Udgiveren er som alle gange før siden 1962 Danske Anlægsgartnere. I sin nuværende form - og titel - er det dog kun

tredje udgave siden 2005. Kort fortalt beskriver normerne hvad faget betragter som fagmæssigt korrekt anlægsgartnerarbejde. Som sådan er det et udgangspunkt for anlægsgartnerens arbejde når der ikke foreligger særlige aftaler om hvordan arbejdet skal udføres. Normerne kan endvidere anvendes som et projektværktøj og som reference for udbudsmateriale.

Normerne er i princippet en referenceopsamling der giver en oversigt over relevante regler i danske standarder, vejregler mv. og sorterer dem. Desuden tilføjes der regler eller alternativer hvor de andre standarder mv. ikke dækker nok i forhold til anlægsgartnerarbejde eller - i enkelte tilfælde - går på tværs af indarbejdede anlægsgartneriske

traditioner. Et eksempel er fald på belægninger hvor der er anlægsgartnerisk tradition for et mindre fald på mindst 10 promille på terrasser. Statens Byggeforsningsinstitut mener at der skal være mindst 20 promilles fald i udfald fra bygninger - og derfor normalt også på terrasser.

Normer og Vejledning for Anlægsgartnerarbejde er vel at mærke kun rettet mod anlægsarbejde. Hvad angår drift kan man bl.a. henvise til Danske Anlægsgartners 'Pleje af grønne områder' hvor en ny udgave ventes senere i år efter at en fælles basisstandard først er færdig.

Norm og vejledning

I normerne skelnes som før mellem normer og vejledning. Normerne der er understrege-

Omslaget på de nye normer har både belægninger og planter med - selv om planterne kun er som skygger. Med det anvendte grej og de fraværende værnemidler skulle man måske tro at billedet har nogle år på bagen, men det er faktisk fra 2014.

NOGLE AF DE VÆSENTLIGSTE ÆNDRINGER FRA 2010-UDGAVEN TIL 2015-UDGAVEN

OVERTAGELSE

- Det præciseres at al flytning af jord skal håndteres i henhold til de kommunale jordregulativer.

JORDARBEJDE

- Om råjord præciseres vejledende at det højst må rumme 2 vægt% humus.
- Om muld præciseres at man ved muldbearbejdning ikke må ødelægge jordens krummestruktur. Der er også tilføjet teksturkurver som man kan kvalitetsvurdere mulden efter.
- Det præciseres at man før jordarbejde via Ledningsejerregistret (LER) skal kontrollere om der er ledninger i jorden.
- Om mulddeponering præciseres at mulden ikke må dozes sammen i høje mulddepoter, og at kompost kan medvirke til at gendanne biologisk liv.
- Om råjordsløsning skærpes normkravet til overfladens jævnhed på sportsplæner. Der må højst være 5 cm gab på 3 meter retskede. Ellers er det fortsat 15 cm. Det nævnes at løsning kan give sætninger fordi grubespor falder sammen, og at det især er et problem på græs.
- Om jordbehandling frarådes fortsat fræsere og andre roterende redskaber, men stenedslægningsfræsere kan accepteres hvis der kun er én overkørsel.

PLANTNING

- 'Kvalitetsstandard for planteskoletræer' er tilføjet som vejledende krav. Det er fortsat kun mere generelle krav der er anført som norm.
- Om plantehuller er det tilføjet som vejledning at man skal bortlede overskydende vand hvis det omgivende terræn falder mod plantehullet. Ved tilførsel af nyt muld til plantehullet bør teksturen svare til den omgivende muld.
- Det tilføjes vejledende at specielt by- og vejtræer efter plantning vil have behov for gødning.
- Om vanding er det vejledende krav til træer øget til 200 liter hver 14. dag den første vækstsæson. Før var det 100-150 liter pr. gang.
- Om jorddække tilføjes vejledende at en våd og kold jord ikke bør dækkes da dækmaterialet nedsætter både fordampning fra og opvarmning af jorden.

GRÆS

- Skemaet over anvendte græsarter og deres egenskaber er ændret til Sterfs 'The Grass Guide' fra 2012.
- Om færdiggræs tilføjes vejledende at tykkelsen på græstørvene normalt er 1,5-2,0 cm og højst bør afvige 10 mm inden for den enkelte leverance.

- Til sportsplæne skærpes de vejledende krav til ukrudtsmængden der højst må have 1% dækning.

- Jævnheden på sportsbaners råjordplanum skærpes vejledende til højst 5 cm gab på 3 meter retskede. Ellers er normen 10 cm.

- Vejledende krav til vækstlaget er præciseret hvad angår silt (højst 8%) og sten (må ikke skade etablering og vækst).

BEFÆSTELSER

- Normen til fugemateriale af beton følger nu den reviderede DS 1136 og skal være styrkeklasse C30/37.

- Normen til beton til afretningslag følges også DS 1136: C30/37 til brosten og C20/25 til kantsten.

- Der er tilføjet beskrivelse af permeable befæstelser hvor den eneste norm dog er at alle lag skal være permeable. Til bære-, fuge- og afretningslag anbefales en fin makadam, jf. Dansk Beton.

- Kravene til knust beton, tegl, asfalt samt blandinger og slagter følger nu Vejdirektoratets udbudsforskrifter fra 2011 og 2012.

- Om chaussébrosten tilføjes vejledende at de i buforbandt må variere mere end DS 1136 angiver.

- Der er større krav til betonvarers udseende. Om betonvarer tilføjes som norm at huller grundet lerklumper og kalksten kun må forekomme i ubetydeligt omfang. Den vejledende grænse er 10 pletter over 1,5 cm² pr. 10 m² belægning, jf. Dansk Beton. Denne grænse gælder også for jernudfældninger.

- Beskrivelsen af kunststofbelægninger og især kunstgræs er ændret, bl.a. som følge af at DBU har trukket sine standard tilbage. Beskrivelsen er nu rent vejledende bortset fra faldunderlag.

- Det tilføjes vejledende at små fliser under 4 cm tykke er svære at få at lægge fast i afretningsgrus. De bør ligge i lert grus med blødt aftræk eller i bundne materialer.

- Det beskrives vejledende hvad man gør med bære- og afretningslag når overflader af uens tykkelse kombineres, f.eks. chaussébrosten og betonfliser.

- Om rodvenlig befæstelse tilføjes vejledende at nedvandingen må doseres så jorden ikke pakkes for meget mellem stenene og at rodvenlige befæstelser også kan opføres i plast, stål og beton.

- Om dræning vejledes nu om omfangsdræn, jf. SBI-Anvisning 224 og DS 436, herunder beskyttelse af fundamenter.

- Afvandingsfaldene er revideret efter nye kilder, bl.a. SBI-anvisning 224. Den generelle norm er præciseret, og det an-

befales ikke at bruge permeable befæstelser i udfald fra bygninger. Der er divergens mellem SBI's 20 o/oo i udfald og de 10 o/oo som efter anlægsgartnerisk tradition gælder for terrasser.

- Om belægnings overhøjde tilføjes vejledende at den bør være ½-1 cm i forhold til græs og bede.

- Om tolerance i plan tilføjes vejledende at tolerancen bør være 10 mm hvor man skal holde flugter og moduler.

- Tilpassede klinker, klinkefliser og brudfliser bør vejledende være mindst 30% af normalstørrelsen, samme krav som i forvejen gælder for betonsten.

- Om fuger er tilføjet som norm at kantsten af natursten skal have 2-5 mm fugebredde og kantsten af beton 2-3 mm fugebredde, jf. DS 1136. Det præciseres at kravene til fugebredder generelt gælder grusfuger. For faste fuger henvises til leverandøranvisninger.

- Stålkanten er beskrevet detaljeret, men som norm er der kun generelle krav. For ubehandlet stål anbefales mindst 8 mm godstykkelse ved højst 10 cm lysning.

- Grusbelægninger og insitustøbt beton som toplan er beskrevet vejledende.

TRAPPER

- Fald på trin og repos har for natursten fået en øvre grænse på 25 o/oo. For beton er den nedre grænse nu 10 o/oo (før 15), og den ny øvre grænse 25 o/oo.

- Om elementtrapper vejledes om trin med savede (glatte) undersider og risikoen for at de skrider frem.

- Normkravet til opspring på betontrapper er reduceret fra 3 til 2 mm.

- Præcist tildannede trappeelementer kan vejledende indbygges med et fald på mindst 5 o/oo, hvor det generelle krav er 15 o/oo.

TERRÆNMURE

- Funderingsdybden er øget til 20 cm for murhøjder op til 1,5 m på frostsikker og frostvildsom bund.

- Der er tilføjet vejledende krav til nedgravning af palisader.

- Om bagstøbning er der tilføjet nye vejledninger der bl.a. angiver at bagstøbningen ikke føres helt til tops, men aftager med murhøjden.

TAGHAVER

- Om vækstlag præciseres vejledende hvordan jordens tørrumvægt mv. bør være, men uden konkrete tal.

- Om vindstabilitet tilføjes vejledende at man kan bruge jordankre i form af f.eks. armeringsnet.

de, bør så vidt muligt altid følges. De er i vidt omfang gengivet fra anerkendte referencer som danske standarder og vejregler og er ofte af en vis generel karakter.

Al øvrig tekst er vejledning eller almindelig forklaring. Vejledningerne er i vidt udstrækning baseret på branchens erfaring og kan med fordel følges i de fleste tilfælde. Til det vejledende stof hører f.eks. den nye Kvalitetsstandard for planteskoletræer. Det skal altså præciseres i kontrakten hvis den skal gælde. Den gælder ikke automatisk fordi man har henvist til anlægsgartnernormerne.

Formen med de blandede normer og vejledninger - og den pragmatiske blanding af produkt- og proceskrav - genkendes fra bl.a. vejreglerne. Med den nye udgave, der er blevet lidt længere end den gamle, er dette princip udviklet. Det kan man bl.a. se i nye afsnit om bl.a. permeable befæstelser og insitustøbt beton. Baggrunden er bl.a. at der bliver stadig flere materialer og

metoder og de bliver stadig sværere at angive eksakte krav. Alt kommer an på alt. Resultatet er generelt mere snakkende normer. Det er en udvikling der kan diskuteres, men som det er svært at finde et godt alternativ til.

Norm med begrænsninger

Normer og vejledninger burde ideelt hvile på hele verdens viden og erfaring, men det er i praksis umuligt. Der findes sandsynligvis undersøgelser og erfaringer om hver eneste enkelte detalje. Men selv om viden spredt sig på mange måder, er det ikke alt der er inddraget i normerne.

Som et eksempel kan man tage de fald der kan - eller skal - være bort fra bygninger. Statens Byggeforskningsinstitut (SBI) siger i deres vejledning fra 2013 at der skal være et fald på mindst 25 promille i mindst 3 meter fra bygningen, dog mindst 20 promille når belægningen er tæt. Kravene er pænt gengivet i normerne selv om de er i konflikt med den gamle anlægsgartnerregel om

at man kan gå ned på 10 promille på terrasser.

Men hvor kommer SBI's krav fra, og hvad er deres rationale? Det er ikke tjekket nærmere ud over en telefonsamtale til SBI der ikke afslørede noget nærmere. Logikken er formentligt den at der ikke må opstå et 'direkte vandtryk' mod soklen. Vandtrykket opstår når jorden er vandmættet hvad den derfor ikke må blive. For at modvirke det, må der ikke sive vand ned. Ikke for meget i hvert fald. Derfor må regn ikke sive direkte ned i jorden. Derfor må der ikke dannes pytter på overfladen. Vand må ikke staves op ved bygningen. Derfor skal der være fald.

Jovist, men at noget vand siver ned, skader jo ikke, bare jorden ikke bliver vandmættet. Så småpytter betyder vel ingenting. Det kan vel heller ikke være værre end hvor der er jord og græs ind til bygningen hvor vand siver ned selv om der er lidt fald. Og hvis der ikke er kælder kan det hele vel være lige meget. Og hvorfor skal faldet lige være 20 og 25

promille og ikke 10 promille? Vandet løber væk i alle tilfælde selv om det bare er lidt langsommere når faldet ikke er så stort. Og hvorfor skal det være lige tre meter fra bygningen og ikke f.eks. to?

En i sig selv mindre detalje rejser mange spørgsmål der ideelt burde studeres i et omfattende litteraturstudium og analyseres før kravene blev sat ind i normerne. Måske der bliver tid og råd engang i fremtiden. Som bruger af normerne skal man blot vide at de ofte hviler på antagelser, sporadisk viden og praktiske erfaringer der altid rummer en vis tilfældighed. Det bidrager til at der er mere og mere vejledning mens de mere bindende normer får stadig mere generel karakter. □

KILDER

Normer og vejledning for anlægsgartnerarbejde. Af Kim Tang, Søren Holgersen m.fl. Danske Anlægsgartnere 2015. 125 s. www.dag.dk.

SKRIBENTER

Kim Tang er fagkonsulent i Danske Anlægsgartnere. Søren Holgersen er Grønt Miljø's redaktør. De har begge medvirket ved flere tidligere udgave af publikationen.

Kravene til mulddudlægningens jævnhed, sten i overfladen mv. afhænger af det ønskede fremtidige præg. Her tilstræbes et havepræg med en meget præcis og jævn overflade, og er arealet ikke for stort, kan en gammeldags trædning stadig være nyttig.

Enjoying the
outdoors
since 1947

vestre.se

Vestre Stripes
Design: Lars Tørnøe

Perlestenene overtager stille og roligt de ledige arealer - og kirkegården bliver mere og mere grå. Også her på Egebjerg Kirkegård.

Genopfind den grønne og frodige mindehave

Erstat perlesten med græs på landsbykirkegårdens ledige arealer, råder kirkegårdskonsulent

Fra at være grønne og frodige mindehave er mange landsbykirkegårde ved at blive præget af grå flader af perlesten. Det bør de ikke, skriver landskabsarkitekt og kirkegårdskonsulent Charlotte Skibsted i videnbladet 'Gør landsbykirkegårdens ledige arealer grønne' fra Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning.

Når der er færre kistebegravelser og kirkegården bevarer sin størrelse, bliver der ledige arealer. De er let at dække med perlesten, men det kan ende med store grå stenflader med små gravstedøer. Gravstederne er måske endda selv dækket af perlesten og skiller sig kun ud med en lille hæk.

Derfor skal menighedsråd og gravere nytænke kirkegården. De skal ikke mere finde plads til så mange gravsteder som muligt i ret fast struktur. De skal genopfinde den grønne og frodige mindehave.

Få først et overblik over kirkegårdens ledige gravstedsareal i dag, råder Skibsted. Brug derefter protokol og gravkort til at få et indtryk af hvilke ledige arealer der opstår de næste fem-syv år. Mange af de kistegravsteder der udløber, vil nok ikke få fredningstiden forlænget.

Landsbykirkerne var før omgivet af græs. Derfor er det oplagt igen at tænke i græs. Perlesten og grus bør være forbeholdt de primære gange. På de sekundære gange kan græsset brede sig.

"Skønheden i de grønne flader som sammenbindende ele-

Kistegravsteder kan omdannes til urnegravsteder med en fælles beplantning ved baghækken. Foto: C. Skibsted.

Nyplantet allé af søjleavnbøg på Maribo Kirkegård. Foto: C. Skibsted.

ment mellem de aktive gravsteder giver kirkegården en stor intimitet," skriver Skibsted der mener at den samlende grønne flade understreger kirkegården som den store 'fælles gravplads for tidligere slægter'. Det naturprægede udtryk vinder da også mere og mere frem, og mange nye gravsteder anlægges i græs.

Man kan dog godt bevare gamle, store familiegravsteder tæt på kirken. De har ofte både karakteristisk beplantning og lokal- og kulturhistorisk interesse. Når gravstedet udløber, må man vurdere om de skal bevares, også for at bidrage til en grøn kirkegård.

Et led i planen kan være at samle de aktive arealer. Er der

flere ledige kistegravsteder ved siden af hinanden, kan de bruges til urnegravsteder. Man kan da bevare hækken og måske etablere en fælles beplantning bagerst fordi et urnegravsted fylder mindre end en enkeltkistegrav. Er de ledige gravsteder mere spredte, kan man lade hækkene stå og tilplante arealerne med stauder eller små buske som kirkegården anlægger og plejer.

De ledige arealer kan også udnyttes til at give løvtræerne en chance. De har i århundreder indrammet kirkegårdene og givet dem læ og skyggespil, men plantesygdomme og storme har de seneste årtier ryddet godt ud i dem. Elmene er væk, askene og kastanjetræerne er ved at gå samme vej.

Tænk både i store træer som eg, lind, ahorn og bøg og mindre løvtræer som røn, avnbøg, tjørn og mispel, råder Skibsted. Træerne kan plantes spredt i ledige gravsteder, i kirkegårdens kant eller som en allé langs den centrale gang. Man bør plante dem i en bundplantning. Træer i græs gror dårligt og bliver nemt beskadiget af plæneklipperen.

Kirkegården skal blive en ny grøn helhed. Gravernes arbejde forskydes fra intensiv pleje af mange individuelle gravsteder til kirkegården som sådan, og det kræver større viden om planter. sh

KILDE. Charlotte Skibsted (2015): Gør landsbykirkegårdens ledige arealer grønne. Videnblade Park og Landskab 3.03-85. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Københavns Universitet.

**Kampagnepris
kr. 239.995,-**

Vejl. kr. 288.785,-

SPAR kr. 48.790,-

REDSKABSBÆREREN TIL ALLE ÅRSTIDER

Praktisk hvor som helst

NYHED

Kampagnepris kr. 39.995,-
Vejl. kr. 62.995,-

GMR R3H 1500 L Græsklipper

Kampagnepris kr. 39.995,-
Vejl. kr. 47.995,-

Hydroman P170 Saltspreder

Kampagnepris kr. 19.995,-
Vejl. kr. 30.000,-

Nesbo FH 1200 L5 Fejemaskine

Kampagnepris kr. 19.995,-
Vejl. kr. 34.375,-

Hydroman 100 H Saltudlægger

UDSTYR

- Aircondition
- Radio m/CD & MP3
- Nummerpladeholder
- Opvarmede sidespejle
- Gaffel/kugletræk
- Kopholder
- Solgardin
- Sænkeventil for frontlift
- Luftaffjedret sæde

Redskabsbæreren MIC 34 C er vores topmodel med Kubota 34 hk turbodieselmotor og fuldender Kärchers modeller i kompaktklassen. Med A/C som standard og mange tilvalgsmuligheder gør vi alt for at du kan sidde komfortabelt i markedets bedste førerplads. Til MIC 34 C kan der vælges redskaber fra vores store redskabsprogram bl.a. markedets bedste feje-sugeanlæg, med mulighed for helt unikt recirkulationssystem for optimalt feje-suge resultat.

www.karcher.dk

* Alt tilbehør sælges kun ved køb af maskine.
* Alle priser er ekskl. moms og er gældende f.o.m. 31.07.2019.
* Maskinerne kan være vist med ekstraudstyr.

 KÄRCHER

makes a difference

Ny staudehave til en ældre dronning

TILLYKKE. Margrethe II fik en staudehave til Fredensborg Slotshave i 75-års fødselsdagsgave af regeringen og Folketinget - og er selv med til at færdiggøre planerne

Af Lars Thorsen

Da Danmarks regent blev 75 år den 16. april, var der én gave som med sikkerhed ikke ender på et kongeligt pulterrum. Det er gaven fra regeringen og Folketinget. Den består nemlig af en omlægning af staudehaven på Fredensborg Slot. Og modsat de fleste andre gaver, skal dronningen selv være med til at udforme den.

„Jeg har netop i sidste uge haft et møde med Hendes Majestæt hvor vi gennemgik de første skitser med henblik på selve havens disponering, men også plantevalget. Hun går meget op i både farver og former, men absolut også i artsvalg,“ forklarer Christine Waage der havde lavet plantesammensætningen ud fra tidligere samtaler med dronningen og derfor ikke ramte helt forbi. „Bortset fra at hun foreslog at der skulle indgå et felt med træpæoner.“

Christine Waage er landskabsarkitekt i Styrelsen for Slotte og Kulturejendomme og ph.d. i landbohavekultur og restaurering af historiske haver. Hun vil i den næste må-

neds tid færdiggøre haveplanen, så den kan blive præsenteret for majestæten igen og forhåbentligt godkendt.

Derefter vil planterne blive bestilt så plantearbejdet kan gå i gang til foråret 2016 mens anlægsarbejdet med havens store linjer - som bøgehække og trappeanlæg - vil gå i gang så snart den reservede have i Fredensborg Slot lukker for offentligheden midt i august.

Selv om haven ikke er færdigprojekteret endnu, anslår Christine Waage at anlægningen af den nye staudehave vil koste omkring en million kroner. Ud over regeringen og Folketinget er der også andre gavegivere der i anledning af den runde fødselsdag har ønsket at bidrage til projektet.

Dronning Ingrid's have

De indviede vil vide at der allerede er en staudehave i den reservede have i Fredensborg Slotshave. Den er kendt for sin blomsterpragt, artsrigdom og levende farvespil der udfolder sig fra det tidlige forår til sent efterår. Den er åben for offentligheden (ligesom den nye have vil være) i juli og halvdelen af august.

Det var Dronning Ingrid der fik omlagt den reservede have til en engelsk inspireret landskabelig blomsterhave. Hun fik også anlagt et stort staudebed, men det var tilbage i midten af 1930'erne.

„Derfor var staudebedet ved at være udlevet. Vi har selvfølgelig sørget for at indplante en del stauder i det hvert år så det kunne tage sig flot ud. Men med tiden syntes vi at beddet havde mistet sin sammenhæng,“ forklarer Christine Waage om valget af staudehaven som gave.

Men også den nye staudehave tager udgangspunkt i stedets historie. Den er disponeret med afsæt i et fasan-gårdsanlæg der lå i området i 1700-tallet. Hække markerer en hovedakse og en tværakse så der opstår fire mindre haverum. Derved skabes fire tema-haver med mulighed for forskellige udtryk og blomstrings-højdepunkter.

„Det primære greb bliver at vi planter nogle pænt store felter på 3-5 m² i stedet for blot en meter, så vi får nogle store farveflader. Det er ikke et mål i sig selv at få så mange arter og sorter ind som muligt,

det handler mere om at få et smukt farvespil med en vis ro,“ fortæller Christine Waage.

Staudernes haverum

Staudehaven vil bestå af en forårshave, en tidlig sommerhave, en sensommerhave og en lund af træer. Og selv om der stadig kan komme ændringer, er Christine Waage sikker på at forårshaven bliver plantet omkring det gamle legehus. „Her vil der blive en masse løg, forskellige narcisser og andre blomstrende løgplanter, sat i græs. Desuden vil der blive plantet mispler og kvæder så regentparret vil kunne nyde en lille frugtland.“

I den tidlige sommerhave finder hovedblomstringen sted fra først i maj til sidst i juni. De primære farver er her lilla, gul, blå og pink sammensat i farveharmonier sat i spil med kontrasterende farver. „Her vil der selvfølgelig være nogle tulipaner, men også forårsvortemælk, lupiner, løjtnantshjerte og nogle tidlige dagliljer.“

Sensommerhaven er placeret som nabo til rosenhaven og komponeret så blomstringen primært finder sted fra juli og frem til oktober. Her er de fremherskende farver rød, orange, pink, violet, blå og gul. Også her er bedet komponeret i farveharmonier med enkelte kontraster. „De karakteristiske planter her er en del forskellige salvier, og vi kommer også til at bruge forskellige georginer og dagliljer, pæoner, valmue, solbrud, høstanemoner og asters.“

Men når man vælger til, så er der også fravalg, forklarer Christine Waage. „Noget af det som ikke kommer til at indgå, er græsser som man ellers ser meget i de moderne, naturprægede præriehaver. Dette bliver en mere klassisk engelsk staudehave som vi kender det fra Gertrud Jekyll.“

Tvivl om træerne

Kun det fjerde haverum som skal have træer som sit hoved-

Den eksisterende staudehave ser flot ud i fuldt flor. Men den havde mistet sin overordnede sammenhæng efter mange års løbende indplantninger. Foto: Thomas Rahbek, Styrelsen for Slotte og Kulturejendomme.

Fredensborg Slot set i drageperspektiv. Den nye staudehaves fire rum er ikke færdige endnu, men er tegnet ind på denne fotomanipulation. Haven står færdig i foråret 2016. Foto: Søren Agerlund, Styrelsen for Slotte og Kulturejendomme.

element, er der ikke helt klarhed over endnu. „Der vil blive tænkt på blomstring og høstfarver, men også vækstformen er vigtig. Det har jo noget at gøre med skalaer, så vi skal have nogle træer som kan danne overgang til den lille skala i staudehaven og ud til de store plæner, men også nogle træer som kan skabe overgang fra rododendronmassiverne,“ siger Christine Waage og nævner *Prunus subhirtella*, higan-kirsebær, som et eksempel.

„Ellers kunne jeg godt forestille mig at vi bruger nogle mirabeller som dronningen er meget glad for, og som både har smuk blomstring og frugt. De vil kunne formidle skalaen fra de små, mere hyggelige haver til de store plæner.“

Planter og passer selv

Det bliver styrelsens egne gartnere som kommer til at passe dronningens nye staudehaver når den står færdig i foråret

2016, og derefter skal bruge 3-4 år på at vokse til. Det er de selvsamme folk som står for at plante, og det er ifølge Christine Waage helt bevidst. „Der er bare en god sammenhæng i at man selv er med til at anlægge det som man senere skal passe,“ siger hun.

Desuden er slotsgartneren

og gartnerformanden og styrelsens dygtige staudegartnere fra eksempelvis Kongens Have og Frederiksborg Slot meget aktive medspillere i udfærdigelsen af den nye staudehave.

„Når jeg har lavet en tegning, så viser jeg den altid til dem og får deres input om alt fra disponering til arter og sor-

ter, og på baggrund af disse dialoger har jeg eksempelvis sorteret flere fra fordi de ifølge gartnerne frøformerede sig for meget, og det blev næsten ukrudtsagtigt. Andre blev streget på grund af erfaringer med at de havde en tendens til at få meldug. På den måde er planteplanen blevet kvalitetssikret, og det synes jeg er privilegeret at vi alle sammen kan være med i processen. Så når vi står derude i haven om et par år, og tingene ikke helt bliver som det var planlagt, så kender de tankerne bag og kan sikre staudehavens udtryk på trods af udskiftninger eller renoveringer,“ lyder det fra Christine Waage.

Men også regenten kommer til at få lov til at give sit besyv med. Når alting er afsat ude i haven i løbet af efteråret, forventer Christine Waage at dronningen vil rundt i anlægget for at sikre sig at alting er som det skal være. □

16 FORENINGER GAV 2 STOLE

Staudehaven var ikke den eneste gave dronningen fik. Af Danske Anlægsgartnere, Arbejdsgiverne, Dansk Bilbrancheråd, Dansk Håndværk, Dansk Låsesmede Forening, Danske Malermestre, Håndværksrådet, Kristelig Arbejdsgiverforening, Sammenslutningen af Køretøjsbyggere og Autooprettere i Danmark, Skorstensfejerlauget, Aarhus Haandværkerforening, Den Nye Borger- og Håndværkerforening i Skive, Haandværker- og Industriforeningen i Odense, Hillerød Industri- og Haandværkerforening, Holstebro Industri & Håndværkerforening og Svendborg Håndværker- og Industriforening fik dronningen - to flotte stole!

Det var dog trods alt ikke Ikeas de billigste, men designklassikeren Faaborg-stolen som Kaare Klint tegnede til Faaborg Museum i 1914. Stolene blev fremstillet til lejligheden af møbelsnedkerierne Rud Rasmussen og Carl Hansen som selv donerede yderligere to eksemplarer af stolen.

De umistelige kirkegårde

Et sagkyndigt udvalg er i gang med definere bevaringskategorier for kirkegårde der er truet af nedlæggelse, men ikke må mistes

En kirkegård kan ikke nedlægges af stiftet før et sagkyndigt udvalg om kirkegårde er taget i ed. Og hvis udvalget erklærer kirkegården 'umistelig', kan den slet ikke nedlægges. Kirkegården kan også placeres i de to andre kategorier 'bevaringsværdig' og 'andre kirkegårde'.

Reglen blev indført da 'Bekendtgørelse af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde' 29. marts 2014 kom i en ny udgave. Baggrunden er at nogle få kirker er lukket i de senere år og at flere nok følger efter. Dermed kan deres kirkegårde også blive nedlagt.

I 2011 nedsatte Kirkeministeriet en arbejdsgruppe om folkekirkens kirker der helt eller delvis tages ud af brug. Gruppen skulle også se på kirkegårdene, og princippet om at kategorisere kirkegårde i umistelige, bevaringsværdige og andre kirkegårde kom med i arbejdsgruppens rapport i 2013. Kriterierne for kategorierne skal bygge på de retningslinier som findes i konventionen for Verdensarv vedtaget af Unesco i 1972.

Idéen om de tre kategorier stammede fra daværende kirkegårdsconsulent Susanne Guldager. Hun fortæller at man i andre bevaringssporsmål bruger lignede kategorier. Man taler bare om 'fredning' hvis noget er umisteligt. „Det ord bryder de sig ikke om i Kirkeministeriet,“ siger hun.

Højst 10-15 kirkegårde

Det sagkyndige udvalg der kategoriserer de nedlægnings-truede kirkegårde, er siden udpeget efter indstilling fra Akademiraadet, Det særlige Bygningssyn og Nationalmuseet. I udvalget sidder redaktør Anemarie Lund, professor Steen Høyer, museumsinspektør Ulla Kjær og kirkegårdsconsulent Preben Skårup.

Udvalget skal først formulere kriterier for at placere kirkegårde i de tre kategorier.

Når det er på plads, skal udvalget vurdere i hvilken kategori man skal placere de kirkegårde som ønskes nedlagt.

Hvis en kirkegård vurderes som 'umistelig' kan den ikke nedlægges, heller ikke hvis kirken lukkes. Men da grundlaget er Unescos konvention for verdensarv lægges der op til at kun meget få truede kirkegårde havner i denne eksklusive kategori. Kirkeministeriet er selv kommet det meget løse skøn på 10-15 kirkegårde. Susanne Guldager ser selv Lyø kirkegård som en oplagt kandidat som 'umistelig' kirkegård, men den ønskes nok ikke nedlagt i overskuelig fremtid, oplyser hun.

Til konceptet hører at umistelige kirkegårde skal vedligeholdes af folkekirken. De vil fortsat være omfattet af den kirkelige lovgivning og man kan blive ved at begrave i dem. „Det er udtryk for at man respekterer at kirkegårde er brugsanlæg,“ fortæller Guldager der i det hele taget glæder sig over at lovændringen skaber mere opmærksomhed om kirkegårde som kulturarv. „Det er der et stort behov for,“ fastslår hun.

Guldager vurderer at det nok er kirkegårde i landets tyndtbefolkede dele der kan ønskes nedlagt af økonomiske grunde eller fordi det er svært at fastholde et aktivt menighedsråd.

Afregistrere kirkeminder

Lovændringen gjorde det endvidere muligt at bruge kirkebygninger til ikke-kirkelige formål. Vil man lukke en kirke, skal Kulturministeriet høres med henblik på om en fredning kan komme på tale.

I den nye lov blev også reglerne om registrering af bevaringsværdige gravminder lavet om. Man kan nu afregistrere gravminder og dermed reducere antallet. Der er desuden den ændring at afgørelsen om registrering af gravminder i

Kirke-Stillinge kirkegård.
Et godt eksempel på en kirkegård med mange kulturværdier.
Foto: Susanne Guldager.

sidste ende skal påklages til bi-skoppen, ikke til kirkeministeriet som det var før.

Andre slags fredninger

Andre love kan supplere den kirkelige lovgivning for at beskytte kirkegårdene. Hertil hører bygningsfredningsloven. Ifølge dem er en kirke fra før 1536 (reformationen) automatisk fredet, hvis den tages af brug. For yngre kirker skal der tages beslutning om fredning i hvert enkelt tilfælde.

En bygningsfredning kan omfatte bygningens nære omgivelser f.eks. kirkegården i det omfang den er en del af en bevaringsværdig helhed. Kirkegården kan dog også fredes som et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk. I begge tilfælde forudsættes at kirkegården ikke længere er i brug og derfor ikke hører under den kirkelige lovgivning.

En nedlagt kirkegård der ikke længere omfattes af den kirkelige lovgivning, kan bruges til andre formål hvis den ikke fredes. I nogle tilfælde kan den da helt eller delvist bevares som fortidsminde ef-

ter museumsloven. F.eks. kan krigergrave, sten- og jorddiger, konkrete gravminder og mindesmærker på kirkebeskyttes efter museumsloven der uddelegerer en del af ansvaret til de lokale kultur- og naturhistoriske museer.

Naturbeskyttelsesloven har i enkelte tilfælde været brugt til at frede kirkegårde, f.eks. Assistens Kirkegård i København som blev fredet efter en kendelse fra Natur- og Miljøklagenævnet i 2014. En mulighed er også de såkaldte Exnerfredninger som er frivillige fredninger uden for kirkegården efter naturbeskyttelsesloven. Fredningerne er gennemført ved et stort antal kirker i 1950'erne for at holde synet af kirken frit. sh

KILDER

Bekendtgørelse af lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde. Kirkeministeriet 29. marts 2014.

Grønt Miljø (2014): 'Umistelig' kirkegård kan ikke nedlægges ifølge ny lov. Grønt Miljø 4/2014 s. 52.

Susanne Guldager (2014): Nye muligheder for at bevare kirkegårde. Videnblade Park og Landskab 3.14-15. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning 2015.

Korrespondance med Susanne Guldager 23.4.2015.

Få færre vibrationer og stød fra dine redskaber

Ny serie af anti-vibrerende udstyr til buskrydder, motorsav, haveredskaber og værktøj

Comfort-Tech er et spændende og innovativt USA-produkt, der har til formål at fjerne eller dæmpe de vibrationer og stød, der opstår under arbejde med bestemte typer af værktøjer og redskaber.

Scan og
se film om
Comfort-Tech

Grip - Wrap
Fås i sort og orange

Rør - støddæmper
Fås i sort og orange

Bæresele
Fås i sort og orange

COMFORT-TECH™
PERFORMANCE PRODUCTS

Bliv oprettet som bruger på Grenes webshop

Grenes e-handelsløsning er lavet for dem, der ønsker en nemmere hverdag, og som gerne vil have adgang til direkte bestilling og levering af over 700.000 varer 24 timer i døgnet 365 dage om året.

SE GRENES STORE UDVALG I WEBSHOPPEN

LYGTER / SÆDER

HAVE / PARK

ARBEJDSTØJ

VÆRKTØJ

Grimme haver mangler planter og plan

KONKURRENCE. 'Danmarks grimme have' viste hvad folk opfatter som grimt - og dermed smukt - og afslørede også at typehusproducenterne leverer færdigproducerede grimme haver

Af Lars Thorsen

Intetsigende, kedelig, farveløs, uninspirerende, fantasiløs. Danskerne lagde ikke fingrene imellem da de skulle fælde dom over deres egne haver i Danske Anlægsgartneres konkurrence 'Danmarks grimme have'. Her lagde over 140 haveejere billeder og beskrivelser af deres privathaver på Facebook for at vinde hjælp fra to anlægsgartnere i en dag. Normalt præsenterer folk ellers deres gode side på Facebook, men i denne omgang var det bagsiden af medaljen der blev vist.

Grønt Miljø har fået fagkonsulent hos Danske Anlægsgartnere Kim Tang og landskabsarkitekt Signe Moos fra moos + looft til at se billederne igen for at høre deres bud på hvad vi kan lære af det unikke kig bag havefolkets hække.

Simpel, ufærdig, forfalden

„Et meget interessant fotomateriale. Først og fremmest vil jeg sige at de fleste haver nærmere er kedelige eller ufærdige end de er decideret grimme,” pointerer Kim Tang, der mener at kunne se tre kategorier:

- Den simple have som bare består af en belægning, et græsareal og en hæk eller et hegn.
- Den ufærdige have hvor ejeren er gået i stå midt i et haveprojekt eller ikke er kommet i gang med haven efter huset er blevet renoveret eller bygget.
- Den rodede eller forsømte have med gamle, slidte belæggninger, skæve støttemure, affald og opstablede materialer, ødelagte haveelementer og generelt forfald.

Signe Moos er ikke uenig i denne inddeling og mener at mange af haverne ville have godt af en simpel oprydning. „Men ellers handler det først og fremmest om at tage en beslutning om hvad man vil med haven. Man betaler jo rigtig meget for arealet fra sokkel til

skel, så det er synd for dem som ligger inde med en såkaldt grim have. Det handler grundlæggende om at få løst grundens oplevelsesmæssige potentiale,” siger Signe Moos.

Hvad vil havefolket have?

På baggrund af de mange fotos mener Kim Tang at kunne udlede nogle pointer om hvad danskerne generelt ønsker i deres haver.

„Det er jo de kedelige, halvtomme haver som ikke bliver vedligeholdt ordentligt der går igen på disse billeder. Jeg vil slutte at det de sætter pris på, er frodigheden, blomsterpragten og de oplevelser der ligger i den klassiske have med buske, træer og blomster og løg hvor du får al årstidsvariationen. Det mangler i alle disse haver, og derfor er de så kedelige, og bliver opfattet som grimme,” siger Kim Tang.

Også Signe Moos fremhæver oplevelsen i haven. Oplevelser er afgørende for haveejerens tilfredshed. Hun har som tidligere havekonsulent

for Haveselskabet set mere end sin del af ufokuserede 'haver med potentiale' og pointerer at det er fagpersonens rolle at finde frem til den enkeltes havedrømme hvilket kan være svært.

„Den klassiske bilproducent Henry Ford sagde engang at hvis han i sin tid havde spurgt folk hvad de ønskede sig, så havde de sagt 'en hurtigere hest'. Men i virkeligheden ønskede de sig jo en bil, de vidste det bare ikke. På samme måde er det vores opgave at oversætte haveejernes tanker og ord så vi ikke kun giver dem det de siger de ønsker, men det de rent faktisk ønsker sig,” siger Signe Moos og understreger at det handler om at stille et væld af spørgsmål, men måske også tage en tur inden for i huset. Det kan nemlig tit sige en masse om personen som kan overføres til arbejdet med haven.

Tag en beslutning

Heldigvis er haven et forholdsvis ufarligt sted at eksperimentere, og der er færre regler og

restriktioner end med husbyggeri. Derfor opfordrer Signe Moos alle de deprimerede haveejere til ganske enkelt at kaste sig ud i det.

„I haven kan det jo ikke gå galt, og du kan få meget store virkninger med små midler. Hvis man f.eks. graver et hul og dynger jorden op ved siden af, har du pludselig et hul og en bakke og bevægelse i landskabet, noget som øjet kan vandre i, børnene kan løbe på, eller du kan lægge dig ned i og kigge på himlen når det blæser. Du kan også så morgenfruer over det hele eller bygge tårne af halmballer. I disse selvrealiseringstider er haven virkelig en oplagt chance for at folde sig ud.”

Start med en bid af foden

Men både hun og Kim Tang påpeger det samme grundlæggende problem som mange af haveejerne også nævner i de mange kommentarer på Facebook. Nemlig at de ofte ikke kan overskue hvor de skal gå i gang.

„De stirrer sig simpelthen

Med dette billede skød Danske Anlægsgartnere Facebook-konkurrencen 'Danmarks grimme have' i gang. Billedet er fra skribentens egen have efter en husrenovering i 2013. Med hækken er havens ramme i det mindste på plads. Bien hedder Sally. Foto: Lars Thorsen

Vinderne blev Maja og Nicolaj Schultz med denne have på Nyvej 17 i Haderslev. De får den 13. maj besøg af en anlægsgartnermester fra Danske Anlægsgartnere og to faglærte anlægsgartnere som arbejder gratis i haven. Efter ønske fra vinderne bliver vil der blive fokuseret på at rydde op, foretage terrænregulering og etablere et bålsted.

DEN SIMPLE HAVE. Mange haveejere havde typehusproducentens standardhave - belægning rundt om huset og græsplæne ud til hegnet. Disse haveejere kunne med fordel skabe nogle rum i haven, eventuelt blot plante nogle hække overfor hinanden og dermed skabe både slagskygger, læ og nye rum.

blinde på hele projektet i stedet for at udvælge ét område og så gå i gang dér,” forklarer Kim Tang. Det er lidt ligesom det gamle råd omkring hvordan man spiser en elefant. I stedet for at tro at man skal spise den hele på én gang, skal man starte med at tage en bid af foden.

„Dengang jeg var havekonsulent ringede folk jo nogle gange til os og nærmest sagde ‘hjælp, jeg har fået have’,” fortæller Signe Moos. „Her anbefalede jeg at man tænker på havens opbygning ligesom husets. Der skal være tænkt over gulv (belægning, græs, mos, blomster, terrasse mv.), vægge (hække, buske, træer, høje græsser, bambus mv.) og loft (f.eks. trækroner, pavilloner, himmel). Det kan gøre det lettere for haveejeren at afgrænse opgaven og rent faktisk tage en eller anden beslutning om hvordan haven kan udvikle sig,” siger Signe Moos som også hyppigt har måttet tale folk væk fra idéen om at haven er et færdigt produkt.

„Haven er jo det langsomme skuespil. Det er netop dét at den forandrer sig med årstiderne for øjnene af en som

nærmest er magisk og gør det tydeligt at det er levende væsener,” siger Signe Moos.

En hyppig grim have

Årstidsvariation og haveoplevelser er der ikke mange af i hovedparten af de ‘grimme’ haver på Facebook-kategorien ‘De simple haver’ med græs, belægning og hæk.

„Folk synes ikke at den er pæn fordi den mangler frodigheden, blomsterne, de traditionelle årstidsoplevelser. Det er ganske enkelt planteindholdet der mangler,” forklarer Kim Tang. Signe Moos supplerer: „Der er jo tale om ét rum der er spændt helt ud til hækken. Du kan kigge ud af vinduet og se hele haven i et glimt, og så er der jo groft sagt ingen grund til at gå derud. Der er ganske enkelt ikke taget stilling til noget som helst. Det er det som gør det til en ligegyldig have.”

Og ligegyldige haver; det er netop hvad typehusproducenterne fremstiller når de skal finde på udearealer til deres standardhuse. Her bliver oftest lagt en stenbelægning helt op til huset og derefter en gang rullegræs ud til den nyplan-

ers haver som jeg godt ville have nomineret i den konkurrence.”

En lignende opfattelse af den fuldstændigt brolagte have deler Signe Moos: “Ude omkring i villakvartererne har hæsliheden da gode kår med alt det granit som der lander luftbårne frø i og får hele belægningen til at forslumme. I min optik handler det meget mere om et behov for orden og kontrol end om et behov for at eje en have hvor planter vokser og udtrykket forandrer sig over tid. Men generelt vil jeg ikke tage stilling til, om det er grimt. At sige om haver er grimme eller smukke er ikke vores opgave. Vi skal se på virkninger og funktioner ud af elementerne i haven med henblik på at skabe oplevelser.”

Men hvis haveejeren selv har en oplevelse af at haven er grim, så bør der gøres noget. For haven kan andet og mere end bare at være det sted huset står. Som Signe Moos siger: „Ligesom med kunst skal have jo gøre noget ved os. Og hvis det er en god oplevelse at gå fra bilen og hen til hoveddøren - uanset hvordan dagen ellers har været - så er meget jo vundet.” □

FLERE GRIMME HAVEFOTOS
Se selv mange flere grimme havefotos i kommentarsporet på opslaget ‘Har du Danmarks grimme have’ fra 27. marts på Danske Anlægsgartneres Facebookprofil på www.facebook.com/danskeanlaegsgartnere. En del billeder er desuden slået direkte op under ‘Opslag på side’.

DEN UFÆRDIGE HAVE. Her finder man byggematerialer i bunker eller en ødelagt have i kølvandet på et husrenoveringsprojekt eller nybyggeri. Her kan en mand med en maskine og en plan gøre en stor forskel på én dag.

tede bøgehæk og et enkelt eller to små frugttræer i græsplænen.

„Man kan ikke engang kalde det ubevidst. Det er simpelthen bevidstløst, og når man sammenligner med disse havefotos, så er typehushaverne sjovt nok også præcist opskriften på hvordan man laver en grim have. Og hvis der er en bøgehæk med i pakken i skellet, så ser vi ofte at det er en ringe plantekvalitet hvor der kun er grene på den øver-

ste femtedel. Så har man samtidig givet optimale betingelser for ukrudtet. Og så har vi efter kort tid ikke blot en kedelig, bevidstløs have, men også en have i forfald,” understreger Signe Moos.

Selvvalgte grimme haver
Grimme haver er naturligvis et spørgsmål om smag og behag. Og derfor er der også en kategori af grimme haver som ifølge Tang og Moos slet ikke fremgår af de mange havefo-

tos: haven med flise- og stenbelægning overalt.

„Jeg havde jo håbet at der også ville komme nogle billeder ind af de stenørkener som breder sig ud over forhaverne i disse år. Men modsat de fleste haver i konkurrencen, har haveejere som har betalt dyrt for at få belagt hele haven med sten, velsagtens en idé om at det ser flot ud,” lyder det fra Kim Tang hvis egen have er endog meget frodig. „Men der er da en del af mine nabo-

DEN RODEDE ELLER FORSØMTE HAVE. I denne kategori har næsten alle haver én samlende løsning: Ryd op!

**Nu om dage handler det ikke
kun om at klippe græsset.
Men også om at skære i budgettet.**

Tænk fremad – langt fremad, når det er tid til at købe en ny plæneklipper.

Når tiden går, er det skønt med en plæneklipper, som følger med gennem årene uden at klage. Klippo er en hård negl, som er bygget til at holde – en følgesvend, som troligt stiller op år efter år. Og så bliver en investering i en Klippo jo en klog investering, eftersom behovet for en ny maskine ikke skal skrives ind i budgettet lige så ofte. Satser I desuden på svanemærkede modeller, viser I ekstra omtanke for fremtiden. Selvfølgelig kan I klare jer med andre plæneklippere. Spørgsmålet er bare, hvor længe I vil klare jer.

klippo.dk

KLIPPO®

Fremtidens plæneklipper

Tilskud til at gøre våd mark vådere

En ny tilskudsordning skal medvirke til at ændre landbrugets lavbundsgrunde til våd natur. Det drejer sig om marker langs vandløb, i lavninger og moser som i dag kun kan dyrkes efter grundig afvanding. Nu kan landmanden indstille dræningen og lade jorden sumpe til så den med tiden bliver til våde enge. Naturstyrelsen vil i de næste tre år bevilge 165 mio. kr. til formålet. Målet er 2500 ha ny natur. Resultatet bliver ifølge styrelsen ikke kun våde enge, men også en beskyttelse af vandmiljøet og færre drivhusgasser. Tilskudet skal dække landmandens tab og udgifter til lukning af dræn og grøfter. EU's landdistriktprogram betaler cirka 100 mio. kr., staten resten.

Færdiggræs nu også i 15 kg ruller

Prodana kan nu også levere rullegræs i 15 kg ruller. Det er 5 kg lettere end de sædvanlige 20 kg ruller der stadig leveres. De lettere ruller fremstilles efter ønske fra Danske Anlægs-gartnere. De letter arbejdet og mindsker belastningen når man arbejder med at lægge rullegræs på større flader. Arbejdstilsynet har desuden en vejledende grænse på 15 kg for vridende løft. De nye ruller er 200 cm lange og 40 cm bredde. Altså 0,8 m² pr. rulle. Der er 60 ruller pr. palle.

Tysk kvalitet bag ny to års garanti

Kärcher giver nu to års garanti som standard på alle sine nye redskabsbærere. De to års garanti er en del af et nyt garantikoncept hvor der efter et år gennemføres et inspektions-eftersyn af en autoriseret forhandler så problemer kan tages i opløbet. Ellers er eneste betingelse at de anbefalede serviceeftersyn er gennemført. Desuden er bevisbyrden vendt, så Kärcher skal bevise at fejlen ikke var på maskinen fra levering, ikke omvendt som normalt. Det nye koncept følges også op af strengere krav til forhandlere der bl.a. skal sørge for grundig instruktion af kunder og maskinførere.

VERDENS LANDSKABER

En frakørselsrampes tomme hjerte får liv

På vejen til Melbourne i Australien kan man køre fra motorvejen via 'The Power Street Loop'. Det er en frakørselsrampe der i en 270 graders bue omslutter et restareal som hverken kan tilgås til fods eller med bil - en ubenyttet urban ø. Men det cirkulære areal var

meget synligt både fra veje og de omliggende bygninger, og nu skal det forvandles i kølvandet på en designkonkurrence som landskabsarkitekterne Drysdale, Myers og Dow vandt med projektforslaget 'Habitat Filter'.

Forslaget går ud på at etablere en byskov på stedet og spæde den op med en mar-

kant, opdelt, funktionel skulptur. Det funktionelle består bl.a. i at skulpturen bliver forsynet med solpaneler på overfladen og tanke til opsamling af regnvand indeni mens området samtidig skal fungere som et flora- og faunahabitat og dermed øget biodiversitet. Arealet er cirka 2.000 m². worldlandscapearchitect.com.

Hottentot-figen.
Foto: Wikipedia.

Grønne sporvognespor og Hottentot-fige i Firenze

Jernbanestrækninger og togskinner er som regel lig med beskidte skærver og skrald der blæser forbi. Men sådan skal det ikke nødvendigvis være. I Firenze er sporvognslinjen mellem stationerne Santa Maria Novella og Scandicci blevet flankeret af hække og buske og ved vejkrøds med blomster og kugleformede stålstrukturer der bliver bevokset med jasmin og kaprifol.

Det mest markante ved projektet må dog være det bunddække som nu følger hele sporvognslinjen. Den består primært af sedum og mesembrianthemum, men kyndige

plantefolk har også observeret den afrikanske *Carpobrotus edulis* på billedet. Den er hjemmehørende i Sydafrika (hvor den er kendt som hottentot-figen) og bliver betragtet som invasiv i Italien.

Måske skulle arbejdet gå

hurtigt da den grønne sporvognforbindelse ifølge lokale borgere hu-hej-vilde-dyr skulle være færdig, inden præsidenten kom på besøg. Invasive arter eller ej - flot og inspirerende er det. worldlandscapearchitect.com.

Når forfaldne huse på landet skal fornyes

Kommuner har mange sager hvor en husejer i landzone vil rive det gamle hus ned og opføre et nyt. Og hvor de er for hurtige til at sige nej. Det gør de med den begrundelse at huset er en værdiløs ruin eller at det ikke har været beboet i tre år jf. planloven. I begge tilfælde skal man ansøge om tilladelse til et helt nyt byggeri - og den er sværere at få.

Det har medført flere sager hvor Natur- og Miljøklagenævnet er mere imødekommende end kommunerne. Nævnet præciserer at opførelse af et hus til erstatning for et eksisterende altid kræver landzone-tilladelse efter planlovens §35.

Efter nævnets praksis gives der almindeligvis tilladelse til at opføre et nyt hus hvis det

eksisterende hus er beboet eller har været beboet inden for 'de seneste år' og ikke er så forfaldent at det ikke har nogen værdi. Det er ikke afgørende at 'de seneste år' er 3 år idet 'der består en ret' til at tage den eksisterende bolig i anvendelse eller genopføre en ny bolig selv om det er 'adskillige år siden' den var beboet.

Det er ifølge nævnet endvidere en forudsætning at det nye hus opføres med nogenlunde samme udformning, beliggenhed og størrelse som det gamle hus, men det afhænger af de landskabelige forhold, bl.a. om der er tale om et særligt værdifuldt område hvor kommuneplanen har særlige bestemmelser (nmkn.dk, sag 138, juni 2014).

Saga-Dan - Stensamler

Igen en effektiv maskine fra:

HAVEMOSE MASKINER A/S

Svoldrupvej 16

DK-9640 Farso

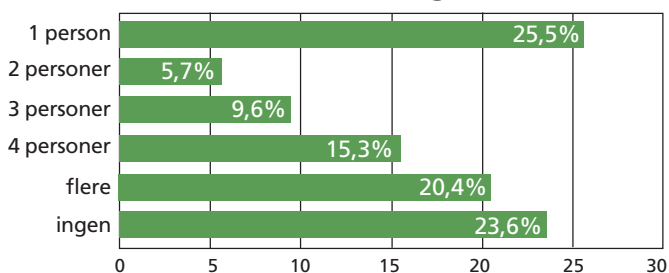
Tlf. +45 98 63 15 22

Fax. +45 98 63 25 32

E-mail: ph@havemose.dk

Så mange læser Grønt Miljø udover modtageren selv

DERFOR VIRKER DIN ANNONCE

A&B Analyse (2014): Tilfredsheds & Læserundersøgelse af fagbladet Grønt Miljø

Vent bevidst med at skifte sandet ud
Rens sandet i stedet
Spar halvdelen af udgifterne

SANDMASTER - biomekanisk rensning

Sports-Zone A/S

4034 5875 • www.sandrensning.dk

Støttemuren, her oppe i to skifter, stod lidt skævt i forhold til terrassen i forgrunden. Men hvad var der aftalt?

Anlægsgartneren får pålagt ansvaret

ANKENÆVN. To nylige sager for privatkunder peger i samme retning: Den professionelle part må bære bevisbyrden og gøre hvad der skal til

Hvis et anlægsgartnerarbejde ikke er beskrevet eller aftalt klart nok mellem en anlægsgartnervirksomhed og en privat kunde, kan virksomheden få ansvaret for at arbejdet alligevel bliver udført som kunden i sidste ende ønsker. Og hvis virksomheden udfører et arbejde efter gængs metode som ikke holder fordi det anvendte materiale er nyt og uvant, så er det anlægsgartnerfirmaet der som den professionelle part har ansvaret, også selv om materialet er en bygherreleverance.

Det bekræftes af to nylige kendelser i mindre sager i Håndværkets Ankenævn der lægger ansvaret hos anlægsgartnerfirmaet. Og ser man tilbage, viser andre sager samme tendens. Så hvis anlægsgartnerfirmaer ikke skal blive fanget i dyre klager, må de tage mere ansvar for at få klare beskrivelser og aftaler. Og de må være mere opmærksomme på at overveje de faglige metoder, tage forbehold eller undlade at udføre arbejdet, lyder der fra fagkonsulent i Danske Anlægsgartnere Kim Tang.

„Det kan koste firmaet tid og penge at skulle tjekke afta-

ler og metoder, men er også udtryk for en professionalisering der gavner de dygtige og hæver fagets anseelse. Og en del af pengene får man i hvert fald igen fordi man undgår dyre og kedelige sager og at lave tingene om,“ siger han.

Den ulige støttemur

I den ene sag opførte et anlægsgartnerfirma en lav støttemur på tværs af en rækkehushave til erstatning for en gammel kant af træ. Muren blev opført af sammenlignede gadebrosten i tre skifters højde. Da den var færdig, viste det sig at den stod lidt skævt i forhold til husets facade og terrassebelægning. Det klagede kunden over. Men hvad var der egentligt aftalt? Det kunne ingen bevise.

Ifølge kunden var den gamle kant af træ fjernet inden anlægsgartnerfirmaet kom til og var derfor ikke et udgangspunkt for den nye mur.

Ifølge anlægsgartnerfirmaet blev den nye mur alligevel sat præcist hvor den gamle kant af træ havde stået. Det blottede jordprofil angav hvor. Før opsætning blev der sat snore så man kunne se hvor muren

ville stå. Det blev ifølge anlægsgartnerfirmaet godkendt af kunden der heller ikke havde bemærkninger under og efter arbejdet, ikke før en overbo bemærkede det.

Ankenævnets sagkyndige målte at afstanden fra terrassekanten til muren var 237 cm i den ene side og 218 cm i den anden. Altså en forskel op til 19 cm over 6,5 meter. Det betragtede den sagkyndige som en fejl, men selve murens udførelse havde han ikke noget at udsætte på.

Ifølge ankenævnet havde anlægsgartnerfirmaet ikke beviset at det var aftalt at den nye mur skulle afsættes nøjagtigt hvor den gamle havde stået. Nævnet kunne „derfor tilslutte sig den sagkyndiges erklæring,“ og „finder i overensstemmelse hermed at afvigelsen må betragtes som en fejl“ som det hedder i kendelsen. Med andre ord lagde ankenævnet bevisbyrden for aftalen hos anlægsgartnerfirmaet.

Ankenævnet består af fem medlemmer. Formanden er landsdommer Finn Morten Andersen. Hertil kommer rådsmedlem Jan Howardy fra Forbrugerrådet, landsformand Al-

lan Malskær fra Parcelhusejernes Landsforening samt - i anlægsgartneresager - de to anlægsgartnermestre Anders Matthiessen og Steen Hegnet Knudsen der repræsenterer Danske Anlægsgartnere.

De to anlægsgartnermestrene mente at sagen burde afvises da man ikke kunne afklare hvad parterne havde aftalt. Det var ikke nok, så med stemmerne 3-2 blev det bestemt at anlægsgartnerfirmaet uden beregning skulle gøre muren lige, og hvis det ikke skete inden 30 dage, skulle firmaet betale 15.000 kr. inklusiv moms til kunden. Det var hvad den sagkyndige skønnede en opretning ville koste. Desuden skulle firmaet som tabende part betale 5.000 kr. til ankenævnet for sagsbehandlingen.

Ifølge den sagkyndige kan udbedringen ske ved at skille stenene fra hinanden og fjerne fugematerialet med en mekanisk mejsel hvorefter muren genopføres. Den gamle bagstøbning genbruges, men suppleres i det opståede hulrum op til 19 cm.

Trappetrinene gled frem

I den anden sag var problemet en stor hjørnetrappe fra en terrasse ned til haven. Et anlægsgartnerfirma opførte trappen af naturstenstrin som kunden selv havde leveret som bygherreleverance. Trindybden bestod af ét trin der med et overlap på omkring 3 cm hvilede af på trinets nederunder. Trappen blev sat i beton.

Problemet opstod da nogle af trinene gled frem så trin-overlappet blev forvandet til en cirka 2 cm bred fuge og hvilede af på betonen. Kunden klagede derefter over fundamentet til ankenævnet.

Den sagkyndige i sagen vurderede at fundamentet af beton med stabilgrus under var fagligt korrekt. Problemet skyldtes at trinene var savskåret på alle sider og kun stokhugget på den synlige overside- og forside. Undersiden var derfor ret glat. Det resulterede i begrænset friktion mod betonen der ikke hæfter godt på glat og minimalt vandsugende natursten. Med elementernes fremfald og belastning kunne elementerne derfor komme til at glide frem.

Den sagkyndige foreslog at man ved en genopsætning skulle forankre fliserne mere, f.eks. ved at sænke elementerne ned bag det foranstående trin eller ved at skabe friktion på flisernes underside ved at skære riller med vinkelsliber. Den sagkyndige bemærkede videre at trin af natursten før kun var efterbehandlet på de synlige sider og fremstod rå-løvet (med stor friktion) på undersiden. I dag fremstilles trinene mest skåret på alle sider og derfor opstår problemet.

Ankenævnet lagde til grund at problemet ikke var fundamentet, men den glatte savskårne underside, og at ingen af parterne havde været opmærksomme på problemet. Ganske vist var fliserne byggherreleverance, men som den professionelle part måtte anlægsgartnerfirmaet tage ansvar for at trinene ikke kunne fastholdes med den anvendte metode, men ville kræve yderligere forankring.

Ankenævnet bestemte derfor at kunden uden beregning skulle have oprettet trappen, og ellers have udbetalt de 112.500 kr. inklusiv moms som den sagkyndige havde skønnet omkostningen til. Igen var det

med stemmerne 3-2 da de to anlægsgartnermestre mente byggherren måtte tage ansvaret fordi de glatte trin var en byggherreleverance. Igen løb der også 5000 oven i til sagsbehandling. Men ingen tidsfrist denne gang.

I mellemtiden var anlægsgartnerfirmaet gået konkurs. Der var derfor ikke en part til at fremlægge anlægsgartnerfirmaets oplysninger og argumenter. Ansvar for oprettningen overgik til Danske Anlægsgartneres Garantifond der lod et andet anlægsgartnerfirma udføre opgaven.

Ifølge fagkonsulent Kim Tang er det et sjældent problem at trin der er savskårne på undersiden glider frem som i den aktuelle sag. „Jeg har forhørt mig hos de største leverandører, og kun en enkelt har kendskab til et par lignende sager. I den aktuelle sag kan forklaringen også være trinenes studs-fuger som efter kundens krav var åbne. Der kan være kommet vand ned i trappen hvorefter frosten har skubbet trinene frem. Det kom ikke frem fordi anlægsgartnerfirmaet var konkurs og derfor ikke deltog i sagsbehandlingen.“ sh

Naturstenstrappe - dog ikke fra den aktuelle sag. Hvis trinene er saveede på undersiden, kan den nedsatte friktion med underlaget blive et problem.

EKSKLUSIVE FLISER

IBF SOFTLINE

Den eksklusive flise til dem der ønsker et personligt look. SoftLine er vådstøbt, hvilket giver en unik og blød overflade.

TRENDLINE

TrendLine er en flise i to-lags beton med en stærk og holdbar overflade. Optimalt hvor der ønskes granittens overfladelook, men betonens styrke.

STRUKTUR

Få sydlandsk charme i haven. Vores strukturflise ligner en dyr middelhavsfantasi, men er i virkeligheden lavet af beton og koster det halve.

IMPRÆGNERINGEN GØR DET SIDSTE

Romex Universal Imprægnering er smuds- og vandafvisende, og kan med fordel anvendes til fliser som SoftLine og Struktur.

Cub Cadets zero turn styres med rat

Med den nye Z-Force SZ 48 lancerer Cub Cadet en ny styringsteknologi. For maskinen styres som en zero turn, men ikke som vanligt med styrestænger, men med rat. De to forreste hjul styres af et specielt træarmsystem som samtidig styrer baghjulenes rotationsretning. Derved undgås også hjulslip og vendeskader. Med sine 22 hk, fjederbelastet førersæde, justerbar ratstamme mv. er maskinen udviklet til professionelt brug idet importøren MTD Products Danmark fremhæver dens høje effektivitet til større arealer. www.cubcadet.dk.

Timan fjernstyrer med alle redskaber

Timan har lanceret den fjernstyrede redskabsbærer RC-1000. I modsætning til den eksisterende RC-750 er den fuldhydraulisk og konstrueret som redskabsbærer med hurtigskift som standard. Redskabsprogrammet omfatter slagleklipper, rotorklipper, stubfræser, fejmaskine, dozerblad og V-plov. Med sine larvebånd og lave tyngdepunkt er den beregnet til skråninger, heller, solcelleanlæg og andre steder hvor det er svært eller farligt at komme til. Arbejdsbredden er 135 cm (for rotorklipperen) og effekten 23 hk. timan.dk.

Enregis faskine i praktiske moduler

Tyske Enregis har med sin 'System-Controlbox' et modulsytem af plastkassetter til regnvandsfaskiner. Basisenheden er en kubisk 60x60x60 cm boks af polypropylen. Med en magasinkoefficient på cirka 95% rummer boksen 205 liter vand. Boksen leveres i op til tredobbelte bredde og firedobbelte dybde og kan på stedet let monteres til større enheder i op til fire lag. Faskinen kan belastes og kan derfor f.eks. ligge i en indkørsel. Til systemet hører også tilpasset tilbehør og skylle- og inspektionsrende. Til bl.a. haver leveres en færdig pakke inklusiv fiberdug, lige til at grave ned idet størrelsen findes ud fra et skema. Import: Enregis Scandinavia, enregis.dk.

CO₂ slippes løs når tørvemoser drænes

Næsten halvdelen (45%) af tørvemoserne i Norden og Baltikum er blevet drænet og afgiver op til 80 megaton CO₂ om året - eller til en fjerdedel af disse landes CO₂-udledning. Det fremgår af projektet 'Peatlands, climate change mitigation and biodiversity conservation' som er finansieret af Nordisk Ministerråd.

Når tørvemoser tørlægges, nedbrydes deres humus gradvist mens CO₂ frigives. På verdensplan er 15% af tørvemoserearealet drænet til bl.a. landbrug, og det skaber 5% af den globale, menneskeskabte CO₂-udledning.

På Nordisk Ministerråds møde i København 27. april blev de nordiske miljøministre enige om at styrke indsatsen for at bevare og genoprette vådområder, bl.a. tørvemoser der kan være mere effektive kulstoflagre end skov. Ministrene blev bl.a. enige om en fælles erklæring til den internationale vådområdeaftale, Ramsarkonventionen. norden.org.

Eftersåning med mening

Man behøver ikke efterså en tæt green, heller ikke i et vanskeligt forsøg på at skifte art eller sort, lyder det fra Agnar Kvalbein

Kan man ændre sammensætningen af græsarter og sorter i en plæne gennem systematisk eftersåning? Og bør man? Spørgsmålene er især relevante for golfgreens hvor der normalt kun ønskes én art, og hvor plejen er så intensiv at det giver mening at stræbe efter at skifte græsart gennem den løbende pleje.

Agnar Kvalbein fra Bioforsk, Norge, er med i mange af de græsforsøg som de nordiske lande driver sammen. Som han forklarer i Greenkeeperen 1/2015 har man ofte enårig rapgræs på greens. Hvad der andre steder er noget ukrudt, er på green et tilvalg fordi enårig rapgræs mere end andre græsarter kan udnytte intensiv gødsning, sprøjtning og vanding. På grund af begrænsninger i alle tre ting er det dog blevet sværere at have enårig rapgræs som i øvrigt heller ikke er særlig vinterstærk.

Mange vil derfor hellere bruge krybende hvene eller rødsvingel. Desuden kommer der hele tiden nye og bedre sorter inden for alle arter. I alle tilfælde lokker det til at skifte art gennem eftersåning i stedet for at skulle gennem en dyr og tidskrævende omsåning.

Idéen er at man gennem længere tids eftersåning og pleje favoriserer den ønskede art. Hvis man f.eks. gøder, vandet, og vertikalskærer mindre, favoriserer man rødsvingel frem for enårig rapgræs. Men resultaterne overvælder ikke. „For nogle lykkedes det på den måde at få andelen af rødsvingel til at stige i løbet af nogle år. Hvor udgangspunktet var meget enårig rapgræs, blev puttingkvaliteten dårligere hen over årene,” skriver Kvalbein.

Hvis greenen er tæt, mener han slet ikke der er grund til at efterså eller prøve at skifte art eller sort. De udsåede frø har i alle tilfælde svært ved at spire. I en tæt græspels har de meget få chancer for at danne livskraftige sideskud.

Desuden er nye planter ikke mere robuste end gamle. Når det kan se sådan ud skyldes det snarere en tættere filt og derfor større sygdomspres. Så selv om nye sorter kan have bedre egenskaber end de gamle, så forstår Kvalbein ikke „de greenkeepere der år efter år eftersår med den samme frøblanding i sine tætte, fine greens. Hvem andre end frøselgerne kommer med sådanne anbefalinger?”

I øvrigt bør man skelne mellem det amerikanerne kalder 'intraseeding' (når man eftersår for at ændre sorten, men bevarer arten) og 'interseeding' (når man vil ændre arten). På dansk kalder vi det hele eftersåning.

Hvis man alligevel vil så nye sorter, er det nødvendigt at så på en måde så de nye planter ikke bare kan spire, men også kan danne rødder og sideskud. Kvalbein anbefaler at så når temperaturen er høj og gerne i hullet fra en hugpipe eller slidsten fra en slidseåmaskine. Han peger også på at gødningscoatede frø giver en vis dokumeteret effekt.

Vil man skifte art, må man have et godt kendskab til konkurrencen mellem græsarterne, både når det gælder spirehastighed, vækstopotientiale og vækstrytme. Man må f.eks. vide at enårig rapgræs spirer hurtigere og ved lavere iltindhold end de øvrige, mens rajgræs og rødsvingel kan spire under mere tørre forhold. Hvene er med sine små frø afhængig af at få lys tidligt i spiringsprocessen, mens rajgræs med sin større 'madkappe' kan klare sig længere uden lys.

Og så skal eftersåning ikke forveksles med omsåning som skal til efter en skade som skalpering eller vinterskade. Kun enårig rapgræs kan retablere sig uden såning. *sh*

DANSKE

PARKDAGE15

KONFERENCE

ESBJERG 9.-11. SEPTEMBER

PROGRAM

TEMA: GRØN BEVÆGELSE

Du kan bl.a. høre følgende oplæg

- **URBAN FRILUFTSPOLITIK – PÅ DEN NORSKE MADE** v. park- og veichef Torgeir Sørensen, Stavanger Kommune
- **TEMPELHOF – OMDANNELSE AF LUFTHAVNSOMRADET** v. dr. Moritz von der Lippe, Technische Universität Berlin
- **ET NORDISK PERSPEKTIV** v. direktør Kjell Nilsson, Nordregio
- **PÅ SPORET AF FRILUFTSLIVET** v. direktør Jan Ejlsted, Friluftsrådet
- **MIDT I NATUREN – RINGKØBING K** v. landskabsarkitekt Alexandra Vindfeld Hansen, SLA
- **ACTIVE LIVING** v. lektor, Ph.d. Jasper Schipperijn, SDU
- **FRILUFTSLIVETS NATIONALØKONOMISK FODAFTRYK** v. professor Frank Søndergaard Jensen, IGN
- **ALT OM ESBJERG** v. borgmester Johnny Søttrup m. fl.

Deltag i ekskursioner og workshops om

- Bevægelse i hverdagen
- Byudvikling og byomdannelse
- Planlægning af nye landskabskiler
- Udflugtsmål langs kysten

LÆS MERE OM PROGRAM OG TILMELDING PÅ WWW.PARKOGNATUR.DK ELLER WWW.IGN.KU.DK

i-Tree beregner bytræernes gavn

ØKOSYSTEMTJENESTER. Det gratis computerprogram har succes i USA og kan også få en fremtid i grønne danske forvaltninger når der er tilpasset vores forhold

Med computerprogrammet i-Tree kan man nemt og hurtigt beregne bevoksningers økosystemtjenester i byen i kroner og ører, bl.a. evnen til at dæmpe luftforureningen og sommerheden. Tallene kan derefter bruges i den politiske debat og afvejning hvor træerne kan møde større folkelig forståelse og få større politisk vægt.

Programmet der også fås som app, kan hentes på www.itreetools.org. Både program og support er gratis. Programmet er udviklet af det der svarer til Naturstyrelsen i USA, USDA Forest Service. Det bygger på videnskabelige studier hvilket styrker programmets troværdighed. Programmet er siden lanceringen i 2006 blevet meget udbredt i USA og bruges af både myndigheder, konsulenter, organisationer mv. Det vinder også frem i

mange andre lande og har nu omkring 30.000 brugere.

Før man kan få de helt rigtige tal ud af programmet, skal det dog fodres med oplysninger om de stedlige forhold, f.eks. om daglængde, klimaforhold og byens geografi. Denne forberedelse er nu gået i gang i Skandinavien. Afsættet var den europæiske konference 'i-Tree Conference' på Sveriges Lantbruksuniversitet den 12. marts hvor 150 deltagere fra 16 lande deltog.

Her blev det besluttet at Sverige, Danmark og Norge sammen skal gå i gang med et skandinavisk grundlag for i-Tree. Det skal have karakter af et europæisk pilotprojekt med det sigte at standardisere og lette tilpasningen andre steder i verden. Foreløbig er en arbejdsgruppe blevet nedsat.

i-Tree må ikke forveksles med mange modeller der i for-

vejen findes til at værdisætte træer. I Danmark kender vi f.eks. VAT 03 (se artiklen efter denne). De er beregnet til at fastslå en erstatningsværdi som kan bruges i byggesager og erstatningssager og vedrører kun ét eller få træer ad gangen. Modellerne kommer kun i begrænset omfang ind på træernes økosystemtjenester. I VAT 03 indgår de i faktoren 'placering' der kan påvirke træets værdi både op og ned.

Økosystemtjenester

Økosystemtjenester har fået stigende betydning i takt med den byfortætning der sker og den stigende opmærksomhed der er på bl.a. klimaændringer og klimaplanlægning.

Bevoksningers økosystemtjenester kan f.eks. være at rense og køle luften, dæmpe vinden, skabe afstressende opholdsmiljøer, støtte biodiversiteten,

oplagre CO₂, reducere omkostninger til aircondition og opvarmning og hæve ejendomspriserne i nærheden. Generelt er økosystemtjenester alle de funktioner i et økosystem som gavner mennesker, hvad enten det handler om sundhed, velbehag, miljø og energi.

I-Tree medtager dog kun de tjenester der kan gøres op i penge. Og det er det ikke alt der kan. Det er f.eks. svært at prissætte træernes æstetiske, sociale, kulturelle, biologiske og kulturhistoriske værdier. De kan komme til at fremstå som irrelevante i en økonomisk model som i-Tree.

I-tree er derfor ikke et program der løser alle parkforvaltningens økonomiske problemer, men et redskab blandt flere til at argumentere for byens træer. Det fastslår forskere på Sveriges Lantbruksuniversitet Johan Östberg og Cecil Ko-

Gadens træer skaber en række fordele der med i-Tree kan gøre op i kroner og ører - og derfor bedre indgå i en politisk og økonomisk afvejning.

nijnendijk samt redaktør Lena M. Frederiksson i Utemiljö 3/2015. „Ukritisk at anvende disse tal uden at sætte dem i relation til byens andre værdier kan være meget problematisk,” skriver de.

I alle tilfælde giver i-Tree parkforvaltningen bedre muligheder for at være med i overordnede diskussioner om f.eks. fortætning, og hvordan byerne skal blive mere robuste mod f.eks. klimaændringer. I-Tree kan også bruges som argument for at der ikke kun skal være flere træer, men at de også skal have god vitalitet for at skabe flere økosystemydelser.

Grundig registrering

i-Tree kan beregne økosystemtjenester lige fra det enkelte træ til hele byskove eller byer. Skal man opføre økosystemtjenesten for et større område, beregner man ikke hver enkelt træ og busk, men bruger nogle udvalgte repræsentative områder eller individer som udgangspunkt.

Til de oplysninger man skal bruge, er afstanden til bygninger. Det bruges bl.a. til at beregne hvor meget træet skygger bygningerne, og dermed hvor meget bygningens opvarmning og afkøling påvirkes af træet. Andre nødvendige oplysninger er træart, stammediameter, hvor meget af træet der får sollys, opstammingshøjde, træhøjde, kronens udbredelse i forhold til verdenshjørner, jordbundens anven-

delse og den andel af kronen der er død eller mangler. Det kan betyde at forvaltninger og andre brugere skal have udvidet deres registrering.

Programmet består af flere analyseværktøjer med hver deres udgangspunkter. I-Tree Eco går ud fra et generelt billede af hele byens bevoksning. I-Tree Streets går ud fra de kommunale gadetræer. I-Tree Hydro går ud fra bevoksningens betydning i forhold til skybrud og oversvømmelser. I-Tree Design går ud fra den enkelte parcel og de enkelte træer, mens i-Tree Canopy tager udgangspunkt i kronedækningen. Hver for sig eller sammen kan de give et billede af bevoksningens økosystemtjenester. Der er hjælpeprogrammer til at vælge træarter til plantning, til at udvælge repræsentative træer og til at bedømme effekten af sygdomme, skadedyr og orkaner.

Folkeligt engagement

Et af de bedst kendte tilfælde hvor i-Tree er blevet brugt er New York hvor man på grundlag af en registrering af 592.130 gadetræer beregnede deres økosystemtjenester, bl.a. ved at reducere energiforbruget, rense luften og oplagre CO₂. En målrettet præsentation af resultatet over for politikere og befolkning skabte en politisk medvind der muliggjorde plantningsprogrammet MillionTreesNYC. En million nye træer, et mål som forventes nået i oktober i år.

www.itreetools.org. Når man opretter profil og logger ind, har man gratis adgang til analyseværktøjerne.

I London brugte man i-Tree i sommeren 2014 på grundlag af en registrering af frivillige. Det skabte et stærkt folkeligt engagement. Sammen med en god i-Tree-rapport gav det undersøgelsen en politisk styrke og dermed gode muligheder for at finansiere nye træer og beskytte de eksisterende træer bedre, vurderer Östberg, Konijnendijk og Frederiksson.

Det understreger fordelene ved at et system som i-Tree. Man udvider ikke bare det økonomiske grundlag for de politiske beslutninger. Man skaber også en opinion og giver almenheden en større forståelse for træernes værdi. Det kan betyde større accept af træers ulemper som skygge og rødder i belægninger og rør. I USA findes der også en simple app hvor man bare klikker på træet hvorefter man kan se hvordan træet gør gavn. Det øger også forståelsen for at bevare byens træer.

I skotske Edinburgh brugte man i 2011 i-Tree til at beregne bytræernes økosystemydelser og kunne f.eks. meddele at alene træernes sundhedseffekter beløb sig til over 40 mio. pund hvert år. Hvert pund som man investerede i træer gav omkring 12 pund tilbage i følge parkudviklingschef Keith Logie. Men tallene blev mødt af skepsis og førte ikke flere bevillinger med sig. Årsagen kan være, formoder Logie, at beslutninger ikke kun baseres på tal, men også på følelser og intuition. Han håber derfor at i-Tree kan udvikles til også at inddrage de bløde værdier.

I Skandinavien er der foretaget nogle foreløbige beregninger med i-Tree sidste vinter. De viser dog tydeligt hvor vigtige bytræerne er i forhold til bl.a. vandbalancen og luftens indhold af partikler. Nu venter udvalgsarbejdet. sh

KILDER

Johan Östberg, Cecil Konijnendijk, Lena M. Frederiksson (2015): I-Tree räkner ut värdet av stadsträd. Utemiljö 3/2015.
www.itreetools.org.

Svend Andersen
Plantefokus
Professionel træ- og planterådgivning

Din direkte vej til faglig sparring og udvikling.

Tlf.: 30 32 72 33
www.plantefokus.dk

HUNSBALLE
FRO

butik.hunsballe.dk
—bestil frø på nettet og få det leveret direkte

Plænegræsfrø med stærke rødder

- til alle formål
- til den professionelle bruger

Top kvalitet
Professionel rådgivning og service
Hurtig levering - prøv os her:

Holstebro: 97 42 05 33
Slagelse: 58 57 14 70
Produktchef plæne: 40 45 97 04
ole.sams.falkenberg@dsv-froe.dk

Innovation
og vækst

www.dsv-froe.dk

Træets værdi i kroner og ører

VÆRDISÆTNING. Den danske VAT 03 og Alnarpmodellen blev gennemgået, testet og evalueret på en temadag hvor der var stemning for at bakke en justeret udgave op

Den danske model til at værdisætte træer, VAT 03, er ikke så ringe endda, og den bruges mere og mere, værdisætterne er nogenlunde retvisende, men med 13 år på bagen trænger den også til en justering. Og det kunne være rart med erfaringsudveksling og viden om retssager hvor modellen har været brugt.

Det kan konkluderes efter temadagen 'Værdisætning af træer i by, park, have og landskab' som Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning holdt sammen med Dansk Træplejeforening den 16. april. En temadag som lægger op til at gå i gang med en ny udgave, eventuelt i Partner-Landskabs regi.

45 fagfolk deltog i temadagen. 10% anså sig som superbrugere af VAT 03, mens 41% havde prøvet den i praksis. Det blev hurtigt konstateret med et trådløst stemmesystem og multiple choice på storskærm.

En ensartet retspraksis

'Værdisætning af træer i byrum, have, park og landskab' eller bare VAT 03 hedder normen som otte grønne organisationer enedes om at lancere i 2003. Sigtet var at etablere en bredt anerkendt dansk model. En model hvor man værdisætter træer så ensartet og objektivt som muligt og udder en reel værdi hvor også herlighedsværdien er med.

Modellen skulle bidrage til

at skabe en ensartet retspraksis i retssystemet hvor værdisættelsen var meget varieret - og præget af et misforhold mellem retspraksis og de reelle, højere værdier. Modellen skulle også bruges til at fastslå træernes værdi i forvaltningen, bl.a. i forbindelse med byggesager.

Arbejdet byggede på Lars Poulsens bachelorprojekt hvor han gennemgik flere værdisætningsmetoder. Især to vakte interesse. Den ene var den amerikanske 'Guide for Plant Appraisal' hvor udgangspunktet er den markedsbestemte genanskaffelsesværdi justeret i forhold til træstørrelse og sundhed. Den anden var den tyske Koch-model med forsik-

ringsprincippet om at værdien - også af et træ - må falde når det bliver gammelt og kun har kort tids gavn tilbage.

Basisværdien der justeres

VAT 03 tager derfor udgangspunkt i indkøb af et pænt stort planteskoletræ (18-20) af samme art, rydning, plantning og fem års pleje. Denne pris kan bl.a. fås ved at få tilbud fra 1-3 entreprenører og tage et snit, men for gadetræer var det ifølge normens eksempler ofte omkring 20.000 kr.

Beløbet bliver ganget med en størrelsesfaktor der angiver forholdet mellem stammeomfanget på planteskoletræet og det træ der skal værdisættes. Resultatet er basisværdien.

Basisværdien ganges derefter med tre andre faktorer der udtrykker henholdsvis sundhed, placering og alder. Derefter har man træets værdi.

Princippet er at planteskoletræets sundhed er i top og derfor har sundhedsfaktoren 1. Det vurderede træ har i bedste fald samme faktor. Ellers er faktoren lavere. I værste fald er faktoren 0, så hele træets værdi også er nul.

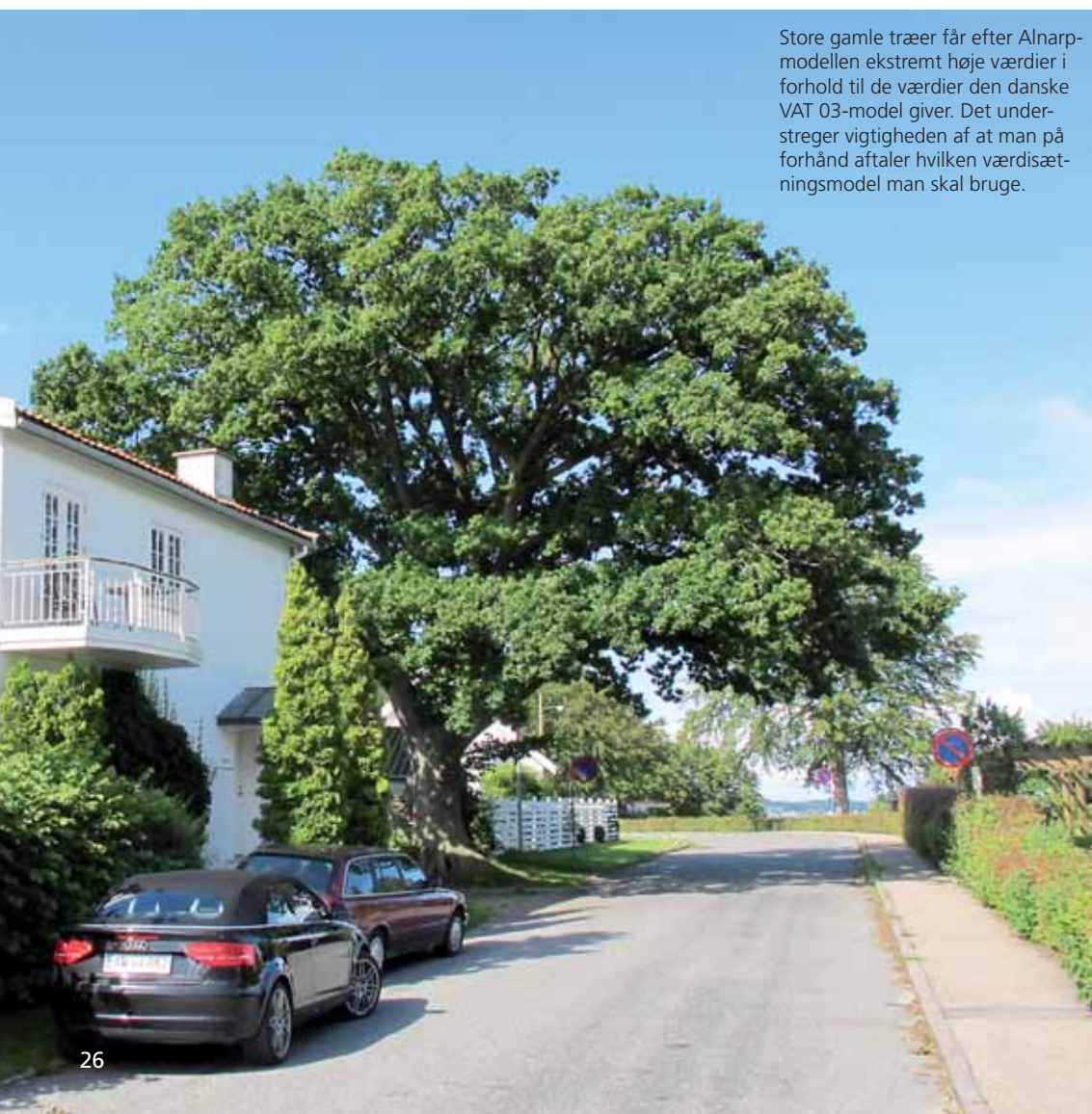
Princippet er endvidere at træets placering kan have en faktor mellem 0 og 2. En god placering kan altså fordoble værdien, mens den dårligst tænkelige placering kan sænke træets værdi til 0.

Princippet er endelig at en aldersfaktor mellem 1 og 0 begynder at sænke værdien når træet har nået halvdelen af sin formodede levetid. Først falder værdien næsten ikke, men til sidst går det hurtigt. Kort før træet må fældes, er aldersfaktoren og hele træets værdi næsten faldet til 0.

Er afprøvet i retten

VAT 03's virkemåde blev på temadagen gennemgået af forskningskoordinator ved Sveriges Lantbruksuniversitet

Store gamle træer får efter Alnarpmodellen ekstremt høje værdier i forhold til de værdier den danske VAT 03-model giver. Det understreger vigtigheden af at man på forhånd aftaler hvilken værdisætningsmodel man skal bruge.

Thomas Randrup der udviklede VAT 03 sammen med Lars Poulsen og Søren Holgersen.

Ifølge Randrup blev modellen formet efter at få nogle realistiske værdier frem på et velargumenteret grundlag. Værdierne skulle hæve det almindelige niveau, men ikke så meget at det ville blive afvist i en retssal. Det betyder at værdien af et stort træ ikke er stor nok til at købe et tilsvarende stort træ selv om man måske kunne købe et i f.eks. Holland.

Ifølge Randrup er modellen afprøvet i retten flere gange og indgår nu i almindelig retspraksis, men der er ikke opsamlet erfaringer med VAT 03 i retssager. Randrup pegede også på at VAT 03 ikke var beregnet til specielle træer hvor en højere værdi måtte være udgangspunktet. Som det blev bemærket fra salen kan værdien af bl.a. sporebeskærne

træer også faldt lavt ud når man bruger VAT 03.

Alnarpmodellen

Sveriges Lantbruksuniversitet lancerede for to år siden 'Alnarp-modellen'. Den hviler også på en markedsbestemt genanskaffelsespris og en basisværdi der bagefter justeres. På tre væsentlige punkter er modellen dog anderledes end VAT 03. Det gør modellen enklere i brug, men også mindre nuanceret og medfører langt højere værdier for store træer. Her ville det være muligt at købe store træer i udlandet.

Det ene punkt er at man ikke bruger stammeomfanget når man skal finde træets basisværdi. Man bruger i stedet stammens tværsnitsareal som stiger tre gange for hver gang stammeomfanget stiger én. I forhold til VAT 03 får man dermed meget større værdier for

store træer, men næsten samme værdier for mindre træer. For at dæmpe værdierne, er udgangspunktet et stammeomfang på 12-14 cm, ikke 18-20 som i VAT 03.

Det andet punkt er at man ikke indrager den placeringsfaktor som er i VAT 03. Det gør modellen lettere at bruge, men også mindre nuanceret. Alle træer får samme værdi uanset hvor de står og uanset den sammenhæng de indgår i.

Det tredje punkt er at man heller ikke indrager aldersfaktoren. Også det gør modellen lettere i brug og mindre nuanceret. Det er alene op til bedømmelsen af træets sundhed at tage højde for at det er et gammelt træ.

For at gøre modellen let i brug har man også fastsat en pris for at købe, plante og passe et træ i fem år. Grundlaget er et hav af entreprenør-

Eksempel fra VAT 03, en lind på 47 år (2003) og 135 cm stammeomfang. Den samlede sundhedskarakter trækker kun lidt ned (0,82) mens den samlede placeringskarakter trækker pænt op (1,56). Sammen med etablering til 20.000 kr. blev værdisætningen 45.600 kr. Den forventede levealder var 120 år, over halvdelen af den aktuelle alder, så aldersfaktoren trådte ikke i kraft.

tilbud som endte med en pris på 70 x stammens tværsnitsareal, for gadetræer med et tillæg på 20.000 kr. og for parktræer med et tillæg på 10.000 kr. Et gadetræ med 18-20 cm stammeomfang koster dermed $(29 \text{ cm}^2 \times 70 + 20.000 \text{ kr.}) = 22.000 \text{ Skr. eller } 18.000 \text{ Dkr.}$ Ikke langt fra den danske models 20.000 kr. i 2003.

Alnarp-modellen blev gennemgået af Johan Östberg fra Sveriges Lantbruksuniversitet der forklarede at målet var at finde en model der kunne accepteres af alle brugere og hvor hvert trin var let at forstå. Derfor gik man uden om æstetiske værdier. „Det er meget subjektivt. Hvis æstetiske værdi skal vi bruge,“ spurgte Östberg der henviste til at den svenske højesteret i en dom har afvist at inddrage æstetiske værdier.

På grund af de tit ekstremt høje værdier og den manglende inddragelse af placering og alder lægger Alnarp-modellen op til at værdiansættelsen mere er et oplæg end en fast værdi. Der har ifølge Östberg været fire retssager hvor modellen har været brugt. I alle tilfælde er den beregnede værdi sat ned, i gennemsnit til halvdelen. Samme tendens tegner sig i de nye sager der er i gang. Ifølge Östberg er modellen ved at blive udbredt, bl.a. fordi også advokater kan gennemskue den.

Bedømt i grupper

Forskellen mellem VAT 03 og Alnarp-modellen blev illustreret i temadagens to workshops hvor man i fem grupper skulle værdisætte fire træer efter hver model. For det ene træ, en 25-årig platan på en gade, var værdisætningen ret ens for de to modeller. For de øvrige tre træer gav Alnarpmodellen langt højere værdier. Alle tre var store og gamle: en 150-årig kastanje på en gade i

Skanderborg, en 300-årig eg på Smukfest-arealet i Skanderborg Dyrehave og en 200-årig blodbøg på torvet i Hinnerup.

Den store forskel peger på hvor vigtigt det er at man på forhånd er enige om hvilken metode man skal bruge, konkluderede seniorkonsulent Simon Skov. Fra salen bemærkede flere at Alnarp-modellen giver alt for høje tal for store træer, men derfor også er bedre til store, specielle træer hvor VAT 03 giver lavere værdi.

Flere gange var der også væsentlig forskel mellem de fem grupper. Det skal indskydes at træerne alene blev bedømt på grundlag af små billeder og en angivelse af alder og stammeomfang. Som det blev bemærket i salen, kunne lidt øvelse og en besigtigelse på stedet sikre større ensartethed i værdisættelsen.

Til lejligheden var begge modeller lagt på Excelark. Så kunne beregninger foretages hurtigt, og man kunne let få et indtryk af hvordan værdien ændrede sig når de enkelte faktorer blev ændret.

Til at bedømme skader

Værdisætningsmodeller kan også bruges til at bedømme skader på træer der bliver stående. Man laver en beregning af træer før skaden og efter skaden og ser på forskellen. Men, men. Man skal for det første lave to udregninger, og det gør metoden sværere at

følge. Et alternativ er at bruge faste priser på skader hvor det er muligt, f.eks. på byggepladser hvor man indgår en kontrakt med entreprenøren. Det hælder Östberg til, inspireret af tysk praksis.

Juridisk kan det være et problem at en skade kan ses som en 'ikke realiseret skade' fordi træet stadig lever og gror. Tabet kan heller ikke 'isoleres' nok. Der kan f.eks. senere komme lignende skader som påvirker hinanden, forklarede jurist Jakob Mathias Thors fra Teknik- og Miljøforvaltningen i Københavns Kommune.

Hyrdevangens kastanjer

I Hyrdevangen i København står der 46 kastanjer plantet i 1942. Dong satte MTHøjgaard til at skifte rør i fortovet. „Hvis de kom nærmere end fire meter fra træerne skulle de kontakte os. De kom nærmere, men kontaktede os ikke,“ forklarede Anja Hartvig Spork fra Teknik- og Miljøforvaltningen i Københavns Kommune.

Forvaltningen brugte så VAT 03 til at beregne at 6 træer hver var faldet fra 67.000 til 49.000 kr. fordi der var sket skader på rødderne og restlevetiden var faldet. 18.000 kr. pr. træ, 108.000 kr. i alt. Dong tilbød 3000 kr. pr. træ, 18.000 kr. i alt. Dong accepterede altså at der var sket en skade, men mente hverken at tabet var realiseret eller at bevisbyrden var løftet. Desuden mente

WS1	træ 1	træ 2	træ 3	træ 4
1000kr	27	87	76	41
gr 1A	1.028	1.549	82	1.535
gr 2A	44	17,5	137	55
gr 3A	767	812	82	1000
gr 4A	27	49	71	?
gr 5A	766	812	82	?
gr 6A	141	111	145	82
gr 7A	1116	1550	82	1272
gr 8A	25	50	87	32
gr 9A	592	959	83	876

De fem gruppers bud på de fire træers værdi. For hver gruppe som beregningen med VAT 03 (V) øverst og beregningen efter Alnarp-modellen (A) nederst. For det unge 'træ 3' flugter de to modeller. For de tre ældre træer udløser Alnarp-modellen langt større tal. Variationerne mellem grupperne kan i høj grad tilskrives at bedømmelsen kun er baseret på små billeder.

Dong at værdisætningen efter VAT 03 bare var et skøn.

En tabt værdi der begrundes med lavere restlevetid er ikke nok. Der skal være en mere direkte sammenhæng, påpegede Thors. Som hvis man vælter en statue. Så er skaden åbenbar, og man kan få tilbud på hvad det koster at udbedre den. I alle tilfælde er der ikke rejst sag mod Dong „da vi ikke

regner med at kunne vinde den,“ som Spork sagde.

Situationen er meget klarere hvis skaden er så stor at træet må fældes. Så er tabet realiseret og skaden kan isoleres og beregnes.

Hvor der foreligger kontrakter, kan man betinge sig at VAT 03 skal bruges, og eventuelt angive at det skal være til højere værdier end VAT 03 gi-

Workshoppen er i gang. Fem grupper - her de to - værdisætter træer efter VAT 03 og Alnarpmodellen.

ver. Det kan være på byggepladser. Det kan være når man giver gravetilladelser. Og det kan være når man udlejer arealer til arrangementer eller når man giver tilladelse til at bruge gader og pladser til arrangementer, forklarede Thors.

Sender bare regningen

Mens værdisætningen har juridiske problemer i København, går det bedre i Aarhus. Som projektleder i Teknik & Miljø Martin Højholt forklarede, bliver skadede og ødelagte træer uden videre erstattet. Forvaltningen sender bare en regning hvad enten det er en intern samarbejdspartner eller en entreprenør. Regningen er baseret på VAT 03 som Højholt har præsenteret som en anerkendt metode der bruges i hele landet. Kommunens jurister indrømmes ikke, „for vi siger at sådan er det.“ Der har ingen retssager været, „men hvis de stritter imod, så går vi i retten,“ sagde Højholt.

I en sag blev der kappet af et træs rødder da man anlagde en cykelsti. Senere væltede træet. Det blev værdisat og erstattet. I en anden sag fik nogle træer rodkader under arbejde med fjernvarmerør. Skaderne og reduktionen af restlevetiden blev vurderet. Sagen er endnu ikke afsluttet.

„Men vi gør alt for at komme til orde tidligere i planlægningen så vi får placeret træerne rigtigt og undgår den slags sager,“ fastslog Højholt. Selv rettidig omhu kan dog næppe løse et aktuelt problem: en særtransport der kræver et frirum på 6x6 meter og i praksis vil ramme alle gadens træer. Det bliver nok en total rydning og totalerstatning, sagde Højholt.

Når det gælder mindre skade er VAT 03 for tung i brug vurderede Højholt, så her forbereder afdelingen faste priser efter en tarif der sendes med gravetilladelsen. Kun ved skader på grene over 20 cm i diameter skal VAT 03 i brug. Afdelingen er også i dialog med Ledningsejerregistret (LER) om at få et praj hver gang graveaktører søger oplysninger.

Kritikken af VAT 03

I tidens løb er der kommet kritik af VAT 03, og det gjorde

Hyrdevangen og dens kastanjetræer fra 1942. Rørarbejde medførte rodkader, men entreprenøren er modvillig.

der også på temadagen. Bl.a. at modellen er for kompliceret og subjektiv. Det gælder især placerings- og aldersfaktoren der er baseret på skøn som i bedste fald er kvalificerede.

Placeringsfaktoren udtrykker hvor godt træet kan klare stedets vilkår, hvor stor en arkitektonisk og æstetisk rolle træet har på stedet, hvor synligt træet er og hvilken miljømæssig rolle det har. Faktorerne kan være svære at bedømme og skelne indbyrdes.

Aldersfaktoren hviler på to forudsætninger om træets aktuelle alder (som ofte må vurderes) og træets forventede alder (som altid må vurderes) så man får restlevetiden. Det kan være vanskelige skøn.

De enkelte faktorer har desuden overlappende virkninger. Hvis et træ er usundt, viser det sig både i restlevetiden, sundhedskarakteren og placeringskarakteren (bl.a. fordi træet ikke er pænt mere). Det kan måske sætte værdien for lavt.

I det hele taget mente mange på temadagen at VAT 03 er karrig i sin værdisætning. Ved temadagens afslutning mente 63% ifølge det trådløse stemmesystem at VAT 03 sætter træets værdi for lavt og 12%

meget for lavt. 24% mente at værdien blev sat rigtigt og 6% mente den blev sat for højt. For Alnarp-modellen mente ingen at værdien blev sat for lavt eller meget for lavt. 7% mente at værdien blev sat rigtigt, mens 59% mente den var for høj, og 34% meget for høj.

Temadagen efterlod også det indtryk at de juridiske aspekter er for lidt inddraget i modellen og at bedømmelsen af skader er for besværlig og usikker. Det kom også frem under dagens anden workshop hvor skader på træer blev bedømt i VAT 03 og Alnarp-modellen.

Om problemerne med VAT 03 pegede 33% på at bedømmelsen er for subjektiv. 30% pegede på at det er for svært at bedømme delskader. 18% pegede på problemer med den juridiske anerkendelse. 10% pegede på at VAT 03 bruges for lidt og 10% på at værdierne er misvisende. 56% mente at VAT 03 skal gennem en mindre justering, mens 32% foretrak en omfattende justering.

Thomas Randrup advarede mod at man - netop nu hvor modellen var ved at komme godt i brug - begyndte helt

forfra. Så ville man blot opleve større problemer med at få modellen anerkendt. Fra salen lød der også ønsker om at udvide modellen til andre typer bevoksning og til få gang i noget erfaringsudveksling og information om de retssager hvor modellen er brugt.

Mulige justeringer

Kritikken lægger op til at forenkle og tydeliggøre beregningen af de tre faktorer om sundhed, placering og alder. Det kunne f.eks. overvejes om sundheden skal angives i én samlet karakter i stedet for at være fordelt på rødder, stamme, hovedgrene mv. Endvidere lægger kritikken op til at den juridiske sammenhæng beskrives mere.

Ud fra kritikken at dømme er det tvivlsomt om man skal følge Alnarp-modellen principper om helt at droppe placerings- og aldersfaktoren og at bruge stammens tværsnitsareal som beregningsgrundlag i stedet for stammeomfanget. Af reaktionerne på temadagen at dømme er Alnarp-modellens meget høje værdier for store træer mest beregnet til specielle træer, ikke til mere almindelige bytræer. sh

Sammenlimede skærver

Med sin Klimafuge og Deko-Drain lancerer Lithomex permeable top lag og fuger

Permeable befæstelser er hurtigt gået fra at være en speciel til at være en almindelig løsning. Lithomex, kendt for sine fugematerialer til faste fuger, har derfor lanceret Lithomex Klimafuge og Lithomex Deko-Drain. De består begge af sammenlimede skærver der tillader overfladevandet at passere næsten frit.

Deko-Drain bruges som top lag, men er i større tykkelse også bærelag. Det er granit-skærver som bindes sammen af en to-komponent transparent harpikslim. Laget kan forstærkes mere ved at indbygge et geonet i laget der anbefales i 30 til 75 mm tykkelse. Det giver ifølge Lithomex en dekorativ og stabil belægning som er permanent vandgennemtrængelig med en kapacitet på 3.200 liter/m² pr. minut.

Belægningen modstår både frost og salt, og limen afgiver ingen forurenende stoffer,

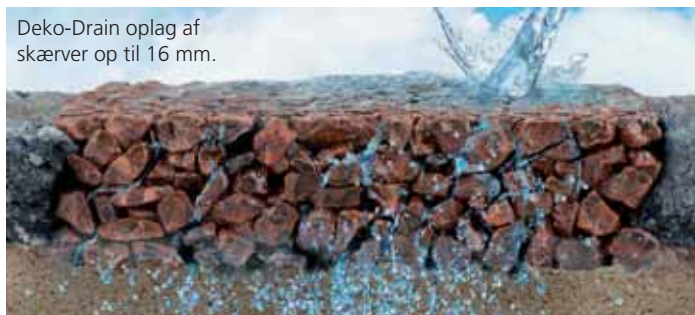
meddeler Lithomex der anbefaler systemet til gangarealer, dekorative arealer og langs husmure og omkring træer. Trykstyrken anføres til 14,7 N/mm². At skærverne leveres i 25 kg sække viser at der er tale om finere belægninger.

Skærverne fås i rød, grå og sort i 5-8, 8-11 og 11-16 mm. Skærverne blandes - rene og tørre af hensyn til limningen - med limen og lægges ud i

Klimafuge af 2-3 mm miniskærver.

Deko-Drain oplag af skærver op til 16 mm.

mindst 30 mm tykkelse. Skærverne fordeles jævnt med skovl eller skraber, afrettes og komprimeres eventuelt let.

Klimafugen anvendes til permeable befæstelser med fliser og sten. Skærvefraktionen er 1,8-3,0 mm. Fugematerialet er især egnet til fugebredder på mindst 8 mm, dvs. brolægning. Fugematerialet, der eventuelt kan være blandet i en tvangsblander, arbejdes ned i fugerne med gummi-skraber og en hård kost, eventuelt med hjælp fra en vibrationsplade. Til slut rengøres med en blødere kost.

Klimafugen skal helst stå i 4 cm tykkelse, men altid mindst det dobbelte af fugebredden. Det giver ifølge Lithomex en vandgennemtrængelighed på

cirka 1000 liter vand/min. pr. m² fugeareal. Til tung belastning anbefales en fuge på mindst det halve af stenens tykkelse. Fugematerialet modstår også suge/fejmaskiner.

Arbejdet med limen fordrer en vis varme under udlægning og hærdning. Der går desuden 3-4 døgn før limen er hærdet helt. Det må heller ikke være for varmt under udlægningen og der er arbejdsmiljøkrav om bl.a. at undgå hudkontakt og at have epoxy-certifikat. Man kan læse mere i Lithomex' produktinformation på lithomex.dk, der dog ikke bemærker en risiko man bør huske: At faste fuger og top lag kan knække hvis de ikke hviler på et fast underlag (f.eks. drænasfalt) og belastes for meget. sh

Diplomuddannelse i parkvirksomhed

Fleksibel efteruddannelse til ledende medarbejdere

Tag hele uddannelsen eller enkeltmoduler i det tempo der passer dig. Du bliver bedre i stand til at

- varetage ledelsesopgaver ved anlæg og drift af grønne områder
- formidle information til medarbejdere og samarbejdspartnere
- planlægge og rådgive om anlæg og drift af grønne områder

og du får styrket og udbygget dit faglige netværk.

Kurser i efteråret 2015

Kursusstart

Afgangsmodul – afrunding af et forløb af flere diplomkurser

18. august

Opgavedeling – strategiske kontrakt- og samarbejdsformer

3. september

Kursusindhold, tilmeldingsfrister og deltagerbetaling: **Se www.ign.ku.dk > Efteruddannelser > Parkdiplom**
Yderligere info: Karsten Kring, kk@ign.ku.dk, 35331778 og Christian Kjeller, cpk@ign.ku.dk, 35336778

INSTITUT FOR GEOVIDENSKAB OG NATURFORVALTNING
KØBENHAVNS UNIVERSITET

FORTOV

Det faglige sprogjørne

Alle ved at et fortov er en belagt gangsti langs vejen, men ordet er mystisk. På andre sprog bruger man let forklarlige ord som pavement (engelsk), sidewalk (amerikansk), bürgersteig (tysk) og trottoir (fransk) og marciapiede (italiensk). Til gengæld kan vi (sammen med nordmænd og islændinge) glæde os over et oldnordisk historisk udtryk der er mere dækkende end vi lige går og tror.

'Tov' er ikke et 'reb', men et fast, eventuelt befæstet areal. Ifølge Den Danske Ordbog er fortov omdannet fra det ældre 'fortå' hvor sidste led oprindeligt lød 'ta' og betød en faststampet plads eller vej. Hele udtrykket fortov betød ifølge ordbogen egentlig 'forvej', dvs. den del af vejen der går foran huset. Fortov kunne også være f.eks. en belagt eller fast plads foran en kirke.

Endelsen 'ta' er ifølge Balslev (Weekendavisen 12.12.2014) forkortet af 'tanh' der er afledt af det fællesgermanske 'tanchu' eller 'tanchi'. I alle tilfælde er betydningen den samme, et fast sammenhængende areal at færdes på.

Endelsen 'tau' og hele ordet 'fortov' kendes også fra formen 'forte' der før

betegnede den fælles jord der lå mellem landsbyens gårde. En kreds af gårde rundt om en forte kaldes også en fortelandsby. Det kan lyde lidt mærkeligt at fællesarealet i landsbyen skulle være en faststampet plads. Det passer bedre med forslaget om at 'ta' også kan betyde indhegning eller fold som det beskrives i det gamle Salmonsens Konversationsleksikon.

'Fort' i betydningen befæstet miliært anlæg har derimod en anden oprindelse, nemlig af det franske tillægsord fort 'stærk, kraftig'. Det stammer igen fra det latinske fortis, 'stærk'.

Ordet 'torv' har heller ikke noget med 'tov' og 'ta' at gøre selv om man skulle tro det og selv om 'fortov' ofte udtales 'fortorv'. Torv kommer ifølge ordbogen af det oldnordiske 'torg' der igen stammer fra oldrussisk torgu 'markedsplads' og igen fra mongolsk torok 'silke'.

Så med lidt god vilje betyder 'tov' simpelt hen belægning. Hvis vi vil finde på et bredere udtryk end 'brolægning' og et præcisere udtryk end 'belægning' eller 'befæstelse', kunne 'tov' være et godt bud selv om det skulle forklare mange mange. sh

Skån ryggen!

- Med lettere ruller

PRODANA

-
- 15 kg ruller
 - Stærkt, stabilt og tæt græs
 - Fleksibel levering

Din konsulent: Jylland/Fyn · Kasper Kildevæld · Tlf.: 4021 0214 · Sjælland · Søren Drejer Jensen · Tlf.: 4021 0213

Spil fraxinus og red de truede asketræer

Asketoptørre truer vores aske-træer på livet, ikke mindst vores almindelige ask (Fraxinus excelsior) men forskningen kan muligvis opdage resistente individer. Og alle kan hjælpe forskerne lidt ved at deltage i spillet 'Fraxinus' som engelske forskningscentre står bag.

Forskerne er ved at kortlægge arvmassen (DNA'et) i både asketræet og i den svamp, Hymenoscyphus pseudoalbidus, der er sygdommens årsag. Det er et gigantisk puslespil, for man identificerer millioner af korte DNA-sekvenser som bagefter uden overlap skal sættes i den korrekte rækkefølge som er i træets kromosomer. Man kan komme langt med computerhjælp, men det menneskelige øje kan måske se møn-

stre som computerne overser.

I spillet Fraxinus er hver af de fire nukleotider som DNA består af, repræsenteret med en farve, og et spil går ud på at finde det bedste match mellem nogle få DNA-sekvenser. Hver gang man spiller et spil, hjælper man forskerne med at lægge det store puslespil.

Når puslespillet er lagt, kan forskerne bagefter sammenligne arvmassen i resistente og modtagelige asketræer, og finde frem til de gener der giver resistens mod sygdommen. Danske forskere har allerede vist at asketræers modstandskraft mod sygdommen varierer og er arvelig. Prøv selv et spil på <http://apps.facebook.com/fraxinusgame> og hjælp forskerne. *sh*

Pesticider forurener ikke grundvandet

Der er ingen tegn på at grundvandet er truet af den nuværende brug af sprøjtemidler. Når man ser på de undersøgte midler i grundvandet, er grænseværdierne i hvert fald overholdt som årligt gennemsnit. Det viser den årlige varslingsrapport fra GEUS om udvaskning af sprøjtemidler.

'The Danish Pesticide Leaching Assessment Programme' som GEUS-rapporten hedder, samler resultater fra et varslingsystem hvor forskere på almindelige marker tester hvordan godkendte sprøjtemidler der er anvendt korrekt, siver mod grundvandet. Miljøstyrelsen, GEUS og Aarhus Universitet vurderer hvilke stoffer der skal testes. I de seneste to år er der testet 19 aktivstoffer og flere af deres nedbrydningsprodukter.

Såning af bivenlige planter i randzoner

En bivenlig frøblanding til randzoner ved vandløb er udviklet af Danmarks Biavlerforening i samarbejde med DLF-Trifolium. Den består af stenklover, hvidklover, blodklover, hjulkrone, honningurt, olieør og cikorie. De skal især råde bod på manglen på blomstrende planter ud på sommeren. En mangel der får bierne til at sulte og blive sårbare for sygdomme og pesticider. Også vildtet kan få gavn af planterne der også kendes som typisk dækafgrødearter.

NaturErhvervstyrelsen har tilladt udsåning af bivenlige blomstrende planter i de inderste 3 meter randzone ind mod marken. Det er dog et krav at randzonen ligger i tilknytning til omdriftsarealer, at der sås om foråret og at jordbehandlingen er skånsom.

Rejs skov på tørlagt jord og bind CO₂

At plante skov kan kompensere for den frigivelse af drivhusgassen CO₂ der sker når man dræner vådområder. Det viser forskning der er udkommet i det videnskabelige tidsskrift PNAS, og som bl.a. er udført af Københavns Universitet. Man har undersøgt 29 vådområder i bl.a. Grønland, Sibirien og USA. Vådområder rummer et tykt lag uomsat humus. Når vådområdet drænes, og der kommer ilt til, omsættes humus under frigivelse af CO₂. Dyrker man skov, kan træerne optage denne CO₂. Til skov behøver man heller ikke dræne lige så dybt som hvis man vil have landbrug. Lader man vådområderne være, undgår man CO₂-frigivelse, men har til gengæld en vis frigivelse af metan. Det er en 75 gange stærkere drivhusgas end CO₂, men omvendt forsvinder metan hurtigere igen fra atmosfæren end CO₂.

Nej til vindmøller ved Kalvebodkysten

Natur- og Miljøklagenævnet har givet Københavns Kommune afslag på at opføre fire vindmøller inden for strandbeskyttelseslinjen. Dermed er Naturstyrelsens dispensation fra 2013 ændret til et afslag. Københavns Kommune ville stille vindmøllerne op som led i sin klimaplan hvor 10% af vindenergien skal komme fra vindmøller i selve kommunen. Møllerne på 148 meter skulle placeres 40 m fra kysten på det inddæmmede, naturfredede areal på Vestamager mellem Amagermotorvejen og diget.

Hvidovre Kommune, Grundejerforeningen Strandvang, Dansk Ornitologisk Forening

og Danmarks Naturfredningsforening klagede til Natur- og Miljøklagenævnet. Nævnet lagde i sin afgørelse vægt på at de store møller vil blive meget dominerende og ikke foreneligt med de „væsentlige landskabelige, naturmæssige og rekreative værdier“ - også selv om der i forvejen er tekniske anlæg som miljøcenter og motorvej i nærheden.

Nævnet finder heller ikke at kommunens ønske om at bidrage til vindmølleenergien inden for kommunegrænsen i sig selv er et sådant særligt samfundsmæssigt hensyn at der skal opstilles vindmøller netop på dette sted. *sh*

Bier i honningurt.
Foto: DLF Trifolium

Gamle romere brugte fremtidens beton

Der er stigende efterspørgsel efter beton - og derfor også efter cement og det koster meget energi at fremstille det. Verdens cementproduktion i dag står allerede i dag for over 5% af den menneskeskabte CO₂-udledning. Hvordan kan man gøre produktionen så energieffektiv som mulig uden at det går ud over cementens kvalitet? Og kan noget cement erstattes af andre materialer?

For at finde et svar kigger Københavns Universitet og FLSmidt på den beton de gamle romere brugte, og hvor

mange byggerier fra den tid stadig står. I oldtiden lavede man beton ved at blande pozzolaner med cement og vand. Pozzolaner er silicium- og aluminiumholdige materialer der findes i naturen som vulkansk aske, men de kan også fremstilles kunstigt ved at opvarme lerminerale. Det er denne proces som nu skal undersøges nærmere. Fordele er bl.a. at opvarmningen kun skal ske til 900 grader hvor cement kræver 1400 grader. Desuden er kunstige pozzolaner billigere end kalksten.

Colosseum fra år 70-80 står stadig. Romerne brugte en beton som var bedre end den vi bruger i dag. Colosseum rummede 50.000 tilskuere.

Åbent Hus

21. maj kl. 14-20

- kom og se årets svendeprøver
Damgårds Allé 5, 8330 Beder

Få tjek på AMU mulighederne

Klik ind på www.ju.dk og tilmeld dig
lige det AMU-kursus, som giver dig den faglige
viden og kunnen, du kan bruge til noget!

..eller kontakt os på

87475711 eller 87475798

- så guider vi dig igennem mulighederne
og alt det praktiske.

Professionel Råstyrke

Priser fra
kr. 138.000,-
excl. moms

30 til 100 HK
Hydrostat - Gear 4WD
Knækstyret - Reversibel
Perfekt til alle redskabstyper

Har du opgaven
- Så løser vi den

Lyngager 5 - 11
2605 Brøndby
Tlf. 4396 6611
www.hafog.dk

De grønne veje fra plan til virkelighed

VANDAFLEDNING. Ikke mange veje håndterer selv regnvandet på overfladen, men mange er på vej, bl.a. i Gladsaxe hvor 100.000 m³ vejvand årligt skal uden om renseanlægget

Af Lars Thorsen

Skybruddet den 2. juli 2011 i København har været en nærmest ustoppelig katalysator når det gælder arbejdet med klimatilpasning i byer. Det gælder også de såkaldte grønne veje hvor regnvandet der falder på vejen forsinkes eller nedsives inden det når kloaksystemet. Da skyerne trak sammen på sommerhimlen i juli 2011, var der nemlig ingen grønne veje i sigte herhjemme, men det er der nu.

„Der er sket et paradigmeskifte på kun fire år,“ siger civilingeniør og LAR-kapacitet i Orbicon, Søren Gabriel. „Når man tænker på hvor kort tid vi har arbejdet med klimatilpasning, oplever jeg en stor åbenhed. Det er ellers lidt af en kovending at man ikke skal have større rør under jorden, men i stedet have vandet ovenpå. Når folk er klar til at sluge den, så er vi virkelig nået langt på kort tid.“

Hvad er en grøn vej?

Det bugner dog ikke med grønne veje herhjemme. Eller viden om grønne veje for den sags skyld. Københavns Kommune har i sine skybrudsplanner et væld af grønne veje tegnet ind, men de er stadig kun tegninger. Frederiksberg Kommune har netop nu et stort udbud ude på rådgivning om bl.a. 180 grønne veje hvor de søger tilbudsgivere der - grundlæggende - kan forklare dem hvad grønne veje er. De vil ifølge udbudsmaterialet gerne have beskrevet „mulige løsningstyper, økonomisk overslag for anlæg og drift, hydraulisk kapacitet og indbyrdes afhængighedsforhold“ for grønne veje generelt.

Ifølge Søren Gabriel er det forståeligt at vi ikke ved meget og stadig næsten ikke har nogen grønne veje at skele til herhjemme. „De fleste ved grundlæggende ikke hvad grønne veje er. Men det er jo kun fire år siden at hele dette

felt blev sat i søen for alvor, og der er en god håndfuld projekter baseret på grønne veje i gang landet over nu, så i løbet af det næste år vil der blive rigtigt meget at se på,“ understreger han.

100.000 m³ vand væk

Der hvor der bliver allermest grøn vej at se i 2016 og 2017, er Gladsaxes boligområde ved fordelingsvejen Mølleparken, et område der spildevandsteknisk set kaldes for Gedvad. Her skal vejene i et villakvarter på 2,7 hektar have afkoblet vejvandet. Forsyningsselskabet Nordvand er bygherre på det store projekt som indebærer lokal håndtering af regnvand fra 13.000 m² på 11 villaveje. Når projektet er færdigt, skal løsninger tilsammen spare renseanlægget for 100.000 m³ regnvand årligt.

Det er en uhørt skala efter danske forhold, og Nordvand

har arbejdet hårdt for at arbejdet i Gedvad vil leve op til sin status som pionérprojekt. Bl.a. er udfærdigelsen af de konkrete planer for de 11 villaveje givet til tre forskellige rådgivere: Alectia, EnviDan og Rambøll. De fik hver deres 3-4 veje at arbejde med, mens Orbicon fungerede som overordnet bygherrerådgiver.

„Nu er skitseprojekterne færdige, men det er for dyrt at køre videre med fire rådgivere samtidig med at der er en indbyrdes sammenhæng mellem vejene i forhold til vandhåndtering og trafikale forhold, så nu sender vi det i udbud og får en rammeaftale med én rådgiver. Men grunden til at vi tog så mange ind var at det her er et pilotområde, så vi ville have dem til at udfordre hinanden på hvad der var muligt. Derfor har vi også fået nogle gode og vidt forskellige løsninger ud af det,“ fortæller

projektleder Per Lorentsen fra Nordvand A/S.

Udfordrer regulativerne

En af de grønne vejenes største tekniske udfordringer er håndteringen af vejvand med salt. Men her startede projektet i Gedvad strålende.

„Vi fik jo en nedsivningstil-ladelse for klorindholdet i vejvandet, nok en af de første, hvis ikke den første, i landet. Og det er et rigtigt godt udgangspunkt når man vil teste en masse løsninger af i praksis. Så det er ikke kun skalaen i dette projekt der er nyskabende. Det er også kommunens lyst og mod til at udfordre regulativerne lidt og prøve nogle ting af i virkeligheden,“ forklarer Per Lorentsen. Og det er der også brug for i projekter med Gedvads målestok, understreger han.

I Gladsaxe Kommunes Vand- og Klimateam forklarer projektleder Kathrine Stefansen dog at der ikke er tale om et generelt carte blanche.

„Miljøafdelingen sagde ja fordi de havde vurderet at belastningen i forbindelse med glatførebekæmpelse ville blive forholdsvis lille. Men der er også veje hvor vi ikke vil tillade nedsivning. Vi har et stort klimatilpasningsprojekt i Marielyst hvor vi simpelthen lukker af for nedsivning om vinteren på de større veje og leder vejvandet direkte i kloakken. Som et alternativ har boligafdelingen på de små, interne veje i Marielyst fået lov til at anvende alternativer til almindeligt vejsalt,“ siger Kathrine Stefansen og forklarer at hvis der er langt nok til drikkevandsboringer, kan man godt udfordre grænseværdierne lidt selv om udgangspunktet er et forsigtighedsprincip.

Parkering på mindre plads

Ud over salt er parkeringspladser en af de store, praktiske udfordringer som grønne veje står over for. Et af grundelementerne i at lave en grøn vej

11 villaveje i ved Mølleparken i Gladsaxe skal have håndteret vejvandet lokalt. For at få så mange forskellige bud på grønne veje som muligt, valgte Nordvand at bringe tre forskellige rådgivere på banen. Kort: Nordvand A/S

- Område 1, Rambøll
- Område 2, Alectia
- Område 3, EnviDan
- ● ● Orbicon

I Marielyst i Gladsaxe har boligforeningen fået lov til at forsøge sig med alternative tømidler på de interne veje. På resten af vejene saltes der almindeligt, så her lukkes for nedsivningen om vinteren så vejvandet i stedet løber i kloakken. Foto: Vand og Klima, Gladsaxe Kommune.

er nemlig at forvandle befæstede arealer til grønne elementer hvor vandet kan sive ned. Og samtidig er en af bevæggrundene for at etablere grønne veje ofte et ønske om mere byliv på vejen. Derfor er hastighedsdæmpende foranstaltninger, indsnævrede kørebane mv. en fast del af en grøn vej. Og ikke mindst nedlægning eller omlægning af parkeringspladser.

Også her er Gedvad-projektet på pionerarbejde. „Det var en stor udfordring at skabe ordnede parkeringsforhold derude. På nogle veje bor de

meget tæt, og hvis skraldebilen kom, var der fuldstændigt blokeret. Derfor har vi fået tilladelse til at lave nogle 1:1-forsøg med parkering derude. Vi eksperimenterer med kombinationer af længdeparkering og skråparkering som man ellers ikke ser på villaveje,” forklarer Per Lorentsen. Helt i tråd med LAR-ånden har parkeringspladserne græsarmet som regnvandet også kan sive igennem.

Løsninger en masse

I Gedvad er der anvendt kendte LAR- og vejløsninger såsom

shared space, 'omvendte skildepadder', indsnævring af vejbaner med udvekslinger til biler forskellige steder undervejs, regnbede med salttålende beplantning, græsarmet og et væld af andre elementer.

Overordnet set er der ikke opfundet én nyskabende dyb tallerken i Gedvad, men der er brugt et væld af allerede kendte tallerkener som hænger sammen på en måde som ikke tidligere er set i Danmark, forklarer projektchef Thomas Siggaard fra Rambøll.

„Det er jo ikke et spørgsmål om den enkelte faskine eller

regnbed, men i højere grad et spørgsmål om hvordan parkering, afvanding og fællesophold kan tænkes sammen så det passer til hvad der er unikt på hver boligvej,” siger Thomas Siggaard.

Og de 11 veje er vitterligt forskellige, understreger Per Lorentsen. „I en del af området er der en børnehaven hvor der er meget biltrafik ved afleverings- og hentetider, mens der lige rundt om hjørnet ligger en villavej med rækkehuse hvor der er så mange mennesker og så meget liv på gaden at de kalder det Nørrebro. Og så er der en gennemgående vej hvor folk ikke kommer hinanden lige så meget ved, og trafikken har en anden karakter end de andre veje. Der er virkelig forskellige kulturer, forskellige trafikale forhold og forskellige udfordringer i forhold til LAR på hver eneste af de 11 villaveje,” forklarer han.

Derfor er en af pointerne fra Gedvad-projektet at der ikke findes én samlet skabelon for en grøn vej som man kan tage og lægge ned over enhver villavej. Det kommer an på forholdene og ikke mindst dem som bor på vejene.

Borgerinddragelse

Gedvad-projektet blev skudt i gang ved at Nordvand sammen med Gladsaxe Kommune og rådgiverne igangsatte et ambitiøst borgerinddragelsesprojekt.

„Men det var helt afgørende. Du er jo inde og lave ændringer i beboernes nærområde hvor de og deres børn færdes, og de skal leve med beslutningerne i mange år. Derfor gik vi også ind i arbejdet med borgerinddragelse med to mål: Vi ville have deres ønsker til de nye veje, og vi ville have deres ekspertviden. For nogle af dem har jo boet der i 50 år og ved alt om hvor vandet samler sig, og hvor det har svært ved at sive ned,” forklarer Per Lorentsen.

Bl.a. sendte Nordvand personlige breve ud til alle 310 husstande i Gedvad med opfordring om at komme til det første borgermøde. Og derefter troppede de simpelthen op hos samtlige Gedvadborgere som ikke havde sagt ja til at deltage, og bankede på døren.

ERHVERVSKUNDER

10%

*Opretter du en Proff Service Erhvervskonto får du fast 10% rabat på alle vores varer - også avistilbud. Rabatten er gældende når du har handlet for 24.000 + moms inden for 12 mdr. Selvfølgelig med tilbagevirkende kraft. Her mere i Proff Service afdelingen eller Kundeservice.

VI HAR PRODUKTERNE
NÅR DET UDVENDIGE
SKAL PASSES

BAUHAUS

PROFF

SERVICE

Tilbuddene gælder for alle erhvervskunder med Plus Card Erhverv eller nyoprettede Strakskontokort. Kortet skal vises ved kassen.

5 I Miljøbenzin

Til 2 eller 4 takts motorer. Godt for brugeren, miljøet og motoren. Indeholder ingen farlige substanser, og producerer derfor ingen skadelige gasser. Kan bruges til f.eks. kædesave m.m.

135⁹⁶

STIGA POWERED by HONDA

Selvkørende benzin plæneklipper

Multiklip 50 S. 140 cc Honda motor. 48 cm klippebredde. 200 m² klippekapalet. Bioklip. 31-75 mm klippehøjde. Vægt 31,5 kg. Rekyl start.

2399²⁰

Gardol POWERED by HONDA

Selvkørende benzin plæneklipper

McCulloch Edition 1 XXL. 190 cc med en af de kraftigste Honda motorer, med forhjulstræk, på markedet. 56 cm klippebredde. 75 l opsamler. Med 3i1 system, som gør det muligt at bruge både sideudkast, bioklip og opsamler. For dem der ønsker kvalitet i høj klasse.

3199²⁰

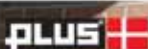

Benzin hækkeklipper

GBH 750. 25,4 cc motor. Sværdlængde 61,5 cm. Vægt 5,2 kg.

959²⁰

Kongsberg lamelhegn

Brunimprægneret. Ramme i 34 mm. 180 x 120 cm.

180 x 150 cm.....Ekskl. moms 279.96
180 x 180 cm.....Ekskl. moms 303.96

239⁹⁶

Ekskl. moms

Benzin hækkeklipper

MC SUPERLITE 4528. Motor 0,6 kw. Sværdlængde 45 cm. 28 mm knivafstand.

1356,-

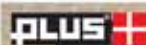
Pil standard hegn

Ramme 24 x 48 mm. Lågeramme 35 x 45 mm. Ubehandlet. 120 x 100 cm.

111⁹⁶

120 x 140 cm. Ekskl. moms 143.96
120 x 180 cm. Ekskl. moms 183.96

Pil med ombuk

Oliebehandlet. Tilsat fungicidbehandling. 120 x 100 cm.

159⁹⁶

120 x 140 cm. Ekskl. moms 199.96
120 x 180 cm. Ekskl. moms 239.96

*Opretter du en Proff Service Erhvervskonto får du fast 10% rabat på alle vores varer - også avistilbud. Rabatten er gældende når du har handlet for 24.000 + moms inden for 12 mdr. Selvfølgelig med tilbagevirkende kraft. Her mere i Proff Service afdelingen eller Kundeservice.

Får du PLUS CARD Erhverv rabat, fratrækkes denne naturligvis tilbudsprisen.

ALLE PRISER ER AFHENTNINGSPRISER OG KUN TIL ERHVERVSKUNDER. PRISERNE ER EKSCL. MOMS. Gælder fra lørdag d. 9. maj til og med fredag d. 15. maj 2015. Så længe lager haves.

„Det betød at vi jo også fik en god snak om projektet og mulighederne for regnvandsafledning med dem der aldrig kom,“ forklarer Per Lorentsen. Der endte med at komme 97 deltagere på det første borgermøde hvilket er en meget høj deltagelsesprocent. På baggrund af dialogen på mødet blev de tre rådgiverhold bedt om at tage hjem og foreslå to principielt forskellige løsninger på regnvandshåndteringen på de veje de var blevet tildelt. På tredje borgermøde kom der hele 164 deltagere ud af 310 husstande. Og ikke nok med det. 80 borgere svarede sågar at de gerne ville håndtere regnvandet på deres egen grund og dermed få en del af tilslutningsbidraget tilbage. Netop regnen på de private grunde har ellers længe været en af de kommunale klimatilpasningsplaners akilleshæl.

Rødovres Lørenskogvej

Selv om ingen eksisterende projekter kan hamle op med Gedvad størrelse, findes der dog eksempler på danske, grønne veje. Bl.a. i Dahlsvejkvarteret i Odense, kantstensbed-projektet i Bredballe (Grønt Miljø 7, 2012) og Hele-nejvej på Frederiksberg (Grønt Miljø 7, 2014). Af større projekter med både nedsivning, saltløsninger, indsnævring af vejforløb, nedlægning af parkeringspladser mv. er det dog særligt interessant at nævne Lørenskogvej i Rødovre der er en sidevej til Jyllingevej.

Under en 100 års-regnhændelse kan Lørenskogvej håndtere sit eget regnvand samt vandet fra en tredjedel af de tagflader der støder ud til vejen. Projektet blev afleveret i sommeren 2014, og der har været flere fremvisninger for nysgerrige branchefolk, forklarer vejingeniør Tina Pardi Aalund fra Rødovre Kommunes Vej- og Trafikafdeling.

„Det her er jo noget af det første der er færdigt i Danmark. Løsningen har grundlæggende været at sløjfe fortovet i den ene side og så indsnævre vejbanen med grønne rabatter med engmætter og træer, græsarmerede parkeringspladser samt lave et ensidigt fald hen over vejbanen til regnbede hvor fortovet før

Regnbed og græsarmeret parkering på Lørenskogvej som er et af de største, allerede etablerede projekter med grønne veje herhjemme. Foto: Niels Lützen Landskabsarkitekter.

var,“ siger Tina Pardi Aalund.

Under grøften er der dræn og installeret skybrudsbrønde hvor vandet kan samle sig. Der er sat vandbremsere i så vandet bliver forsinket, men de kan fjernes ved optakt til skybrud, så det vand som ikke kan være i grøfterne ledes uhindret videre i systemet.

På Lørenskogvej bliver der desuden saltet med det alternative tømiddel kalcium-magnesium-acetat (CMA). Det er valgt selv om det er cirka syv gange så dyrt som almindeligt vejsalt, men til gengæld kan det accepteres af kommunens miljøafdeling.

Genopfind grøften

Det er landskabsarkitekt Niels Lützen der har tegnet projektet i Rødovre. Han har desuden været med til at lave

projektskitsen til Alectias veje i Gedvad, og han er overbevidst om at vi kommer til at se mange, mange flere grønne veje fremover.

„Der er ingen tvivl om at det kun lige er startet. Nu er alle i branchen ved at gøre sig en masse danske erfaringer, for vi kan ikke bare bruge eksemplerne fra USA hvor de har meget mere plads på vejen. Vores veje er generelt smalle, og hvis man har en villavej på 10-11 meter i bredden inklusiv fortov, så er det begrænset hvor meget drastisk vi kan forandre den. Ved at nedlægge fortov, indskrænke vejbanen og samle parkeringspladserne rundt omkring når man dog langt, selv om problemet melder sig så snart man taler om at nedlægge parkeringspladser. Men der er ingen tvivl om

at borgerne er meget interesserede. De er trætte af fortov, kantsten, vejbane, kantsten, fortov. De vil have grønne byrum og muligheden for at sætte sig ned, og jeg har endnu ikke mødt nogen som er negative over for udsigten til at få gjort deres vej grøn,“ siger Niels Lützen. Han pointerer at en stor del af arbejdet grundlæggende handler om at genopfinde grøften.

Orbicons Søren Gabriel som også var med på Lørenskogvej-projektet, understreger at uanset om man laver nye veje eller renoverer gamle, er det vigtigt at man ikke gentager tidligere tiders fejl med for store, befæstede vejarealer. „Hver eneste gang er vi simpelthen nødt til at spørge os selv om hvor meget asfalt vi overhovedet har brug for.“ □

Klimatilpasning gennem Samvejr

Med projektet Samvejr vil Realdanias give borgerne mulighed for at tage aktivt del i klimatilpasningen og indgå i klimatilpasningsprojekter der forebygger og afhjælper oversvømmelser og skaber levende lokalmiljøer. Projektet er en del af Realdanias Klimaspring-kampagne.

Det skal ske med en digital platform der kobler de digitale muligheder med social handling. Platformen kan bruges af borgere, bolig- og grundejerforeninger, kommuner, forsyningsselskaber m.fl. skabe fælles forståelse, dele viden, diskutere og planlægge lokale klimatilpasningsprojekter.

Projektets drivende parter er Gemeinschaft der er en antropologisk virksomhed med speciale i hverdagslivet i byer og boligområder, og designbureauet B14 der arbejder med design og teknologi med særligt fokus på udvikling af digitale helheds løsninger. Samvejr forventes lanceret medio 2016. www.klimaspring.dk.

Spansk pullert med lys i valgfri højde

Med Skyline har Santa & Cole en lyspullert med en diskret belysning hvor lyskilden kan placeres i forskellige højder. Pullerten kan efter ønske males med reflekterende maling eller fremstilles med logo. Pullerten er fremstillet i bøjet, malet og rustfrit stål i fire standard RAL-farver: hvid, sort, blå og rød. Dimensionen er 11,5x11 i en højde på 35 eller 80 cm. Dansk Import: Zenzo Group. www.zenzo.dk.

Maskinen består af en lille selvkørende kompressor med lufttank og jordspyd. Med et tryk på 11 bar udløses et tryk nede i jorden. Den løfter sig og den hårde jord krakelerer.

MTM jordtrykluffer

LØSNER KOMPAKT JORD MED TRYKLUF

H.G. ENEMARK A/S

Baldersbæksvej 40, 2635 Ishøj

Tlf. 4396 6677

www.hg-enemark.dk

e-mail: hge@hg-enemark.dk

Colas

Hurtig, nemt og fleksibelt asfaltarbejde

Har du brug for råd, vejledning og de helt rigtige priser til dine opgaver?

Colas leverer asfalt til park- og sportsarealer, torve, parkeringsanlæg, skolegårde, stier mv. Ingen opgaver er for små og ingen er for store.

Colas sikrer dig:

- Et samarbejde med en partner, der gerne går med i "marken".
- Et samarbejde med dygtige og erfarne asfalt eksperter.
- Et asfaltprodukt i mange farver.
- Højeste standard for sikkerhed, miljø og kvalitet.

Ring gerne og benyt dig af vores gratis rådgivning og få et uforpligtende tilbud.

Ring 4598 9898
www.colas.dk

Vejen frem

Nationalparkens lillebror

Naturparkerne er mindre og kommunalt forankrede. To er indviet og fire mere er på vej

Vi har både nationalparker og naturparker. Nationalparker er store, har deres egen lov og defineres af både natur, kulturhistorie og friluftsliv. Naturparkerne er mindre, kobles op på den stedlige kommuneplan og defineres primært af naturindholdet. I begge tilfælde spiller også udviklingen af turismen en rolle.

Naturpark Vesterhavet blev indviet 26. april. Den omfatter 22.500 ha på den sydlige del af vesterhavskysten mellem Blåvandshuk og Nymindesgab. Naturpark Vesterhavet blev dog godkendt som naturpark sidst allerede i november. Før da var Naturpark Åmosen godkendt som den første. Siden er fulgt Naturpark Amager og Naturpark Maribosøerne. På vej er Naturpark Lillebælt og Naturpark Randers Fjord.

I praksis er 'Danske Naturparker' en mærkningsordning som Friluftsrådet varetager.

Den er økonomisk støttet af Nordea-fonden og Udlodningsmidler til friluftsliv (før tipsmidler til friluftslivet) og er i sin idé inspireret af lignende ordninger i andre europæiske lande. En naturpark vil ikke medføre nye restriktioner eller begrænsninger for lodsejere og beboere. Eventuelle tiltag på privat jord vil alene ske efter frivillige aftale.

Ordningen skal ifølge Friluftsrådet guide befolkning og naturgæster til at finde landskaber og naturområder med landskabelig skønhed, naturrigdom og kulturhistorisk værdi. Sigtet er også at skabe bedre rammer for områdets natur og kulturhistorie, at skabe bedre muligheder for friluftsliv og formidling, at beskytte naturværdierne bedre og at hjælpe med at koordinere naturforvaltningen.

Det handler også om at støtte det lokale erhvervsliv. Na-

Naturpark Vesterhavet blev indviet 26. april. Ud over 30 km vesterhavskyst og klit omfatter den bl.a. den genskabte Filsø her på billedet.

turpark Vesterhavet vil f.eks. udvikle et partnerskab med erhvervsdrivende i naturparkområdet for at understøtte lokal forankring og udbrede kendskabet til naturparkprodukter og -oplevelser.

For at få mærket 'Danske Naturparker' skal kommunen - eller flere kommuner samlet - ansøge Friluftsrådet. Til kriterierne hører at mindst halvdelen af arealet skal være beskyttet natur, og at området skal være præcist afgrænset. Naturparken skal være en del af kommuneplanen, forankres lo-

kalt gennem borgerinddragelse, have en administrativ ansvarlig medarbejder og mindst én naturvejleder. Naturparken skal have et naturparkråd og der skal være en politisk vedtaget naturparkplan og den nødvendige økonomi bag.

Mærket Danske Naturparker tildeles for fem år ad gangen. Ansøgningerne vurderes af en nationalkomité med repræsentanter fra bl.a. Naturstyrelsen, KL, Danmarks Naturfredningsforening og Park- og Naturforvalterne. Læs mere på friluftsradet.dk. sh

Gå ud i naturen og skab vækst

Sundhed, livskvalitet og arbejde er målene for Danmarks første nationale friluftspolitik

Friluftsliv handler meget om sundhed og livskvalitet, men også om arbejdspladser og vækst, for friluftsliv er en milliardindustri der bl.a. har stor betydning i yderområderne. At gavne det dele er formålet med 'Danmarks første nationale friluftspolitik' som miljøminister Kirsten Brosbøl (S) præsenterede 23. april.

Friluftsliv i Danmark skaber arbejde til 37.000 og en årlig omsætning på næsten 30 mia. kr., bl.a. til udstyr eller overnatninger. Det viser tal fra Københavns Universitet der som grundlag for friluftspolitikken har kortlagt friluftslivets samfundsøkonomiske aftryk.

Friluftspolitikken gruppes i

Det blæser og er ret køligt på Dueodde den 12. juli 2014. Besøget er småt, men friluftsliv i Danmark skaber arbejde til 37.000 og en årlig omsætning på næsten 30 mia. kr.

otte pejlemærker, bl.a. 'friluftsliv er for alle' der sigter efter fri og lige adgang til naturen og 'naturen som social løftestang' hvor målet er få flere til at tage del i friluftslivet. Til pejlemærkerne hører også at friluftsliv skaber fællesskab og engagement, giver sundhed og livskvalitet samt skaber vækst og arbejde. Hertil kommer at vi skal lære af naturen, at byerne skal indbyde til friluftsliv og at nytænkning giver mere friluftsliv.

For hvert pejlemærke beskrives regeringens eksisterende og nye initiativer, men der lægges ikke op til ny lovgivning, heller ikke om adgangen til naturen. Her nævnes blot at

der skal oplyses mere om de nuværende regler. Generelt er det sigtet at få flere ud i naturen, men samtidig skal friluftslivet udvikles i respektfuldt samarbejde mellem brugere, lodsejere og myndigheder.

Friluftspolitikken er regeringens bud på en friluftspolitik og er nu sendt til Folketingets miljøudvalg til videre behandling. Dens virkning afhænger bl.a. af hvordan den følges op af staten, kommunerne, organisationer og ikke mindst de private lodsejere.

"Friluftslivet rummer et kæmpepotentiale for at styrke danskerens sundhed og livskvalitet samt at skabe vækst i yderområderne, og med fri-

luftspolitikken sætter vi nu en inspirerende retning for hvordan vi i fællesskab kan udvikle danskernes friluftsliv. Rigtig mange borgere, foreninger, organisationer og myndigheder har deltaget aktivt i at udvikle Danmarks første nationale friluftspolitik," oplyser miljøminister Kirsten Brosbøl.

Arbejdet med friluftspolitikken blev sat i gang i 2012 og omfatter tre dele: 'Friluftslivets samfunds værdi' der samler den forskningsmæssige viden, 'Friluftslivets Idékatalog' med konkrete idéer til nye tiltag, og 'Alle tiders friluftsliv' som er ministerens redegørelse om friluftspolitik til Miljøudvalget og Folketinget. sh

HAVEFRÆSER FG 315 ▼

Stor og effektiv havefræser med bakgear og hele 80 cm arbejdsbredde. Pneumatisk tilkobling af knivene.

5.996

ekskl. moms

▼ PLÆNEKLIPPER HRG 536 VK

Robust selvkørende plæneklipper på 53 cm med bagudkast, opsamler og bioklip. Variabel fremdrift med Hondas ergonomiske SmartDrive. Findes også med knivkobling eller elstart med selvopladende startbatteri.

4.396

ekskl. moms

HAVEFRÆSER FF 500 ►

Vandvittigt effektiv og letbetjent havefræser med modsat roterende knive, som gør at fræseren arbejder sig nedad. Samtidig er maskinen ikke fysisk krævende og bliver hurtigt damernes ven. Højteknologisk og japansk produceret med holdbart planetgear. Vi sælger et parti overgømte maskiner til nedsat pris.

11.995

ekskl. moms

PLÆNEKLIPPER HRS 536 ▼

Robust selvkørende plæneklipper med sideudkast og bioklip. Arbejdsbredden er 53 cm og HRS er monteret med Hondas velkendte GCV160 motor med automatisk choker, der starter hver gang.

Sæsonpris
3.516

ekskl. moms

HAVEFRÆSER FG 110 ▼

Praktisk, robust og støjsvag fræser til urtehaven eller rosenbedet. Bredden er 23 cm og vægten kun 13,5 kg. Let at folde sammen og transportere.

Sæsonpris
3.436

ekskl. moms

hondapower.dk

IMPORTØR:
TIMA A/S · Tel. 36 34 25 50

Lofter over råstof-gravning på havet

For at beskytte havmiljøet bliver der i mange farvande sat årlige lofter for hvor meget sand og sten der må graves op. Når den tilladte mængde er hentet, lukker området. Hidtil har 11 ud af 65 såkaldte 'fællesområder' - hvor flere virksomheder kan hente råstoffer - haft et sådant loft. Med en bekendtgørelsesændring som trådte i kraft den 27. marts, har yderligere 36 områder fået et sådant loft, meddeler Miljøministeriet.

Ikke mindst i Øresund har råstofindvindingen været intensiv - og drefor meget kritiseret. Det undersøges derfor i øjeblikket om der er grundlag for at begrænse eller helt forbyde indvinding af råstoffer i hele sundet.

212 brande med ukrudtsbrændere

Ukrudtsbrændere var sidste år skyld i over 212 brande. Det viser Beredskabsstyrelsens brandstatistik for 2014 over anmeldte brande. I statistikken skelner man ikke mellem brande i professionelt og privat regi. Udviklingen går den gale vej. Går man fem år tilbage, var der kun 179 brande. Den udvikling skal ændres, mener Sikkerhedsstyrelsen og Beredskabsstyrelsen. De vil derfor fortsætte med at indformere om hvordan haveejere undgår ulykker når de fjerner ukrudtet i haven.

Grund Skov først med bøgeblade

Årets første bøg i statsskovene sprang ud 10. april i Grund Skov ved Vejle - på en lun beskyttet plet med masser af sol, kun 100 meter fra bredden af Vejle Fjord. Det er nogle dage tidligere end normalt, meddelte Naturstyrelsen samme dag. Grund Skov er ofte blandt de første udsprungne bøgetræer. De fleste andre steder springer bøgeskoven først ud i de sidste dage af april og i begyndelsen af maj. Man siger at bøgen er sprunget ud når de nye blade fylder mere end en tokrone, og når der er udsprungne knopper på flere af træets grene.

Ahornene til venstre står 34 meter fra husene i baggrunden målt fra stamme til facade. Der er nogle få meter mindre fra kronens bredeste sted. Billedet er fra 10. april. Træerne faldt dagen efter. Årringene afslørede en alder på 16 år. Stammediameteren var knap 30 cm.

34 meter til træerne var ikke nok

Store træer har vanskelige vilkår i boligområder hvor solen afgør alt

De to ahorntræer var 9-10 meter høje, små to meter højere end de nærliggende rækkehuse. En ejer hvis hus stod 34 meter øst for træernes stammer og kronespids, ville have dem væk på grund af skyggegener. Og væk er de som det nyligt blev vedtaget på grundejerforeningens generalforsamling. Med stemmerne 12-1. Eksemplet viser hvor svært det er at få store træer i boligområder.

Træerne stod nær en åben grænse mellem rækkehusenes fælles legeplads og en spejdergrund. De havde sået sig selv, men på et tidspunkt besluttede bestyrelsen at lade træerne blive store. Det fik de ikke lov til. Ifølge klageren var der allerede skyggegener på hans grund hvis vestskel kun var få meter fra træerne, men også når aftensolen skulle nydes på terrassen oppe ved huset, og generne ville kun stige med træernes vækst.

Lad mig præcisere min rolle: formand for grundejerforeningen. Jeg opsummerede på generalforsamlingen 9. april bestyrelsens argumenter for at lade træerne vokse:

Store træer er et plus for et kvarter, arkitektonisk og biologisk, især fordi de tilfører noget grønt over bygningshøjde. Store træer er et plus på en le-

geplads hvor børn foretrækker læ, skygge og grønt. Træernes placering er det eneste sted i kvarteret man kan have større træer uden at påføre naboer urimelig gene. Og der var før høje popler samme sted.

Jeg bemærkede også at skyggegenen i forhold til hus og terrasse foreløbig ikke var større end den gene som andre i kvarteret må tåle fra andre bygninger. Jeg kunne måske have argumenteret for at man kan søge sol andre steder end på terrassen. Og at højst tre huse ville få glæde af fældningen, mens alle øvrige ville miste kvalitet. Det gjorde jeg ikke. Som formand søgte jeg neutral status og ville kun referere argumenter der havde været nævnt i bestyrelsen.

Som fagmand frarådede jeg også den beskæringsløsning der før var foreslået. At holde et stort træ permanent nede kræver jævnlig beskæring og resultatet bliver grimme, sårbare og farlige træer, i hvert fald når beskæringen - som her - ikke udføres af fagfolk.

På generalforsamlingen så kun en enkelt anden både pro og contra i sagen. Ellers havde alle kommentarer den præmis at træerne skulle fældes. Nogle kommentarer blev dog ledsaget af forslag om at plante noget andet der ikke blev hø-

jere end de nu fældede træer. Og som ifølge klager var acceptgrænsen. Og sådan endte det med kun min ene stemme for at bevare træerne.

Små træer er godt, men ikke lige så godt som store træer. Og det tager flere år før nye træer er vokset til. De gamle var 16 år. Og det bliver svært at etablere nye, for de nu fjernede træer overlevede kun sine første år fordi de stod beskyttet i et hegn der ikke findes mere. En plan skal nu skrues sammen, en plan der også tager højde for at spejderne vil terrænregulere deres grund der er ved at forsumpe fordi den ligger på opfyld i en gammel mose.

Træerne faldt to dage efter. Klager ordnede det selv gratis hvilket var en del af hans forslag. De store stykker træ skal bruges på legepladsen, resten i lokale brændeovne. Værre er det heller ikke. Sagen er i sig selv lille og banal, og der er andre træer ikke langt væk. Men sagen siger også noget om træers vilkår. Hvis de tager aftensolen på terrassen må de væk. De må ikke blive over 9-10 meter høje hvis de står 34 meter vest for huset. Tillader man sig at generalisere, kan man sige at grænsen for forventelige klager er en solvinkel omkring 1:3,5. sh

Gravearm sættes på teleskoparmen

Redskabsbæreren MultiOne kan forsynes med en gravearm direkte i enden af teleskoparmen og afsluttes med en traditionel skovl der bevæger sig som en rendegraver. Mini Digger hedder redskabet der er beregnet til mindre gravearbejder i modsætning til det selvstændige graveredskab der også kan monteres på MultiOne. Der er to modeller så arm og basismaskine altid passer sammen, og skovlene fås i flere størrelser fra 20 til 60 cm bredde. www.hcpetersen.dk.

Ubehandlet

Behandlet

Overfladeaktive kationiske stoffer

IBF markedsfører sin Tag- og Fliserens der er et rengøringsmiddel baseret på biologisk nedbrydelige 'kationiske overfladeaktive stoffer'. Produktet virker kemisk rensende og er velegnet til at fjerne smuds, snavs og fedt fra hårde overflader, såsom tagsten, fliser og belægningssten. Efter 8 til 14 dage efter behandling vil de tidligere grønne begroede områder blive sorte, og herefter kan der enten spules med vand, eller der kan børstes med kost. Det anbefales at gentage behandlingen cirka en gang om året. www.ibf.dk.

Strøgers Planteskole
NAKKE ENNGAARD

Blåkildevej 32 • 5592 Ejby
Tlf. +45 64 78 12 66 • Fax +45 64 78 15 51
www.strojerplant.dk
email: holger@strojerplant.dk eller ilse@strojerplant.dk

Totalleverandør

Kvalitetsplanter til hele den grønne verden
- også din?

Levering sker med egne biler.

STORE TRÆER • MINDRE TRÆER • POTTEDE TRÆER
HÆK OG LÆPLANTER • PRYDBUSKE • BUNDDÆKKEPLANTER
SLYNGPLANTER • RHODODENDRON • STAUDER

HAKO CITYMASTER 600

Multimaskine i kompaktklassen

Godkendt som traktor med ROPS-testet kabine

Hako

Clean ahead

Lille maskine -

STOR KABINE

- Stor kabine med høj komfort,
- aircond. samt lavt støjniveau
- Kun 1,09 m bred med knækstyring
- Kvikskifte af redskaber til alle årstider
- 2 hydraulikkredse og dieselmotor
- 1,75 ton i anhængerlast
- Tysk grundighed med op til 5 års garanti

Ring for rådgivende salg
Vi giver toppris for din brugte maskine.

KUN 1,09 m bredde

Hako Denmark A/S

Odensevej 33 • 5550 Langeskov • Tlf.: 65 38 11 63

hako.dk

Sådan designes haven

Howcrofts 'Garden Design, a Book of Ideas' er noget af det allerbedste inden for emnet

Af Ole Fournais

Heidi Howcrofts 'Garden Design, A Book of Ideas' er intet mindre end en aldeles fremragende bog om indretning af haver. Og det vil ikke undre denne anmelder om bogen med tiden bliver det nye grundlag for haveplanlægning... og kan blive brugt som fast undervisningsbog.

Med over 600 flotte og instruktive billeder med korte tekster giver bogen en meget lang række forslag til haver eller haverum. Netop have-design eller haveplanlægning er noget som ikke kun har én løsning eller ét forslag. At der findes så mange forskellige ideer, planter, materialer mv. giver mange kombinationer, men gør det svært at vælge. Når vi også alle har vores egen smag og eventuel stil, så bliver mulighederne endnu flere.

Uanset om det kun er en ganske lille byhave eller et større landskabeligt parkanlæg, om det skal være naturnært, noget med moderne stil eller med noget klassisk, kan de talrige muligheder gøre det svært både for den erfarne anlægsgartner eller landskabsarkitekt - og for den nyetable-rede haveejer.

I denne bog finder man utallige ideer, nyttige tips,

praktiske planteforslag og velunderbyggede argumenter for at vælge den og den løsning til de konkrete steder. Med de godt 300 sider og med de over 600 billeder føres man gennem de faktuelle forhold på stedet, stilarter, faste elementer til opbygning, bladformer, bladfarver og blomster, tips til indretning, vanskelige forhold og tips fra eksperter.

Alle emner og billeder er taget fra konkrete, gennemførte projekter i mange lande - dog med en overvægt fra Storbritannien, Tyskland, Frankrig og Italien. Der er forslag til helt minimale og mørke baggårde, ekstremt vind-udsatte taghaver, trange og traditionelle rækkehusforhaver, almindelige (og kedelige) villahaver, offentlige parker og vidtstrakte landskabelige anlæg.

Desuden kan man se eksempler på alkens former for belægninger, forskellige trappekonstruktioner, støttemure i mange materialer og udgaver, store og små planter, farverige stauedebede, harmoniske engplanter, varierede hækformationer, overraskende vandanlæg, praktisk og kunstnerisk lys i haven, møbler til haven osv. Kort sagt: det er svært at nævne emner til indretning af haven som ikke er medtaget.

Blandt det ypperste i bogen

Ypperlig behandling af faste belægninger og støttemure. Fra bogen.

er afsnittet om faste belægninger og om støttemure. Her er på over 50 sider omtalt og vist talrige materialer og løsninger. Dernæst det spændende afsnit om bladfarver, bladformer og om betydningen af diverse farver og overflader på træernes stamme.

Man mærker tydeligt forfatterens store erfaring. Heidi Howcroft er en både berømt og yderst anerkendt britisk landskabsarkitekt. Hun har skrevet over 20 bøger med diverse emner inden for have- og planteområdet - og skriver fast i flere engelske haveblade. Desuden er hun en meget aktiv rejseleder på haverejser og krydstogter med fokus på haver. Privat bor hun i en lille idyllisk landsby - med umiskendeligt præg af den charmerende engelske Cottage Garden.

Alle de smukke og dejligt skarpe fotografier er taget af den lige så anerkendte britiske fotograf Marianne Majerus. Hun har i en længere årrække leveret billeder til talrige artikler og bøger - specielt med fokus på planter og haveelementer - og har vundet flere priser af samme årsag. Ganske kort

efter udgivelsen i Storbritannien blev bogen også udsendt på tysk hvilket sikrer den endnu større udbredelse.

Bogen er på alle måder en optisk nydelse og bliver fremover et must for enhver haveelsker, anlægsgartner og landskabsarkitekt - og for undervisere til disse fagområder. Alle anlægsgartnere, havekonsulenter og landskabsarkitekter vil med stort udbytte kunne bruge bogen ved kundevejledning da man kan blade frem og tilbage og derved kombinere de mange idéer. Det detaljerede indeks kan her give en vigtig hjælpende hånd.

Derfor bør den bog anskaffes af alle vore fagskoler med uddannelse inden for de grønne fag - og på alle niveauer. De mange forslag og billeder kan bruges af alle elever, lærere, kursister og studerende fra EUD til akademiske uddannelser. □

Heidi Howcroft og Marianne Majerus: Garden Design, A Book of Ideas. Octopus Publishing Group 2015. 320 s. <https://www.octopusbooks.co.uk>

ANMELDER
Ole Fournais er cand.mag. i dansk og tidligere faglærer på Jordbrugets Uddannelsescenter Aarhus.

Christiansfeld - en levende by. Af Søren Frandsen og Stine Troense. Realdaia 2014. 58 s. realdania.dk.

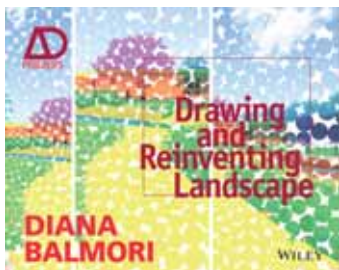
- En 12 år lang restaurering og revitalisering af de historiske bygninger og bykernen i Christiansfeld er afsluttet. I bogen fortæller en række centrale personer om restaureringsarbejdet, processen og tankerne bag. Bogen dykker i tekst og fotos ned i byens historie, de arkitektoniske finesser, de enkelte bygninger, de grønne haver og fortæller samtidig om årene med restaureringen.

De inhägnade paradiset - om islam och trädgårdskunsten. Af Inger Berglund. Arkitektur Förlag AB 2014. 152 s. www.arkitektur.se.

- Beskrivelse og analyse af den islamiske havekunst som den opstod i Ægypten og siden blev udviklet af bl.a. perserne der kalder deres model pairi-daeza (paradis). Havekunsten eksemplificeres med en snes haver som sættes ind i en geografisk og historisk sammenhæng. Haverne er alle åbne for besøg, så bogen kan også bruges som haveguide.

Digital Drawing for Landscape Architecture. Af Bradley Cantrell og Wes Michaels. Wiley 2014. 336 s. wiley.com.

- Beskrivelse af hvordan man med de digitale muligheder hurtigere og mere fleksibelt kan formidle landskabsprojekter bl.a. ved brug af Photo-shop og Illustrator til at skabe perspektiver, rejste planer, diagrammer, snit mv. foruden projekteksempler.

Drawing and Reinventing Landscape. Af Diana Balmori. Wiley 2014. 200 s. wiley.com.

- Et andet bud på hvordan man kan tackle gengivelsen af landskabsdesign, det være sig gammeldags analoge metoder, digitale eller hybrider. Det illustreres med både historiske og moderne eksempler.

Seværdigt København. Af Johan Rosdahl og Lise Lotte Frederiksen. Forlaget Peter og Ping 2014. 280 sider. 150 kr. www.peter-og-ping.dk.

- Guide i litterær stil om kendte, mindre kendte og ukendte steder i København, også grønne områder som f.eks. Det Kongelige Biblioteks Have og Landbohøjskolen's Have foruden specielle butikker, værtshuse, bykvarterer mv.

Natur og miljø 2014. Miljøtilstandsrapporten. Cowi og Miljøstyrelsen 2015. 250 s. www.mst.dk.

- Opdateret viden om natur- og miljøtilstanden, herunder sammenhængen med de faktorer der påvirker udviklingen, og med den hastighed det forgår. Baggrunden er bl.a. overvågnings- og dataindsamlingsprogrammer fra DCE. Rapporten, der er grundlag for naturforvaltningen, viser at luften er blevet renere, søer og vandløb har fået det bedre, og der udløses færre drivhusgasser. Der er også områder hvor tingene kan blive bedre, f.eks. hvor naturen og vandmiljøet ikke har det godt, og hvor vi udsætter os for problematiske kemikalier.

Grøn velfærdspolitik. Natur- og Miljøpolitisk redegørelse 2015. Miljøstyrelsen 2015. 57 s. mst.dk.

- Beskrivelse af de mest centrale politiske initiativer på området siden 2009 - fra Naturplan Danmark over Ren Luft Pakken til Energiaftalen. Målet er at skabe grøn velfærd baseret på at vi ikke behøver at vælge mellem økonomi og miljø - de er tværtimod hinandens forudsætninger.

FERRARI

LØSER ALLE
VEDLIGEHOlds-
OG ANLÆGSOPGAVER

Importør
Sønderup Maskinhandel A/S

Hjedsbækvej 464, 9541 Suldrup. Tlf. 9865 3255.
mail@fbdk.dk. www.ferrarimaskiner.dk

Sønderup Maskinhandel A/S har specialiseret sig i at levere alt professionelt udstyr til den grønne sektor. Vi har et bredt program af maskiner til renholdelse, vedligehold og anlæg.

Hvorsomhelst

Safefleet Lite App'en til iPhone og Android giver mobil adgang til Flådestyring i lommeformat. Brugere får relevant information om den enkelte enhed i flåden med visning på kort eller liste over fx køretid, arbejdstid og stop-tid.

Flådestyring på smartphone er et nyttigt supplement til det internet-baserede Safefleet og rummer nogle af de samme funktioner.

STØRRE SIKKERHED

På telefonen kan man blandt andet sætte en Geofence alarm op for den enkelte enhed. Alarmen er en slags usynlig afgrænsning på kortet hvor systemet sender en besked til brugeren hvis enheden bevæger sig udenfor afgrænsningen. På den måde kan tyverier opdages i tide og brugeren undgår at skulle bruge ressourcer på forsikringselskab og myndigheder.

Kontakt os og hør mere om SAFEFLEET® på tlf.: 69 91 12 42

safetrack.dk

safetrack
Location is everything

Rent drikkevand - 9 initiativer til rent drikkevand i fremtiden. Naturstyrelsen 2015. 16 s. www.nst.dk.

- Ni forslag til at beskytte grundvandet bedre, bl.a. udvidede beskyttelseszoner omkring drikkevandsvandboringer, skovrejsning og grundvandskortlægning. Kræver at vandforsyningsloven ændres.

Renæssancehavnen i Kerteminde. Af Erland Porsmose og Torben Weirup. Østfyns Museer 2014. 108 s. 168 kr. www.ostfynsmuseer.dk.

- Fortælling om havn og by, om havnens storhed, fald og genfødsel som moderne byrum, herunder kulturarvens betydning når man vil bevare stedets identitet.

Difficult Places, Landscapes of Remembrance by Sinai.

Schwierige Orte Erinnerungslandschaften von Sinai. Af Thies Schröder med intro af Peter Reichel. Birkhäuser 2013. 208 s. www.birkhaeuser.ch.

- Engelsk- og tysksproget bog om hvordan Sinai Landscape Architects arbejder med at formgive mindesmærker på åbne pladser, bl.a. kirkegården for ofrene fra martsrevolutionen i 1848, de åbne arealer ved KZ-lejren Bergen-Belsen og Platz des 9. November 1989 hvor Berlin-muren blev åbnet.

The Vertical Garden from nature to the city. Af Patrick Blanc. W. W. Norton & Company 2012. 208 s. norton.com.

- Forfatteren der både er botaniker og kunster, fortæller om sine projekter med luksu facadebeplantning, bl.a. Mari-thé & François Girbauds butik på Manhattan, Quai Branly Museum i Paris, Siam Paragon i Bangkok og kunstmuseet i Kanazawa, Japan.

Medarbejdere i et nellikegartneri i København 1952. Foto gengivet fra bogen.

Gartnerernes Fagforening siden 1930

Den københavnske historie fortalt i interessante tilbageblik, men man savner en mere sammenhængende fortælling

Det var en sur tjans at være gartner. En lærekontrakt fra 1931 beretter om arbejde fra 6 morgen til 5 aften, en halv time længere om sommeren, lørdagsarbejde, vagt hver anden søndag og pasning af kedler om aftenen efter tur. Vederlag: 3 kr. pr. uge.

Så fagforeningerne havde en klar berettigelse. En af dem er den københavnske 'Gartnerernes Fagforening'. Dens historie er fortalt i bogen 'Gartnerernes Fagforening i 75 år'. De garvede fagforeningsgartnere Hans Melgaard og Kenneth Wöhlisfelt er hovedforfattere bakket op af Flemming Grøn-sund og Walter Markussen.

Trods titlen blev foreningen stiftet i 1930 og er altså 85 år. En forvirrende detalje der skyldes at forslaget om at lave bogen er 10 år gammel. Det er en lokal historie som den københavnske fagforening fortæller. Den omfatter også anlægsgartnerne der først var en mindre gruppe, men siden er blevet langt den største.

Den første gartnerfagforening er fra 1891, men set i lige linje begynder historien først i 1930. Dengang var der mange forskellige foreninger der siden blev lagt sammen. Anlægsgartnerne havde også deres egen fagforening hvor

man efter en strejke fik hævet timelønnen fra 38 til 43 øre. Årstallet er ikke nævnt, men det lyder som starten af 30'erne. Og så vidt man kan læse, er det eneste gang der har været en anlægsgartnerstrejke.

Aage la Cour fortæller om sin læretid på et gartneri i 1936 med en elevløn på 30 kr. om måneden, så lidt var det sket på fem år. Men arbejdet var hårdt og kosten utilstrækkelig. Det hårde arbejde omfattede bl.a. drivbænke hvor varmen kom fra et halv meter tykt lag dagrenovation. Og natrenovation. „Den trak vi op i spande af gartneriets stinkende jordkule. Den blev siet gennem gamle løgsække og brugt til vanding,” fortæller la Cour.

Ud over hårdt arbejde og lav løn led faget under lav status. Som det lød i en sang på melodien Jens Vejmand: „Ja, meget maa han døje af kulde, nød og savn / trods arbejdsresultater foragtes dog hans navn / om blomsten dejlig dufter og frugten prisen højt / dens skaber ingen kender, han regnes ej en døjt.”

Ud over lønnen har arbejdsmiljøet stået i fokus i fagforeningens historie. Ikke kun det hårde arbejde, men også arbejdet med pesticider som førhen omfattede meget farlige

midler hvor der var flere dødsulykker, bl.a. med bladan. Og så i 80'erne var fagforeningen meget engageret i at begrænse brugen af pesticider.

Fagforeningen tog del i udviklingen af fagets uddannelse. Gartnerne kom med i lærlingeloven i 1937, men der var meget få anlægsgartnerlærlinge. I mange år var den eneste uddannelse i praksis de kortere kurser der var indledt i 1918 på Teknologisk Institut, en slags forløber for de senere AMU-kurser. Så sent som i starten af 50'erne klages der over at der kun er tre anlægsgartnerlærlinge (!). Med den nye lærlingelov i 1956 begyndte det at ændre sig.

Historien fortæller også om 40'ernes fløjkampe mellem socialdemokrater og kommunister, medlemmer under nazi-anklage, konflikter med arbejdsgivere og afgrænsningsproblemer mellem de enkelte fag. Er en fliseterrasse anlægsgartner- eller brolæggararbejde? Det var anlægsgartnerarbejde. Er grandækning gartnerarbejde eller noget for arbejdsmand og lugekoner? En afgørelse kom tilsyneladende ikke, men de fyrede gartnerne blev i hvert fald genansat. Og så feriepenge var et tilbagevendende stridspunkt.

Til historien hører også alt det der ikke har så meget med fagforening at gøre, f.eks. 'Gartnernes Idrætsklub' og 'Gartnernes Sangkor' og udflugter. Den slags foregik tit i klubber, f.eks. anlægsgartneres klub fra 1932. Den var i 1946 med til at stifte det kooperative firma 'Anlægsgartnerforeningen Flora', en forløber for J&B Entreprenør der gik konkurs i 2005. Efterhånden gik klubberne sammen, og nu er der kun få tilbage. Gartnernes Fagforening selv blev i 2006 en del af '3F Bygge-, Jord- og Miljøarbejdernes Fagforening' og har siden da heller ikke haft huset på Alhambravej som mange nok husker.

Bogen giver et kalejdoskopisk billede af historien med interessante nedslag og anekdoter, men man savner samtidig en sammenhængende fortælling og en klarere relation til den almindelige samfundsudvikling. Det er også svært at følge med i sværmen af afdelinger, klubber mv. Se oversigten til højre. Og så kunne det være interessant med flere historiske billeder, men småske findes de slet ikke mere. sh

Hans Melgaard og Henrik Wöhlisfelt: Gartnernes Fagforening i 75 år. Bygge-, Jord- og Miljøarbejdernes Fagforening Servicegruppen – Den Grønne Gruppe. 2015. 96 s. www.3f.dk/bjmf.

Forsiden af 'Fagbladet' i 1972 da Gartnernes Fagforening blev en del af DASF - senere SiD og 3F. Gartneren på forsiden er Hans Melgaard, medforfatter til bogen.

Den komplicerede foreningsstruktur

Med organisationer og navne er fagbevægelsen kompliceret. 'Gartnernes Fagforening' lyder simpelt, men den findes ikke mere. Fagforeningen er i dag en del af 3F. Og dog. For 3F er en overbygning der ejes af lokale fagforeninger. En af dem er '3F Bygge-, Jord- og Miljøarbejdernes Fagforening' der i 2006 blev til ved en fusion af syv københavnske fagforeninger under 3F, bl.a. Gartnernes Fagforening. I de største byer er 3F's lokale fagforeninger ofte fagspecifikke, mens de i mindre byer er blandede.

Når man som gartner melder sig ind i 3F, melder man sig ind i den lokale fagforening, f.eks. '3F Bygge-, Jord- og Miljøarbejdernes Fagforening'. Her bliver man samtidig tilknyttet et af 3F's seks hovedområder, f.eks. 'Den Grønne Gruppe' hvor bl.a. alle privatansatte gartnere, herunder anlægsgartnere, er med og 'Den offentlige Gruppe' hvor bl.a. de offentligt ansatte gartnere er med. 3F er altså en matrixorganisation.

I de lokale fagforeninger kan der være brancheklubber hvor man bevarer et fagligt fællesskab i de mere eller mindre blandede fagforeninger. Under '3F Bygge-, Jord- og Miljøarbejdernes Fagforening' er der f.eks. 'Offentlige Gartnernes Klub' og 'Privatansatte Gartnernes Klub' foruden et par brolæggerklubber og en klub for park og natur i Københavns Kommune. Før har der været flere og mere fagspecifikke klubber. På landsplan har man også den 'Den Grønne Landsbrancheklub'.

Det er '3F Bygge-, Jord- og Miljøarbejdernes Fagforening Servicegruppen' der har udgivet bogen 'Gartnernes Fagforening i 75 år'. 'Servicegruppen' er en af to hovedgrupper i '3F Bygge-, Jord- og Miljøarbejdernes Fagforening' og omfatter bl.a. 'Det offentlige område' og 'Det grønne område' hvor anlægsgartnere er med. Disse to områder kaldes sammen tit 'Den Grønne Gruppe' - ikke at forveksle med hovedområdet af samme navn. sh

MÅLRETTEDE AMU-KURSER

- Anlægsgartneri
- Jord og planter
- Sten og fliser
- Pleje og vedligeholdelse
- Kirkegårde
- Naturpleje

Se mere under "Find kurser" på www.sceu.dk eller ring på 58567302

Miljørigtig jord

- til bymiljøer, parker, grønne tage, kommuner...

Ann Dora Jensen er ansat hos Viborg Kommunes Have og Park afdeling. De er flittige brugere af Champost. Produktet minimerer deres efterarbejde i bedene, de undgår kunstgødning og får en grønnere profil. På champost.dk kan du se, hvordan de anvender Champost Jordforbedring.

Hvad er Champost Jordforbedring?

- Komposteret og varmebehandlet hestemøg
- Er 100 % naturgødet
- Har et højt næringsindhold
- Fri for ukrudtsfrø, kunstgødning, svampesygdomme og skadedyr
- Fri for sphagnum, som er et dødt organisk materiale uden næring

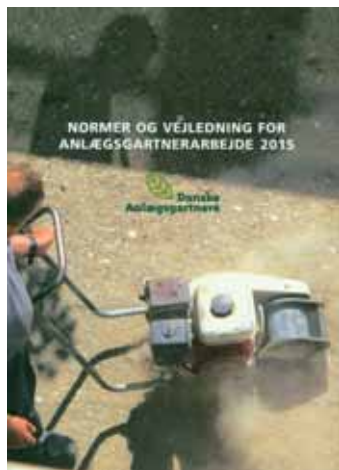
champost.dk
Telefon 96 19 18 80
sg@champost.dk

Champost dk

Naturpleje - en analyse af de udfordringer lodsejere og dyreholdere oplever. Naturstyrelsen, NaturErhvervstyrelsen og Videncentret for Landbrug 2015. 40 s. www.naturstyrelsen.dk.

• Katalog der viser 20 veje til at løse de udfordringer landmænd møder når de vil pleje værdifulde naturarealer. Sigtet er at gøre det enklere og mere lønsomt at sætte kreaturer ud på ekstensive græsningsarealer. Det skal bl.a. ske gennem mere gennemskuelige regler og højere tilskud. Ofte kan det i dag ikke længere betale sig at afgræsse eller tage høslæt på ekstensive græsarealer.

Normer og vejledning for anlægsgartnerarbejde 2015. Af Kim Tang, Søren Holgersen m.fl. Danske Anlægsgartnere 2015. 128 s. 275 kr. www.dag.dk.

• Opdatering af udgaven fra 2010 med mange spredte ændringer. De skyldes bl.a. den nye kvalitetsstandard for planteskoletræer og den nye udgave af DS 1136 om brolægning som anlægsgartnernormerne bl.a. hviler på.

Biodiversitet i byen. Af Henrik Sel og Morten D.D. Hansen. Natur og Museum. Naturhistorisk Museum 2015. 36 s. www.nathistshop.dk.

• Beskrivelsen af naturen i byen der er et fint levested for mange arter, og mange flere er på vej. Ræve på jagt efter mad i baggården, odderen på svømmetur op i Aarhus Å, et krondyr er faret vild i villakvarteret. Sommerfugle hvor haver og parker er et mekka med de mange blomster. I havnen og på jernbaneterrænet myldrer det af liv. Hæftet er en del af 'Rethink Urban Habitats', et projekt under Aarhus Europæisk Kulturhovedstad 2017.

Alle tiders friluftsliv. Redegørelse om Danmarks friluftspolitik. Naturstyrelsen 2015. 38 s. naturstyrelsen.dk.

• Miljøministerens friluftspolitiske redegørelse til Folketingets Miljøudvalg. Den hviler på otte friluftspolitiske pejlemærker, beskriver friluftslivets samfundsgevinster og redegør for regeringsinitiativer. Redegørelsen er en del af landets første nationale friluftspolitik sammen med Friluftslivets idé-katalog' (2014), Friluftslivets samfundsværdi (2012) og Friluftslivets nationaløkonomiske fodaftryk (2014).

Gottorfer Codex og mange andre havehistorier

Som en fast fornøjelse siden 1971 er Havehistorisk Selskabs 'Fra kvangård til humlekule' igen landet. Som sædvanlig som et årsskrift med sidste års årstal, denne gang 2014. Og som sædvanlig med en lille håndfuld havenørdede artikler og lidt om selskabets aktiviteter.

I år skriver Inger Kjær Jansen om Amagers historiske haver. Hannes Stephensen skriver om Marienlyst Slot. Hanne Koling Poulsen beretter om Gottorfer Codex, de historiske plantemalerier fra Gottorp, Slesvig. Endelig fortæller Liv Oustrup og Bjarne Nørgaard om Bernstorff Slotshave. Det var også målene for de ekskursioner selskabet holdt i 2014.

I år kan man tilmed glæde sig over at alle 42 tidligere årsskrifter nu er lagt ud på havehistorisk-selskab.dk. Sigtet var fra starten et videnskabeligt skrift, men fra 2012 blev formen mindre formel selv om stilen i lige linje fra 1971 stadig er meget genkendelig. sh

Fra kvangård til humlekule. Meddelelser fra Havehistorisk Selskab nr. 44, 2014.

Hans Simon Holtzbeckers tegning af pragtpalmelilje fra Gottorfer Codex, 1649-59.

Kampen om Danmarks natur. Af Søren Olsen. Gads Forlag 2015. 328 s. 400 kr. gad.dk.

• Om hvordan kampen for at bevare den danske natur har udspillet sig siden begyndelsen af 1800-tallet. Både natur og natursyn har ændret sig dramatisk i takt med samfundet. Stadig bedre materielle og sociale forhold har øget presset på natur og ressourcer. Naturfredningen kan ses som en lang nedtur hvor man har prøvet at begrænse naturforringelsen i de bedste naturperler, men er også præget af stærke følelser og mange opmuntrende lyspunkter. Naturområder og dyre- og plantearter er blevet reddet, og der er stadig en mere udbredt forståelse for naturfredningsarbejdet.

Geopark Odsherred. Danmarks første geopark. Geoviden 1, 2015. Geocenter Danmark. 20 s. www.geocenter.dk.

• Kortfattet beskrivelse af Geopark Odsherred der som landets første er optaget som geopark i Unesco-regi. Geoparker tager udgangspunkt i geologien og landskabets dannelse hvor Odsherred især er kendt for sine randmoræner, odder, kystaflejringer og inddæmninger.

Tuëkæruld er en karakteristiske art i Store Vildmose. Foto: Naturstyrelsen.

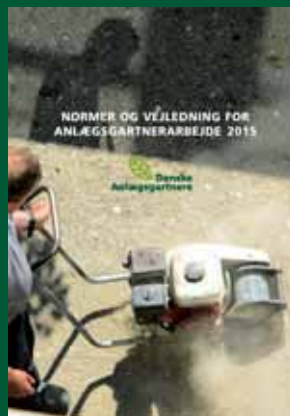
Store Vildmose skal have mere højmosse

875 ha af Store Vildmose i Vendsyssel er sikret som natur-område. Det sker ved at Naturstyrelsen under Miljøministeriet opkøber arealet af Fødevarerministeriet som ellers ville udloade arealet til landbrug. Af det opkøbte areal på 875 ha kan nok cirka 500 ha genoprettes som højmosse, vurderer Naturstyrelsen.

Store Vildmose var før en stor højmosse på 7.000 ha, men meget er i dag drænet og opdyrket, mest til græsning og kartoffelavl. Der er dog stadig sammenhængende arealer med højmosse og et område på 1853 ha er udpeget til EU-habitatområde og fredet. Natur-

styrelsen, der i forvejen ejer dele af vildmosen, understøtter at retableringen er med til at binde CO₂ og mindske udvaskningen af kvælstof primært til Limfjorden, understøtte klimatilpasningen og give bedre rekreative muligheder.

Naturstyrelsen finansierer købet ved at sælge 80 ha af sin nærliggende Tranum Klitplantage. Her er der hvidt sand som Aalborg Portland gerne vil bruge i deres cementproduktion. Sandgravningen medfører desuden at der plantes 120 ha erstatningsskov og når sandgravningen er til ende, retableres området som klithede med søer.

Danske Anlægsgartneres

Nye normer

Normer og Vejledning for Anlægsgartnerarbejde

Overtagelse
Ordarbejde
Plantning
Græs
Befæstelser
Terræntrapper
Terrænmure
Inventar
Bassiner
Taghaver

282,50 kr. inkl. moms
www.dag.dk > butik

DM i træklatrering

Fredag 5. juni 10-17
Lørdag 6. juni 8 -17.00
Ledreborg Allé 2D, Lejre

Mesterskabet foregår i det historiske parkanlæg ved Ledreborg Slot i nogle af parkens største og smukkeste træer.

Professionelle træklatrere konkurrerer i fem discipliner: speed-climb, throw-line, footlock, aerial-rescue og work-climb. Derefter skal de bedste gennem finaldisciplinen 'Master' vinderen kan udpeges.

Alle er velkomne. Tag familien med på en hyggelig tur i Ledreborg Slotspark og se Danmarks dygtigste træklatrere i aktion.

DANSK
TRÆPLEJE
FORENING

Cub Cadet

ZERO-TURN MED ET NYT BANE-BRY-DENDE STYRINGS TEKNOLOGI

SPAR OP TIL 50 % PÅ ARBEJDS-TIDEN I FORHOLD TIL EN ALM. HAVETRAKTOR.

Skråninger, som før syntes umulige at klippe med en Zero-Turn rider, er nu ingen problem for disse ridere. Med ratstyring og firehjuls styring tilbyder Cub Cadet en enestående stabilitet på alle typer terræn.

TANK SZ-60

27 HK. 2-cyl. Kawasaki motor * 152 cm klippebredde * Dobbelt hydrostatisk træk
Vejl. pris: 94.995,- (75.996,-)

Z-FORCE SZ-48

21,5 HK. 2-cyl. Kawasaki motor * 122 cm klippebredde * Dobbelt hydrostatisk træk
Vejl. pris: 46.995,- (37.596,-)

Find forhandler på WWW.CUBCADET.DK

MTD Products Denmark ApS, Engelsholmvej 39,
8940 Randers SV, tlf. 87119100, salg@mtdproducts

TANK SZ-60

RAT OG
FIREHJULSSTYRING

STORE STYRENDE
FORHJUL

60" / 152 CM.
KLIPPEBREDDE

Se film her

Z-FORCE SZ-48

Maskinstationer får Kloakmestergaranti

Brancheforeningen Danske Maskinstationer og Entreprenører (DM&E) har lanceret sin nye 'DM&E Kloakmestergaranti'. Den sikrer at private kunder kan få ordnet fejl og mangler som entreprenøren efter en ankenævns sag er dømt til at udbedre, men ikke kan eller vil. Ordningen dækker op til 75.000 kr. Baggrunden for ordningen er bl.a. en generel udbredelse af garantiordninger, og at private kunder i forbindelse med krisen er blevet mere bevidste om dem, lyder det fra foreningen. Trods garantiordningens navn dækker den alt det arbejde en mindre entreprenør- og kloakmestervirksomhed typisk udfører, altså jord-, beton-, kloak-, og anlægssarbejde. Danske Anlægsgartnere har i mange år haft en tilsvarende ordning for anlægsgartnerarbejde der dækker op til 150.000 kr.

GSV og Pitzner er fusioneret til GSV

De to materieludlejere GSV Materieludlejning og Pitzner Materiel er lagt sammen og fortsætter under navnet GSV Materieludlejning. Begge firmaer er opkøbt af den nye danske kapitalfond CataCap, Danica og franske Access Capital Partners, men med CataCap som hovedaktionær.

Topledelsen fra GSV Materieludlejning træder også ind som medejere. En af dem er Dan Protin der fortsætter som direktør. Han mener at GSV og Pitzner supplerer hinanden fint. „Pitzners styrke er pavilloner, lifte og arbejdsplatforme, mens vi er stærkere på bygge- og anlægsmateriel,“ siger han.

Det sammenlagte tal for de to virksomheder er knap 600 mio. kr. i omsætning og cirka 250 ansatte. Det nye selskab bliver dermed det største på det danske udlejningsmarked med en markedsandel på 18%. Til konkurrenterne hører det franske Loxam og de to finske Ramirent og Crama der hver har 7-11% af markedet.

Ny bestyrelse: Ole Mouritsen, Susanne Renée Grunkin (formand), Andreas Jønck Faartoft, Jacob Sandell Sørensen, Elzelina van Melle, Bjørn Ginman, Louise Irminger Axholm. Ikke til stede: Thomas Juel Clemmensen, Philip Dahlerup Christensen og Tine Vogt Laustsen. Fotograf Inger Ulrich.

Profilering, faglighed og fællesskab

DANSKE LANDSKABSARKITEKTER. Stor udskiftning i ledelsen der i år fortsat skal se på kommunikation, medlemsengagement og netværk

Danske Landskabsarkitekter skal udadtil tydeliggøre landskabsarkitektens samfundsrelevans og indadtil styrke medlemmernes faglighed, fællesskab og mulighed for indflydelse. Det skal ske gennem de tre indsatsområder: kommunikation, medlemsengagement og netværk, tre nøgleord der i flere år har været centrale i foreningen.

Som sådan var der ikke meget nyt da Danske Landskabsarkitekter holdt generalforsamling på Arkitektskolen i København den 20. marts. Der var heller ingen vedtægtsændringer eller andre kontroversielle punkter på dagsordenen, men en kontingentstigning på små 6% blev en realitet.

Og så takkede Karen Sejr af efter fem år i bestyrelsen, de sidste tre som formand. Hun har fået et nyt job som kommunikationschef for Danske Arkitektvirksomheder, et job som hun ser som uforeneligt med at være formand for Danske Landskabsarkitekter.

„Du har arbejdet benhårdt på at få landskabsarkitekter og landskabsarkitektur generelt og DL i særdeleshed sat på dagsordenen i den brede of-

fentlighed og politisk. Det har du gjort med inspirerende arbejdsomhed og et drive som har gjort det til en fornøjelse at arbejde sammen med dig,“ lød det fra bestyrelsesmedlem Lise Thorsager om den afgående formand.

Arkitekternes topmøde

Ud over ti faglige og sociale arrangementer har bestyrelsen også i 2014 haft fokus på samarbejde og netværk, fremgik det af beretningerne. Det skete bl.a. på 'topmødet' i november hvor de forskellige arkitektorganisationer talte om hvordan de sammen kan styrke arkitektfaget. Gennem året har Danske Landskabsarkitekter også arbejdet med at profilere foreningen i den offentlige debat, f.eks. i debatten om en ny kystlov. I 2014 blev Dansk Landskabspris endnu en gang uddelt, denne gang med temaet 'et bedre sted at bo'. Den store pris gik denne gang til Vestervang Fridshjem på Vesterbro. Endelig har foreningen fået ny grafisk identitet med ny hjemmeside, nyt logo mv. og en tilbagevendende til navnet 'Danske Landskabsarkitekter'. Og så er for-

eningen også ved at udvikle fordelsprogrammet 'DL plus' med rabatter på bl.a. bøger og magasiner. En væsentlig del af foreningens aktiviteter er magasinet Landskab hvor man som medlem har et obligatorisk abonnement.

Danske Landskabsarkitekter er i øvrigt fortsat en velpolstret organisation trods et underskud i 2014. Medlemstallet stiger moderat og var pr. 1. januar på 738 inklusiv studentermedlemmer.

Stor udskiftning

Ikke kun formanden gik ud af bestyrelsen. Det gjorde også Lise Thorsager, Bo Holm-Nielsen, Randi Lahn Andersen og Annesofie Milner. Bestyrelsen består nu af de gamle Bjørn Ginman, Susanne Grunkin, Thomas Juel Clemmensen og Ole Mouritsen og de nyvalgte Elzelina Van Melle, Jakob Sandell Sørensen, Louise Irminger Axholm, Tine Vogt Laustsen, Louise Irminger Axholm, Philip Dahlerup Christensen og studenterrepræsentant Andreas Faartoft. På det følgende bestyrelsesmøde konstituerede bestyrelsen sig med Susanne Grunkin som ny formand.

„Nu skal vi i arbejdstøjet, og vi afholder en større strategisk workshop i juni,“ siger Grunkin i en pressemeddelelse.

„Men allerede nu kan jeg løfte sløret for at vi som forening bl.a. vil fokusere på kommunikation og synliggørelse af landskabsarkitekternes værdiskabende bidrag til samfundet, arbejde målrettet med medlemsengagement og indgå i en række strategiske samarbejder som en række af vores kommende indsatsområder,“ siger den nye formand der glæder sig over landskabsarkitekturens medvind:

„Vi arbejder nærmest instinktivt med de tre gængse bæredygtighedsparametre. På det miljømæssige område imødekommer vi klimaudfordringerne når vi med et samlet greb udvikler byrum og afleder regnvand ved hjælp af LAR og andre løsninger. På det sociale område er vi med til at udvikle offentlige udearealer der fungerer som uformelle mødesteder. Endelig viser adskillige undersøgelser at nærhed til grønne arealer har en positiv økonomisk effekt.“ sh

Susanne Renée Grunkin, ny formand for Danske Landskabsarkitekter. Hun er uddannet landskabsarkitekt fra Københavns Universitet (dengang KVL) 1998. Siden marts 2015 har hun været faglig leder af landskab hos JJW Arkitekter med overordnet ansvar for ledelse, styring og koordinering af landskabsgruppens opgaver. Inden da var hun i 10 år ansat som seniorlandskabsarkitekt hos Juul Frost Arkitekter.

Foto: Henriette Dan Bonde.

Svendstrup køber af Skjoldenæsholm

Svendstrup Gods har overtaget Skjoldenæsholm Skov- og Landbrug med 410 ha landbrugsjord og 1500 ha skov. Salget omfatter ikke Skjoldenæsholms hovedbygning der nu er hotel og konferencecenter, og heller ikke den omliggende park og golfbane. Her er ejeren stadig PenSam der har ejet Skjoldenæsholm i over 20 år.

Svendstrup Godt ligger ved siden af Skjoldenæsholm på Midtsjælland, og de to godser har tidligere hørt sammen. Svendstrup ejes i dag af Christian Wedell-Neergaard som har været godsejer i 25 år. Jordarealet var før købet 2500 ha og er altså nu cirka 4400 ha. Wedell-Neergaard vil - ifølge svendstrup.dk - med købet styrke driften af det samlede gods. Han vil også lægge vægt på at bevare de landskabelige og kulturelle værdier på den nye samlede ejendom.

Vitra skal sælges direkte fra Roust

Fremover skal de danskproducerede Vitra redskabsbærere fra Lindholdt Maskiner A/S sælges direkte fra fabrikken i Roust til forhandlere i hele Norden. Dermed ophører et længerevarende samarbejde mellem HCP Nordic om salg og servicering. Lindholdt Maskiner satser på at opbygge et tæt samarbejde med de nuværende forhandlere i både Danmark, Norge og Sverige, men er også på udkig efter nogle nye forhandlere. Lindholdt Maskiner er et familieforetagende, oprindelig stiftet af Bohart Lindholdt Rasmussen sammen med sønnerne Jacob og Bjarke Lindholdt Rasmussen. Virksomheden ligger i Roust cirka 15 km fra Esbjerg. Vitra produceres i fire modeller fra 30 til 60 hk.

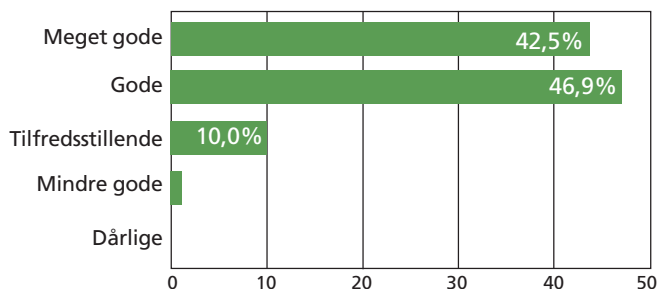

Grøn efteruddannelse
Tørstig efter viden • www.rts.dk

Scan QR-koden og læs om vores uddannelser og AMU-kurser

Roskilde Tekniske Skole • Vilvorde • Køgevej 131 • 4000 Roskilde

Sådan er Grønt Miljø artikler

DERFOR VIRKER DIN ANNONCE

A&B Analyse (2014): Tilfredsheds & Læserundersøgelse af fagbladet Grønt Miljø.

IHI minigravere
Salg - service - reservedele

IHI 19VXT

- 1920 kg
- Motor 15 HK
- Udskydelige bælter 980/1310 mm
- Lüksus kabine med radio
- Arbejdslyster
- Mekanisk hurtigskift
- Graveskopl 30 cm.

Kampagnepris
169.500,-
Excl. moms

Christian Petersen • mobil 25757145 (Syddjylland og Fyn)
Julius Bjerg • mobil 40332661 (Resten af landet)

Brdr. Holst Sørensen A/S • tlf. 76884400 • www.bhsribe.dk

Det tager et halvt år mere at blive EUX-anlægsgartner end almindelig EUD-anlægsgartner, men til gengæld ender man med både et svendebrev og studentereksamen. Alligevel har den kombination ikke tiltalt eleverne endnu. Foto: Jordbrugets Uddannelsescenter.

Man behøver ikke have bestået matematik på C-niveau for at kunne tælle hvor mange elever der netop nu er ved at tage en EUX-anlægsgartneruddannelse. Der er én. Hun går lige nu på grundforløbet på Selandia i Slagelse.

Foruden Selandia har Roskilde Tekniske Skole Vilvorde og Jordbrugets Uddannelsescenter Århus (JU) også udbudt EUX for anlægsgartnerne. Men hos JU var der i august 2014 kun 4 tilmeldte, så man droppede holdet. I Roskilde startede flere elever på EUX, men en efter en droppede over på den klassiske anlægsgartneruddannelse, EUD.

'Flere unge søger EUX'

Den 13. april udsendte Håndværksrådet ellers pressemiddelen 'Flere unge søger EUX - svendebrevet med HF-eksamen' som fastslog at næsten hver fjerde ung der har søgt om optagelse på en erhvervsuddannelse, har søgt ind på EUX og citerede chefkonsulent Heike Hoffmann for at sige: „Håndværksrådet har efterlyst flere dygtige lærlinge i de sidste mange år. Så vi er rigtig glade for at så mange dygtige unge har valgt at kigge mod de tekniske erhvervsuddannelser. Vi har brug for ambitiøse lærlinge som ønsker at være dygtige derfor er vi glade for at se tallene for EUX.“

Men inden for anlægsgartnerfaget har EUX mildest talt

Ingen vil være EUX-anlægsgartner

EFTERLYSNING. Det er snart tre år siden de første erhvervsskoler tilbød at blive anlægsgartner med studenterhue, men eleverne holder sig væk

Af Lars Thorsen

ikke haft samme gennemslagskraft. På Selandia har 4 tilmeldt sig EUX på landbrug- og gartnerhovedområdet i 2015, men hvor mange der præcist vælger EUX-anlægsgartner, ved man ikke endnu.

Det samme er tilfældet på JU, hvor der p.t. er 10 tilmeldte på diverse EUX-uddannelser men kun 3 har direkte angivet 'anlægsgartner' eller 'anlægsgartner/gartner'. På Roskilde har 10 elever pt. meldt sig til fagretningen 'EUX-Natur, planter og grønne anlæg', men hvor mange af dem der ønsker at gå anlægsgartnervejen er endnu uklart.

På baggrund af disse tal er det ikke usandsynligt at der på landsplan starter under 20 EUX anlægsgartner elever til august i år. Til sammenligning starter der traditionelt i omegnen af 300 EUD-anlægsgartner elever hver august. Så der er langt igen for EUX-anlægsgartner i

forhold til den succes EUX-uddannelserne har generelt.

Hvad er der galt?

Tidligere har begejstringen ellers været stor ude på skolerne, når man talte om den nye mulighed for at blive EUX-anlægsgartner, men nu har den manglende tilslutning dæmpet smilene.

„Det er stadig vores plan at starte et nyt hold op til august. Men vi ved reelt ikke hvorfor søgningen har været så lav. Det er kommet lidt bag på os, fordi der har været meget om tale af muligheden, og fordi kombinationen er så god,“ forklarer direktør i JU, Claus Christensen.

Også på Vilvorde har man gjort sig mange overvejelser om hvor eleverne bliver af, forklarer uddannelsesleder for anlægsgartneruddannelsen, Michael Bondrup Holm: „Der er ikke nogen tvivl om at EUX

uddannelsen stiller store krav til eleven. De tager jo reelt to uddannelser samtidig, anlægsgartneruddannelsen og de gymnasiale fag. Det kræver både evne og vilje for at kunne gennemføre det, og det har de første EUX-elever måske ikke været helt klar på. Der er mange C-niveau-fag som de skal nå inden for relativt kort tid,“ forklarer Michael Bondrup Holm der grundlæggende tror at de manglende EUX-elever på anlægsgartneruddannelsen hovedsageligt skyldes manglende indsigt i hvilke muligheder den nye uddannelse reelt rummer.

„Hvorfor skal man som elev tage en EUX hvis jeg vil være anlægsgartner? Og hvorfor skal jeg som anlægsgartnermester tage en EUX-elev når jeg er vant til at have almindelige EUD-elever og er glad for det?“ spørger uddannelseslederen.

På Kold College har de ikke prøvet kræfter med EUX-anlægsgartner før, men de vil starte første hold op til august. Uddannelsesleder Stig Hansen erkender dog at det bliver op ad bakke at få uddannelsen løbet i gang.

„På anlægsgartnersiden er det rigtig svært at komme igennem med budskabet, men vi laver en ekstra indsats med vores egen kampagne til de elever der har tilmeldt sig det almindelige grundforløb. Vi indkalder alle til et samlet mø-

de hvor vi vil gøre opmærksom på muligheden og samtidig argumentere for at dygtiggøre sig yderligere,” understreger Stig Hansen.

Mere tid på skole

Selv om EUX-uddannelsens studenterhue, dybere viden og øgede lederegenskaber er gode at have med i bagagen, så lader den længere skoletid til at være en grund til at EUX'en ikke er kommet i gang.

„Struktur-mæssigt har idéen ikke været nem at sælge til mestrene da de skal undvære en EUX-elev længere tid på skole end EUD-elever,” siger Michael Bondrup Holm.

Skoleperioderne på hovedforløbet varer sammenlagt 65 uger. På den almindelige EUD varer skoleperioderne på hovedforløbet kun 36 uger. Når eleverne er på skole, kan mester dermed opleve at stå og mangle deres arbejdskraft ude i virksomheden. Og tilmed ligger skoleperioderne i foråret, med eksamen i juni som gymnasierne hvor der normalt er godt gang i erhvervet.

På JU forklarer Claus Christensen at han også har oplevet løftede øjenbryn fra virksomhederne. „Jeg har bl.a. præsenteret uddannelsen for Danske Anlægsgartneres Jysk Kreds, og selv om stemningen generelt var positiv, var der da nogle som syntes at det lød lidt voldsomt med al den skoletid.”

Hos Sven Bech A/S mener direktør Michael Dall, der også er næstformand i Det Faglige Uddannelsesudvalg for Anlægsgartneri, dog ikke at den ekstra skoletid bør afskrække virksomhederne fra at vælge en EUX-anlægsgartnerelev.

„Det kan selvfølgelig være, at nogle af de små firmaer vil holde lidt igen. Det er jo en stor del af arbejdsstyrken der forsvinder hvis man kun er et par ansatte, og eleven skal på skole. Men generelt tror jeg ikke at der sidder en mester og siger nej til en rigtig god elev fordi vedkommende skal være lidt mere på skole. Den slags bagateller tager vi i hvert fald ikke højde for,” pointerer Michael Dall.

Hold på vej på 4 skoler

AMU Nordjylland Sandmosen har stadig ingen planer om at udbyde EUX anlægsgartner, men det vil både Selandia, Kold College, JU og Vilvorde til august. Så må det bære eller briste. For eksperimentet kan ikke vare ved.

„Vi tror stadig på det,” siger Claus Christensen. „Der er større krav, men der er også et større udbytte, og med en EUX er man bedre rustet til at blive både leder og selvstændig. Vi mener det er et godt tilbud til branchen og de unge, men der er ingen tvivl om at som tiden går, skal der ske noget på deltagertallet før det bliver rigtigt interessant.” □

Danmarks eneste EUX anlægsgartnerelev

Der er kun én EUX-anlægsgartnerelev i hele landet. Hun går på Selandia, er 18 år og hedder Laura Egede Olsen. Og hvad vil hun så være når hun er færdig? Politibetjent.

„Umiddelbart synes folk ikke at politibetjent og anlægsgartner hænger særligt meget sammen,” siger Laura Egede Olsen. „Men jeg synes at det giver god mening. På den måde har jeg min anlægsgartneruddannelse at falde tilbage på hvis det ikke lykkes at blive politibetjent.”

Dermed peger Laura på en af de store fordele ved at blive EUX-anlægsgartner frem for EUD-anlægsgartner, nemlig at man har alle de videreuddannelsesmuligheder en studenterhue giver og samtidig lærer et håndværk med de jobmuligheder det giver. Derfor har hun heller ikke noget bud på hvorfor ingen andre netop nu er i gang med en EUX-anlægsgartneruddannelse.

„Med en studenterhue og et svendebrev har du to ben at stå på, og det tror jeg er en stor fordel sådan som jobmarkedet ser ud,” siger Laura Egede Olsen. Og selv om hun synes at det er lidt travlt lige nu hvor hun både skal aflevere matematikopgaver og gøre klar til at bestå grundforløbsopgaverne, så synes hun at det går ok med de ekstra krav.

På Selandia i Slagelse er faglærer og studievejleder Søren Bæk lige så begejstret for muligheden som Laura.

„Uddannelsesmæssigt er det en fantastisk god mulighed. Og det giver bare mange flere muligheder. Men når det er sagt, så har netop den fagretning større udfordringer end eksempelvis EUX-automekaniker eller EUX-industritekniker,” siger han.

Der er dog ikke meget at stille op med det problem at prøver på anlægsgartnerdelen falder sammen med eksaminer på gymnasiedelen samtidig med at der er højsæson i faget. „Det er ikke noget som vi bestemmer,” siger uddannelseskonsulent Jette Christiansen i Det faglige Uddannelsesud-

valg for Anlægsgartneri. „Undervisningsministeriet har besluttet at der skal være ½-års modeller og faste eksamensafslutninger på EUX. Det faglige udvalg har gjort opmærksom på de udfordringer branchen er underlagt, og at branchen meget gerne ser at deres elever arbejder i praktikvirksomheden i højsæsonen og går på skole uden for sæson.”

Jette Christiansen håber dog at den nye uddannelsesreform som træder i kraft 1. august, vil medføre at flere anlægsgartnerelver vil vælge EUX, og at flere virksomheder vil indgå flere EUX-aftaler med branchens dygtige elever.

„Vi har ikke et komplet overblik over hvilken effekt den nye reform vil have i forhold til den nuværende EUX. Dog ved vi at det vil blive nemmere for skolerne at undervise i det samme fag på tværs af EUX-forløb, give elever og virksomheder bedre overblik over mulighederne i et EUX-forløb og forhåbentlig skabe et bedre uddannelsesmiljø end tidligere. Det kan være en fordel når EUX-anlægsgartner nu har haft så svært ved at få fodfæste,” siger Jette Christiansen.

I mellemtiden vil Laura Egede Olsen og Selandia gøre deres til at Danmark i 2019 får sin første EUX-uddannede anlægsgartner ... til landets politistyrke. *It*

Laura Egede Olsen - kæmper med både prøver og eksaminer.

Det sociale og faglige fællesskab

SENIORKLUBBEN. Forhenværende eller ældre medlemmer i Danske Anlægsgartnere bevarer fællesskabet på ekskursioner og forsøger at holde fast i fagets historie

At forene det sociale og faglige og holde kontakten ved lige er det kit der holder foreninger sammen. Også i 'Seniorklubben' under Danske Anlægsgartnere. En klub for tidligere eller bare lidt ældre medlemmer. 29 af dem er for tiden med i Seniorklubben.

„Det vigtigste for mig er at holde kontakt med seniorerne. Det sociale er det vigtigste, bl.a. fordi det faglige hurtigt træder i baggrunden når man stopper med at drive virksomhed. Men på vores ture er der altid et fagligt mål. F.eks. da vi sidste år var i Ribe og så den nye domkirkeplads,” fortæller Ingermann Sørensen der er Seniorklubbens formand.

Ekskursionerne i 2014

I 2014 var der en forsommer-tur på Fyn den 9. maj. Den gik først til grusgrav- og fritidsområdet Tarup/Davinde I/S hvorfra John Henriksen fortalte om områdets anvendelse. Deltagerne gik også rundt i området og hørte om erfaringer med fåregræsning til at bekæmpe bjørneklo og opvækst på mager jord. Der var også

besøg på Davinde Stenmuseum. Om eftermiddagen gik turen bl.a. til Sanderumgård og dens renoverede romantiske have hvorefter arrangementet sluttede på Langeskov Kro.

Eftersommerturen gik til Ribe og Mandø 19. og 20. september. Efter frokost på Hotel Dagmar så deltagerne Ribe Domkirke og den nye domkirkeplads. Bagefter gik turen rundt i det gamle Ribe med byporte, vandmøller og gårdhaver før næsen igen gik mod Hotel Dagmar og aftensmaden. Dagen efter gik turen med traktorbus til Mandø med orientering om øens historie og frokost på kroen.

I år var første arrangement generalforsamlingen på Fyn der blev kombineret med en tur til Odense hvor målet bl.a. var jernbanemuseet. Den 1. eller 8. juli går sommerturen til Fredensborg Slot og Slotshave hvor man bl.a. skal besigtige den nyanlagte Brede Allé, sejle på Esrum sø og nyde frokost i Skipperhuset. Efterårsturen sidst i september planlægges til Aarhus med besøg på Aros Aarhus Kunstmuseum og Den

Gamle By samt Mols Bjerge Nationalpark. I 2016 ventes Aalborg at stå for tur.

Det historiske Bibliotek

Seniorklubben blev oprettet i 1984 med Niels Arne Rasmussen som primus motor. Anledningen var et konkret projekt, nemlig samlingen af historiske arkivalier der blev døbt 'Det historiske Bibliotek'. Til formålet havde moderforeningen istandsat et kælderlokale med slyngelstuestemning i foreningens daværende ejendom på Linde Allé 16 i Vanløse. Her blev de gamle bøger, billeder og diplomer sat op omkring et stort bord så lokalet også kunne bruges som mødelokale. Og med fadølsanlæg og små skabe man kunne erhverve private nøgler til. Skål!

Det historiske Bibliotek blev indviet 4. januar 1985 og var indtil fraflytningen i 1997 ramme om fagligt-sociale møder som Seniorklubben holdt, ofte med et faghistorisk udgangspunkt. Det var nemlig Seniorklubben der havde fået overdraget opgaven at udvikle og drifte biblioteket.

„Vi mødtes bl.a. altid den første fredag i det nye år med skipperlabskovs og brændevin. Der kunne være op til 30 deltagere i det ret lille lokale,” husker Søren Pedersen der som den eneste har været med i klubben siden første færd og overtog formandsskabet efter Niels Arne Rasmussen.

Medlemmerne var dengang mest københavnere, men klubben var i princippet landsdækkende - og blev det også mere og mere i praksis. Derfor blev vanen efterhånden at holde møderne hos de enkelte medlemmer og at arrangere ture rundt i landet, fortæller Søren Pedersen. Medvirkende var også Danske Anlægsgartnere flytning til Frederiksberg. Trods de flere m² var der ikke et lignende rum til kombineret bibliotek og slyngelstue.

Bedre og stabile forhold

Senere, da Frode Westh var formand for Seniorklubben, blev klubbens ønske om bedre forhold og moderforeningens ombygningsplaner forenet i et mere velordnet historisk bibliotek i moderne rammer. Det var bl.a. Seniorklubbens arbejde med at få fondsstøtte til projektet der bar det igennem. Samtidig blev der påbegyndt en digital katalogisering af biblioteket.

Mødetraditionen kunne dog ikke genoplives. Heller ikke da Danske Anlægsgartnere tre år efter flyttede til Islands Brygge. Nylig flyttede foreningen tilbage til Frederiksberg, men på grund af udlejning fik det historiske bibliotek igen nye rammer. Katalogiseringen er endnu ikke gennemført. Og brugen af biblioteket har været meget begrænset.

„Arbejdet har ligget stille siden flytningen for tre år siden,” erkender Frode Westh der mener at der skal bedre og mere stabile forhold til for at få folk til at bruge biblioteket. „Det er jo ikke kun det at bøger og andet er sat rigtigt op. Det er også at have et lokale der er noget historie i, bl.a.

Domkirkepladsen i Ribe besigtiges den 19.9.2014. Foto: Frode Westh.

Fra ekskursjonen i København 24. august 2012 hvor deltagerne ser Bymilen ved SEB Bank. Foto: Frode Westh.

med de billeder og andre historiske effekter vi har. Formålet med det historiske bibliotek er jo dybest set at bevare fagets historie og give adgang til den, både for foreningens medlemmer, sekretariat og andre," siger Westh.

Bibliotekets effekter kommer i høj grad som donationer og Frode Westh opfordrer til at man sender materiale ind til biblioteket: „Og her må man godt tænke lidt frem. Det ma-

teriale der er en selvfølge nu, er det ikke om bare 20 år."

Det er turene der gør det

Vel har biblioteket betydning, men det vigtigste i Seniorklubben er dog at mødes på ture, fortæller Søren Pedersen. „Det er både det faglige og det sociale det handler om," fastslår han. Og alle kan være medlemmer. „Der er ingen aldersgrænse, men klubben har jo nok større interesse for en på

60 end på 30. Flere medlemmer er stadig erhvervsaktive," oplyser Søren Pedersen.

Typisk holdes tre ture om året, ofte med både en og to overnatninger. De arrangeres af lokale seniorklubmedlemmer og har typisk 20-25 deltagere inklusiv partnere. Klubben kan give mindre tilskud til bl.a. entréer, men ellers betaler hver deltager sit, idet transportudgiften holdes nede gennem samkørsel i egne biler.

En bedre kontakt

13 deltog på klubbens seneste generalforsamling i Vissenbjerg 19. marts. Her var der stor ros til årets arrangementer. Der blev dog også efterlyst bedre kontakt til moderforeningen så klubben bl.a. løbende får oplyst hvem der stopper som aktivt medlem - og som måske vil hilse en henvendelse om medlemskab i Seniorklubben velkommen. For kun 400 kr. om året.

Men det er også kun få fra klubben der deltager i moderforeningens arrangementer. Seniorklubbens generalforsamling henstillede derfor til

at man forholder sig til den samarbejdsaftale der blev indgået med Danske Anlægsgartnere i 2006, og som bl.a. omfatter et årligt møde.

På generalforsamlingen blev Ingermann Sørensen genvalgt som formand for to år. Bestyrelsen består i øvrigt af Steen Hegnet Knudsen, Bent Nygaard og Heino Vistisen. Klubben har desuden repræsentanter fra moderforeningens kredse, nemlig Steen Hegnet Knudsen for Københavns og Nordsjællands Kreds, Heino Vistisen for Sydsjællands Kreds, Thorkild Skov Larsen for Fyns Kreds og Jørgen Møller Jensen for Jysk Kreds. sh

KILDER

Samtaler med Søren Pedersen, Ingermann Sørensen og Frode Westh, alle 15.4.2015.

Jens Ove Rasmussen (1987): De byggede grønt - træk af anlægsgartneriets historie. Forlaget Grønt Miljø.

DET HISTORISKE BIBLIOTEK Effekter kan indsendes til Danske Anlægsgartnere, Sankt Knuds Vej 25, 1903 Frederiksberg C. Mærk kuverten: Biblioteket. Kontakt eventuelt først Seniorklubbens biblioteksudvalg: Ingermann Sørensen 3045 0871, Frode Westh 4072 3950, Leif Rasmussen 2341 2193, Steen Hegnet Knudsen 2125 9434.

ISEKI Jubilæumskampagne

HCP FINANS
Kun 1.899,- pr. md*

Jubilæumspris fra 149.000,-
 Incl. styrtøjle og 180 cm klippebord med bagudkast.

Iseki SF

2 modeller – SF310 og SF370
 3 cyl. vandkølet dieselmotor
 30 hk og 36 hk
 Hydrostatisk transmission
 Dobbelt HST pedal
 4WD/4WD auto
 Differentialespærre
 Tydeligt display
 Suveræn komfort

Begrænset antal!

HCP FINANS
Kun 1.147,- pr. md*

HCP FINANS
Kun 1.147,- pr. md*

Jubilæumspris 90.000,-
 19,5 hk - 8/8 transmission med vengegear. PTO bag og midt. Leveres med sikkerhedsbøjle.

Iseki 3215

Fleksible kompakt-traktorer til nordiske forhold

Iseki er japansk kvalitet. Fleksible, smidige, brugervenlige, produktive og med helt utrolig lang levetid. Du kan få dem med traditionelt gearskift, PowerShift eller hydrostatisk transmission med gasautomatik og Cruise Control og helt op til 102 hk.

Leasing kræver kreditgodkendelse. Eksemplerne er ved de oplyste kampagnepriser, 20 % udbetaling, 60 mdr. løbetid, 10% restværdi. Der tages forbehold for trykfejl, udsolgte varer og ændring i tekniske specifikationer. De viste maskiner kan være med ekstraudstyr. Alle priser er excl. moms og levering.

HCP Danmark
 Find din lokale forhandler på www.hcpetersen.dk

Flere beskæftigede i bygge og anlæg

Beskæftigelsen i byggeri og anlæg stiger. Ifølge Danmarks Statistik steg den sæsonkorrigerede byggebeskæftigelse med 5.800 i 1. kvartal 2015 i forhold til 4. kvartal 2014. Og i februar 2015 var der med i alt 147.900 arbejdere, funktionærer og mestre 6.500 flere ansat end i februar 2014.

Stigningen er kommet til trods for at der i sidste vinter og forår stadig var renoveringer i gang efter stormene året før og til trods for at boligjobordningen stoppede til nytår. Til gengæld kan en mild vinter have trukket i modsat retning.

Erhvervsbyggeriet ligger dog på et historisk lavt niveau på grund af mange ledige lokaler og udflytning af produktion af varer og administrative funktioner til udlandet. Det offentlige nybyggeri stiger derimod på grund af fremgang i investeringerne i universiteter og hospitaler.

Den stigende beskæftigelse har båret ved til debatten om boligjobordningen. For regeringen og mange økonomer er væksten et tegn på at ordningen er unødvendig. De mente i forvejen, bl.a. efter Rockwoolfondens undersøgelse, at ordningen er for dyr i forhold til effekten på jobs og sort arbejde.

Byggeriets organisationer argumenterer stadig for boligjordingen, bl.a. med henvisning til at væksten er ulige fordelt og ikke mærkes meget i de mindre firmaer der mest har nytte af ordningen. I takt med at beskæftigelsen stiger, fokuseres dog mere på sort arbejde end på jobs.

Som de politiske fronter er trukket op, vil den blå opposition med V-formand Lars Løkke Rasmussen i spidsen genindføre håndværkerfradraget. Partierne bag den nuværende regering har ikke planer om at genindføre fradraget der blev afskaffet fra nytår. *sh*

Gladsaxe vinder nystiftet arkitekturpris

Gladsaxe Kommune har modtaget Kulturministeriets nystiftede arkitekturpris som i år blev givet til kommunen med den bedste arkitekturpolitik. Kulturminister Marianne Jelved overrakte prisen til borgmester Karin Søjberg Holst ved en konference på Dansk Design Center den 26. marts.

Gladsaxe er en blandet bykommune uden store kulturelle bygningsværker, forklarede Søjberg Holst. „Vores by er på en gang harmonisk og sammensat, charmerende og skæv. Vores by er mangfoldig med plads til alle slags mennesker - hele livet. Derfor har vi

valgt at skabe en politik der er i øjenhøjde med borgerne og sætter mennesker i centrum.“

Gladsaxes arkitekturpolitik er et inspirationskatalog hvor gode eksempler på arkitektur skal skabe begejstring og opmærksomhed. Samtidig er den et dialogværktøj så byggeriets parter og kommunen bedre kan drøfte arkitektur ud fra et fælles udgangspunkt.

Arkitekturprisen er stiftet af Kulturministeriet og arkitektstandens foreninger og retter sig i år mod kommuner. Gladsaxe var en af fem nominerede. De øvrige var Esbjerg, Svendborg, Viborg og Aarhus.

Søborg Hovedgade i Gladsaxe - sammensat, charmerende og skæv.

Ansattes eget ansvar at fravige reglerne

Arbejdsgiver kan ikke gøres ansvarlig for at medarbejdere på egen hånd vælger at udføre arbejde på en måde så det overtræder arbejdsmiljølovgivningen. Det har Retten i Aarhus afgjort i en sag hvor ejeren af en tømrervirksomhed i Højbjerg ved Aarhus var tiltalt fordi en medarbejder opsatte dampspærre fra en stige i 2,8 meters højde.

Pladsformanden havde sagt at de skulle bruge det rullestillads der var på pladsen, men de to indlejede tømrere brugte en stige. Den ene tømrer faldt ned og fik en skade i den ene fod. Anklagemyndigheden krævede at virksomhe-

den skulle betale en bøde på 40.000 kr., men ejeren nægtede sig skyldig. Og vandt sagen.

„Sagen viser at arbejdsgivere ikke blot kan gøres ansvarlig for hvad de ansatte foretager sig på arbejdspladsen hvis de ansatte ikke følger de instruktioner arbejdsgiveren har givet“, siger advokat Jeppe Uldall Thomsen fra Dansk Håndværk hvor det anklagede firma er medlem. Han håber at Arbejdstilsynet der rejste sagen, fremover vil holde sig lidt mere tilbage i slige tilfælde. „Arbejdsgiveren vandt ganske vist sagen, men den har jo kostet virksomheden både tid og omdømme“, siger han. *sh*

KALENDER

KURSER & KONFERENCER

MAJ

QGIS: International brugerkonference og workshop. Skovskolen 18-19/5. IGN. www.qgis.org.
Natur og miljø. Åben landkonferencen 2015. Kolding 19-20/5. IGN m.fl. naturogmiljo2015.dk.
Økonomi i byudvikling. Vejle 21/5 og 25-26/6. DB.
Urban future - fremtidens byer, byrum og byinventar. København 28/5. DB.
Nyskabende faciliteter til friluftsliv. 29/5. IGN, Friluftsrådet, centerforfriluftsliv.ku.dk.

JUNI

Jura & Plan i praksis. København 1/6. DB.
Planlægning og forvaltning af Storkøbenhavns grønne kiler. Frederiksberg 4/6. IGN, Krak.
DM i træklattring. Ledreborg Allé, Lejre, 5-6/6. DTF.
Byrum binder byen sammen. Aalborg 11/6. DB.
Bio-LAR i Allerød. Allerød (p-pladsen ved Lyngehallen) 25/6 kl. 13.30. IGN, rjm@ign.ku.dk.

SENERE

Fokus på haven & Rosenkåring Valbyparken. København 2.8. Arr: Københavns Kommune.
Danske Parkdage 2015. Grøn bevægelse. Esbjerg 9-11/9. IGN, PN.
Regler for parkering. Middelfart 22/9. VEU.
Byplanmøde 2015. Den regionale by - grænseløs planlægning. Vordingborg/Lol.-Falst. 1-2/10. DB.
Nordiske Mesterskaber i Skovhuggersport 2015. Skovskolen i Nødebo 7/10. IGN, DTF.
European Tree Worker Certificate (ETW-eksamen). Eldrupgård, Djursland 15/11.

UDSTILLINGER

Grøn Fagmesse. 11/6 2015. www.groenfagmesse.dk.
Have & Landskab '15. Slagelse 26-28/8 2015. www.HL15.dk.
GaLaBau 2016. Nürnberg 14-17/9 2016. www.galabau-messe.com.

ANDET

Friluftsvejlederuddannelsens 20-års jubilæum. Skovskolen Nødebo 19/6. IGN.

DB Dansk Byplanlaboratorium. www.byplanlab.dk. T 3313 7281
DTF Dansk Træplejeforening. www.dansk-traeplejeforening.dk. T 4914 0802
IGN Inst. for Geovidenskab og Naturforv. www.ign.ku.dk. T 3533 1623
PN Park og Naturforvalterne. www.parkognatur.dk
TI Teknologisk Institut. www.teknologisk.dk. T 7220 2000
VEU Vejsektorens Efteruddannelse (Vej-EU). www.vej-eu.dk. T 4630 7168

Made by **Schäffer**

2445 Nordic HD

- Maksimalt udsyn
- Flyttes på trailer
- Løfter 1700 kg på palle
- Stor skubbekraft
- Mulighed for 30 km/t

Inklusiv
udstyrapakke
på over
30.000,-

Find nærmeste forhandler på www.schaeffer.dk ☎ 99 28 29 30

Samsø løber med golfens miljøpris

Samsø Golfklub modtog den 21. marts Dansk Golfunions årlige 'Golfsportens Miljøpris' på unionens repræsentantskabsmøde i Middelfart. Prisen er stiftet for at støtte det politiske ønske om at golfbaner drives miljøvenligt. Første gang prisen blev uddelt var i 2014 hvor Furesø Golfklub vandt.

Prisen, der følges af 75.000 kr., uddeles af en komité med folk fra Miljøstyrelsen, Dansk Golf Union, Friluftsrådet, Dan-

marks Idrætsforbund, Danmarks Naturfredningsforening og Danish Greenkeeper Association. „Golfsportens Miljøpris vil forbedre natur og miljø på de danske golfbaner,” sagde kontorchef i Miljøstyrelsen Sonja Canger der i år uddelte prisen. „Det er vi glade for i Miljøministeriet, og det er slående hvor stor kreativitet der er ude i klubberne,” sagde Canger og fastslog at Samsø Golfklub er helt pesticidfri.

Landskabspris går til fynsk statsskov

Det ellers skovfattige Midtjylland har modtaget Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskulturs hæder for en ny statsskogs smukke beliggenhed i landskabet. Skoven er Ringe Skov, Naturstyrelsens og Faaborg-Midtjylland Kommunes 120 ha skovrejsningsprojekt. „Den nye skov har givet et kvalitetsløft for området ved Ringe. Der er nu kommet en sammenhængende, bynær skov, der skaber landskabelig

helhed og variation i oplevelsesmulighederne i området,” sagde formanden for Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskulturs lokale afdeling Peter Flindt Jensen ved prisoverrækkelsen 21. marts.

Naturstyrelsen har plantet træerne og står fremover for at passe skoven. Faaborg-Midtjylland Kommune har betalt halvdelen af udgifterne til køb af jorden mens styrelsen har indkøbt den anden halvdel.

S

Traktorer
Græsklippere
Gravemaskiner
Fejemaskiner
Saltspredere
El-biler

SVENNINGSENS

Kastrup
Tlf.: 32 50 29 02

Skanderborg
Tlf.: 86 52 42 11

www.svenningsens.com

MAKING THE WORLD A BETTER PLACE

Kubota

SommerKubota

F3890

ZD326

FLERE MODELLER!
RING FOR DEMO

SommerKubota-6

F3890 Rotorklipper
4 WD, 38 HK med 182 cm
klippebord med bagudkast.
Kampagnepris
kr. 149.500,-
excl. moms

SommerKubota-5

ZD326 Rotorklipper
Med originalt 152 cm klippebord
med bagudkast
Kampagnepris
kr. 99.500,-
excl. moms

Finansiering: 0% fast leasingrente - Udbetaling 20% - Restværdi 10% af købsummen

Træplejere skal forberede sig bedre

ETW-CERTIFICERING. Kun én bestod da ti kandidater sidst stillede op til prøve, men der er heller ikke en egentlig uddannelse for det omfattende pensum

Af Tage Kansager

Kun en person bestod ud af de ti kandidater der i april stillede op til ETW-eksamen om træpleje på Skovskolen i Nødebo. Der var tilmed tale om en omgænger.

Er eksamen for vanskelig kunne man spørge? Den følger de krav der stilles gennem den Europæiske organisation European Arboricultural Council (EAC). De stiller også med en kontrollant som er garant for at eksamensniveauet lever op til reglerne, og de sikrer at der ikke stilles yderligere krav i Danmark end de øvrige Europæiske lande.

Når det er sagt, så er det en omfattende viden eksaminanderne skal have tilegnet sig for at kunne bestå eksamen og blive ETW-certificeret. Noget der desværre kommer bag på mange. De der består, har typisk 2 til 6 års daglig erfaring med træpleje og træklating, de har gennemført en relevant uddannelse og har været under kyndig vejledning af en ETW-certificeret på deres arbejdsplads. Kravene er måske

steget lidt gennem de sidste ti år, men ikke mere end udviklingen har betinget.

Ingen egentlig uddannelse

Det er Dansk Træplejeforening der har stået for gennemførelsen af ETW-eksamen i Danmark i mere end 10 år. Desværre har foreningen ikke haft mulighed for at etablere en egentlig uddannelse inden for det omfattende pensum. Gennem de sidste par år er der opstået et godt samarbejde med skovskolerne.

Skovskolen har nu, og endnu mere i fremtiden, fokus på at udvikle kurser og uddannelser til træplejesektoren. Både inden for de eksisterende erhvervsuddannelser (skov- og naturtekniker) og under AMU-systemet er skolen i gang med udvikling af nye kurser. Disse kurser kan ikke målrettes direkte ETW-certificeringen, men i en løbende dialog mellem de forskellige interessenter, kan disse tiltag understøtte de kompetencer der kræves ved en ETW-certificering.

Skovskolen kan i dag tilbyde en række kurser der under-

SKOVSKOLEN TILBYDER I DAG DISSE KURSER:

- Grundlæggende træklating til beskæring (10 dage).
- Træklating og beskæring, avanceret (10 dage).
- Træpleje (10 dage).
- Vurdering af risikotræer (5 dage).
- Nedfiring af effekter fra træer (rigning) (5 dage).

OG ARBEJDER MED SNART AT KUNNE UDBYDE:

- Udvidet højderedning og egenkontrol af udstyr (5 dage).
- Sikker arbejdsteknik med enkeltreb og nedsænkbare systemer (3 dage).
- Mindre maskiner til træpleje og pyntegrønt (3 dage).
- Dynamisk nedfiring, jordmand (2 dage).
- Opgradering på plantekendskab (80-100 danske træarter) eventuelt som et e-learning, kursus over 4 uger.
- Kronesikringskursus (3 dage).

støtter ETW-certificeringen og arbejder på snarest at kunne udbyde flere, se skemaet.

Et arboristspeciale

Store dele af ovenstående, faglige indhold indgår også som pensum for de skov- og naturteknikerelever der vælger denne fagretning. Inden for den nuværende erhvervsuddannelse er det ikke muligt at nå et pensum der helt dækker kompetencerne svarende til ETW.

Derfor kunne det være interessant hvis der i erhvervsud-

dannelsen til skov- og naturtekniker fandtes et egentligt arboristspeciale. I så fald ville eleverne modtage mere målrettet undervisning i og dermed også være bedre rustet til en ETW-certificering. Skovskolen vil i nærmeste fremtid, sammen med branchen, analysere behovet.

Endvidere er Skovskolen og træplejeforeningen ved at undersøge muligheden for at oversætte håndbogen European Tree Worker. Det er en udvikling vi ser meget frem til, da vi ikke har kunnet henvise til en dansksproget lærebog. Men heller ikke ETW-håndbogen kan stå alene, dertil er stoffet for omfattende og for individuelt de europæiske lande imellem, f.eks. inden for plantekendskab og jordbundslære. Dertil kommer den praktiske del og ikke mindst det sikkerhedsmæssige stof. Sikkerhed i træer er et område der ligger træplejeforeningen meget på sinde. Vi glæder os derfor over at Skovskolen snart kan tilbyde et udvidet kursus i højderedning.

Vi har et godt samarbejde med Brand og Redning og arbejder på at effektivisere området. De certificerede har et internt kontaktnet der hurtigt kan aktiveres i tilfælde af en ulykke. Den ETW-certificerede er uddannet til at redde en kollega sikkert og hurtigt ned fra et træ. Højderedning er også en af disciplinerne når der afholdes Danmarksme-

Fra en tidligere ETW-eksamen på Skovskolen. Foto: Tage Kansager.

Fra en tidligere ETW eksamen på Skovskolen. Foto: Tage Kansager.

skaber i træklating. Det næste DM finder sted på Ledreborg i dagene 5. og 6. juni hvor alle er er velkomne.

Certificeringens pensum

Eksamenspensum for ETW-certificeringen fremgår af Dansk Træplejeforeningens hjemmeside, men det er i dag op til eleven at søge den nødvendige viden fra forskellige lærebøger der på hvert sit område dækker pensum. Det kræver at eleven er studiemindet og det er en fordel at være rimelig god til engelsk.

Eksamen omhandler mange forskellige discipliner: klatring, sikkerhed, førstehjælp, plantekendskab, jord og plantning, træbiologi og morfologi, CODIT samt lidt om mycetologi (svampelære). Det kan måske forekomme uoverskueligt for nogen der ikke er vant til at studere. Selv om der er forskel på kravet inden for de enkelte discipliner, så er niveauet dog ikke meget højere end inden for tilsvarende erhvervsfaglige uddannelser.

Det forventes af de ETW-certificerede at de holder sig løbende opdateret inden for

området, ikke mindst for at kunne blive recertificeret efter de tre år som en certificering gælder. Enten ved at følge med i faglige relevante artikler, deltage i seminarer, kurser, workshop og følge en decideret efteruddannelse samtidig med at en løbende relevant erhvervs erfaring kan dokumenteres. □

CERTIFICEREDE TRÆPLEJERE

På www.dansk-traeplejeforening.dk findes lister over de certificerede træplejere der er medlem af foreningen inklusiv kontaktoplysninger. Listerne benyttes ofte af kommuner og private der har behov for en træplejer til særlige beskæringsopgaver.

NÆSTE ETW-EKSAMEN

Den næste ETW-eksamen er planlagt at finde sted den 14. november 2015 på Eldrupgård, Skovskolens jyske afdeling. Som før holder Skovskolen dagen før et kursus i højderedning.

GUIDER

Som relevant lærebogsstof til en ETW-certificering hører træplejeforeningens tre guider Beskæring af træer (2000), Sikkerhed i træer (2010) samt Plantning af træer (2005) som p.t. er udsolgt og under revision. De kan bestilles på www.dansk-traeplejeforening.dk. Som lærebogsstof anbefales også Sten Porses og Jens Thejssens 'Træer i byen' og Poul Erik Branders 'Træer og buske i by og land'.

SKRIBENT

Tage Kansager er formand for Dansk Træplejeforening og indehaver af det rådgivende firma Drifts & Landskabsplanlægning.

ECOstyle
PlantProfessional

Ultima ProFF

Ukrudtsbekæmpelse

- Bekæmper bredbladet ukrudt og græsukrudt
- Hurtig virkning
- 2 behandlinger pr. år – afskærmet sprøjtning
- Ingen afstandskrav til træer, hække og beplantning med vedplanter
- Ingen afstandskrav til vandmiljøer

ecostyle-erhverv.dk

Ny viden på et kvarter

'Fagligt Forum' med korte faglige indlæg
åå Have & Landskab
26.-28. august

Som altid vil gæsterne på Have & Landskab i år kunne se de nyeste løsninger, produkter og maskiner, men nu får de også serveret korte faglige indlæg. På 'Fagligt Forum' vil branchens klogeste hoveder dele den nyeste viden og erfaring på 15 minutter inden for en lang række emner.

„Det handler om at samle viden på ét sted og formidle den på en håndgribelig og brugbar måde. Derfor indretter vi et område hvor fagfolk fra Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning, Danske Anlægsgartnere, Danske Planteskoler og Maskinleverandørerne Park, Vej & Anlæg holder korte oplæg med ny viden,” forklarer slotsgartner og formand for Have & Landskabs bestyrelse Palle Kristoffersen.

Have & Landskab 2013. I 2015 kan deltagere også gå til 'Fagligt Forum'.

Danske Planteskoler vil præsentere resultaterne af eksperimenter med plantetæthed og driftsomkostninger - læs artiklen herunder. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning vil vise at det er en god idé med løbende opbygningsbeskæring af bytræer - se artiklen side 62. Danske Anlægsgartnere vil bl.a. fortælle om de reviderede normer for anlægsgartnerarbejde. Maskinleverandørerne Park, Vej & Anlæg vil fortælle om saltning i byer, pesticidfri ukrudtsbekæmpelse og transport af maskiner på trailer.

FAGLIGT FORUM FORELØBIGT PROGRAM

Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning:

- Beskære eller ikke beskære
- Drift af kunstgræsbaner

Maskinleverandørerne Park, Vej & Anlæg:

- Saltning i bymiljøer
- Pesticidfri ukrudtskamp
- Maskiner på trailer

Danske Planteskoler:

- Plantetæthed kontra driftsomkostninger

Danske Anlægsgartnere:

- Grønne tage, ansvar, forsikring mv.
- Nye anlægsgartnernormer

„Vi mener at 15 minutter om det rigtige emne er en rigtig god anledning til at få sat ord på nogle af de ting som folk går derude og tumler med i dagligdagen,” siger Niels Kirkegård, direktør i GMR Maskiner A/S og formand for Maskinleverandørerne Park, Vej & Anlæg. „Og indlæggene vil samtidig fungere som indspark til spørgsmål som vi kan fortsætte ude på standene. Jeg tror at de gæster som overværer Fagligt Forum vil være meget engagerede, og dermed får man måske endda udbygget sit netværk fordi man pludselig sidder i en sal fuld af fagfolk som er interesserede i samme emne, og i det daglige har de samme udfordringer som én selv.”

De otte præsentationer holdes både om formiddagen og om eftermiddagen. Hver præsentation vil vare cirka 15 minutter, og gæster kan frit gå til og fra alt efter emne. „Men der bliver nok kun plads til 20-30 tilhørere pr. oplæg, så det gælder om at holde sig til,” understreger Palle Kristoffersen. *lt*

Hvad man sparer i planter kan koste i driften

På Have & Landskab vil Danske Planteskoler vise konsekvensen af at spare på det grønne

Når et anlægsprojekt skal afsluttes, ser bygherrer og arkitekter sig tit nødsaget til at hugge en busk og klippe et træ. For man må jo spare dér hvor arbejdet endnu ikke er udført. Men i grønne områder er en krone sparet ikke altid en krone tjent.

Det har Danske Planteskoler tænkt sig at sætte kroner og ører på under fagudstillingen Have & Landskab i Slagelse den 26. til 28. august i år.

„Det ser jo dyrt ud når der skal bruges 9 eller 12 planter pr. m² til bunddække i grønne områder. Derfor skæres der ofte ned på antallet af planter på planteplanerne, men jo tættere man planter, jo hurtigere slutter de også tæt, og jo lavere driftsudgifter vil man have i etableringsfasen,” pointerer jordbrugsteknolog Morten Bøjden fra Johansens

Planteskole og Danske Planteskoler arbejdsgruppe om plantetæthed.

„Der er stor forskel på én gang at bruge nogle kroner ekstra pr. m² på at sætte lidt flere planter af den rigtige størrelse og kvalitet kontra at stå med større omkostninger til drift og ukrudtsbekæmpelse i de efterfølgende år. Der er konkrete regnestykker der viser dette misforhold. Dem vil vi vil præsentere på vores stand på Have & Landskab,” siger Morten Bøjden

Ude hos medlemmerne af Danske Planteskoler er de derfor i fuld gang med at eksperimentere. En af de hyppigst anvendte beplantningstyper i Danmark er bøgepur, og også her er der tilsyneladende penge at spare ved at plante tættere.

I alt vil gæsterne på Have &

Jo tættere der plantes, desto hurtigere lukkes af for ukrudt. Foto: HL15.

Landskab kunne se praktiske eksempler på hele 20 plantetyper, og hvor tæt de skal plantes for at opnå en besparelse på driften i det lange løb. Plantetyperne dækker alt fra bøgepur til bunddække af vedbend eller kranstop, cotoneaster eller endda roser og stauder, og det vil være muligt at se præcist hvor stor en bespa-

relse en given plantetæthed vil give på sigt.

Når jorden hurtigt bliver dækket af bunddækkende planter, giver det desuden en bedre oplevelse for både mennesker og dyr og betyder større biodiversitet med bedre forhold for smådyr og insekter. De trives ikke hvor der lægges belægning eller sås græs. □

Nu skal revisionen af AB 92 i gang

Det udvalg som skal revidere byggeriets over 20 år gamle aftalesystem, er nu nedsat med økonom og cand.jur. Lone Fønss Schrøder som formand. Revisionen omfatter de tre 'almindelige betingelser' AB 92, ABR 89 og ABT 93 som bruges som frivillige aftalegrundlag i de fleste byggesager. Arbejdet ventes at tage tre år, oplyser Energistyrelsen hvor arbejdet er forankret og som bistår med sekretariat.

„Revisionen af byggeriets aftalesystem er et af de helt centrale initiativer i regeringens byggepolitiske strategi

fra november 2014. Moderniseringen skal være med til at styrke produktiviteten og konkurrencen i den danske byggebranche,” forklarer styrelsen.

AB-udvalget består af repræsentanter for de 14 af byggeriets parter der i 2014 blev enige om det kommissorium der sammen med byggepolitisk strategi skal være grundlag for revisionen. Til repræsentanterne hører Peter Andersen fra Håndværksrådet, Henrik Fausing fra Dansk Byggeri, Preben Dahl fra Danske Arkitektvirksomheder og Birgitte Brun fra KL.

Eckersbergmedalje for landskabsfotos

Landskabs- og kunstholog Christina Capetillo var det nærmeste priserne kom landskabsområdet da Det Kongelige Akademi for de Skønne Kunster den 13. april uddelte Akademiets medaljer for 2015. "Hun skærer tværsnit igennem landets foranderlige rum, vores tid og vores landskaber. Hun udpeger steder og retninger vi sjældent ser, og viser os

hvorfor vi egentlig kommer," hed det i motiveringen da Capetillo fik Eckersbergmedaljen. Det var der også fem andre der fik. Til medaljerne hører også C.F. Hansen-medaljen der er den fineste for arkitekter, Thorvaldsen Medaljen der er den fineste for billedkunstnere samt N.L. Høyens- og Bindebøll-medaljen. Nærmere forklaring på akademiraadet.dk.

Tree King™ 100 Waterbags

- Kraftig 100 liter polyethylen vandingspose med lynlås
- Hurtig montering - posen rundt om træet og lyn til
- Fyld vandingsposen hver 5. til 10. dag efter behov
- Tømmes på 8-12 timer. Effektiv udnyttelse af vandet
- Velegnet til træer op til 40 cm i omfang
- Kan lynes sammen 2 og 2 til træer op til 60 cm i omfang
- Sikrer god vækst hele sommeren
- Giver træet bedre og dybere rodsystem
- Tree King™ 100 måler h. 95 cm og Ø 55 cm, fyldt

100 liters vandingspose
Undgå dobbeltpose
- spar tid og penge!

Nu også Tree King™ 75 med 75 liters indhold

De originale Tree King™

HOLDENS
PLANTESKOLE A/S

Kongeåvej 12 · DK 6600 Vejen · Tlf. +45 7536 4099
www.treeking.dk · www.holden.dk

PROFIHOPPER & GRÆSHOPPER - EFFEKTIV PLEJE ÅRET RUNDT

Græsklip og vertikalskæring – til perfekt finish

- Klipning
- Tromling
- Vertikalskæring

Opsamling under fugtige forhold af

- Græs
- Løv, grene og hækafklip
- Affald som f.eks. dåser, ølkrus mm.

Profihopper er den selvkørende enhed med "Power Compactor" sneglesystem der sikrer opsamling og effektiv komprimering under ALLE forhold. Græshopper til traktormontering – enten som lift eller bugseret. Arbejdsbredde fra 1,35 – 2,10 meter

For mere information, ring til Henrik på 42 15 49 16

www.amazone-brons.dk · Tlf. 74 75 31 12

Brøns Maskinforretning

AMAZONE

Beskæringsofre viser den faglig pointe

HAVE & LANDSKAB. På årets grønne fagudstilling vil forskere gå til yderligheder for at bevise at det er en god idé med løbende opbygningsbeskæringer af bytræer

Af Lars Thorsen

Man tugter den man elsker. Et passende ord-sprog for det som Oliver Bühler kommer til at foretage sig på årets Have & Landskab i Slagelse. Bühler er lektor på Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet. Han har tænkt sig at fælde op til fire store, sunde træer i bytræarboret og slæbe dem med til Have & Landskab for at vise dem på universitets stand.

I sin forskning fokuserer han ellers på bytræers vækstvilkår og forsøger at udvikle værktøjer som forbedrer deres trivsel. Og det inkluderer som regel ikke at fælde 10-12 meter høje træer der trives.

„Men til denne udgave af Have & Landskab har vi besluttet på meget håndgribelig måde at vise at det er en fordel at beskære bytræer løbende. Vi fælder simpelthen nogle træer som har fået lov til at vokse uden at blive beskåret og nogle træer som har fået en løbende opbygningsbeskæring. Vi fremviser resultaterne af disse to tilgange på vores stand på udstillingen,” forklarer Oliver Bühler.

Træerne vil blive stillet på skrå med bunden på jorden og kronen hen over en buk eller lignende. Så kan gæsterne for en sjælden gangs skyld være i øjenhøjde med trækronerne og få et indblik i hvad beslutningen om at beskære eller ikke beskære gør ved kronen.

Det skal siges at kronerne vil blive let beskåret af hensyn til udsynet til kronens overordnede struktur og ikke mindst transporten fra bytræaboretet i Hørsholm til Have & Landskab i Slagelse. Rødderne bliver heller ikke taget med på grund af transporten.

Den temporære krone

Hovedpointen er klar og har været fortalt flere gange: Beskær løbende, og mens grenene er små, frem for at vente i

tyve år og derefter give træet en voldsom beskæring når det er blevet for stort til byrummet. Men det er absolut også en af de faglige indsigter som tåler gentagelse hvis man ser på beskæringerne rundt omkring i byrummene.

„Vi kan praktisk talt ikke have træer i byerne uden at vi på et tidspunkt skal ind og manipulere dem med beskæresaksen. Lad os sige at du modtager nogle fem meter høje træer fra en god planteskole hvor planteskolegartneren i sin opbygningsbeskæring har gjort meget for at gøre det harmonisk, og det har en fin krone, og det lever op til den nye standard for planteskoletræer... alligevel bør du beskære træet for at sikre at bundgrenene og de grene der sidder i den temporære krone ikke kommer til at sidde i vejen i byrummet med tiden,” understreger Oliver Bühler.

Det er især kravet om frihøjde på trafikarealer som betyder at vej- og bytræer ofte kommer ud for nogle voldsomme beskæringer. Driftsfolkene tog ikke højde for træets udvikling på stedet, og pludselig er der behov for at skære tykke grene over. Det øger risikoen for svampeangreb, reducerer vandtransporten og sænker træets levetid.

Beskær også i parker

Det er ikke kun langs vejene at anlægsgartnere og driftsfolk bør beskære træerne for at sikre at de passer med omgivelsernes krav. „F.eks. er der også mere uspecifiserede krav i parker om at man skal kunne færdes på stier og veje, så her bør parkforvaltere og grønne fagfolk også se mange år frem når de vurderer om der skal beskæres eller ej,” lyder det fra Oliver Bühler.

Træer i bymiljøer og parker må tilpasse sig omgivelsernes krav til både færdsel, sikkerhed og den daglige drift. Det fik Oliver selv syn for da den driftsansvarlige i bytræsarbo-

retet en dag ringede til ham. Grenene på de træer som forskerne fra Københavns Universitet havde ladet være med at beskære, havde nemlig bredt sig så meget ud og så lavt at han ikke kunne slå græs rundt om dem længere. De træer anlægsgartneren brokkede sig over, var netop dem som nu bliver præsenteret på Have & Landskab i år.

Så når træerne er fældet og kørt mod Slagelse og de værste stød er fjernet fra jorden, kan græsklipperen igen køre frit i bytræsboretet med en glad fagmand i sædet - med mindre han selvfølgelig er på fagudstilling.

Livsforlængende tiltag

Det er stilkeg (*Quercus robur*) og småbladet lind (*Tilia cordata*) som må lade livet på den generelle oplysnings alter. I sin tid ankom de som cirka 3 meter høje 10-12'ere (stammeomkreds i cm) og blev plantet i Bytræaboretet i 2001. I de første mange år var det Oliver Bühler selv og nu adjungeret professor i Parkteknologi ved Københavns Universitet, Palle Kristoffersen, som beskar træerne med stangsaks. I de sidste par år er beskæringsarbejdet blevet foretaget af en arborist med en lift da træer kom op i 10-12 meters højde.

I slutningen af maj eller starten af juni bliver de så fældet og i august kørt til Slagelse hvor Oliver Bühler skal lave indlæg på Fagligt Forum om resultaterne som han også skal præsentere på standen. Det glæder han sig til.

„Vi påviser jo at det løser mange problemer i fremtiden at man laver en opbygningsbeskæring som er forberedende på en opstamning. Det er et livsforlængende tiltag for træet. Hvis du udfører beskæringen i god tid og på små grene, så kan du sagtens ende med at få et kvart eller et halvt århundredes længere levetid ud af træet eller mere til,” siger Oliver Bühler. □

Adjungeret professor Palle Kristoffersen og lektor Oliver Bühler fra Københavns Universitet kigger nærmere på en af de stilkege som snart bliver fældet og kørt til universitets stand på Have & Landskab '15. Foto: Mikkel Priess.

Gartnerens barkflis

Den rigtige dækbark til den rigtige pris

Vi er klar med forskellige typer kvalitetsbark til omgående levering. Hele læs leverer vi fragtfrit.

Pris kr./m ³ excl. moms	SJÆLLAND	JYLLAND/FYN
Granbark, fra	180,-	200,-
Fyrrebark, 20 til 60 mm, fra	215,-	235,-
Vedflis/træflis, fra	180,-	200,-
Spagnum, fra	180,-	200,-

Varerne kan desuden afhentes ab lager. Ring 4064 6810
Ved større mængder: indhent venligst tilbud

Vi er også leveringsdygtige i
Svensk granit
med levering direkte fra brud i hele Sverige
Indhent venligst tilbud

Kumlehusvej 1, Øm, 4000 Roskilde. Tlf. 47 52 47 00
Richard Nielsen, mobil 4064 6810. richard.nielsen@dsvtransport.dk

NESBO

Miljørigtig ukrudtsbekæmpelse

NESBO Ukrudtsbrænder, model GF/E

- Effektiv og miljørigtig ukrudtsbekæmpelse
- Udviklet til langvarig drift
- Fås både som "walk-behind" samt til traktor og redskabsbærer

Lagerførende GF forhandlere:

JYLLAND-FYN
Almas Park & Fritid A/S Tlf: 9633 0300
Darsand A/S Tlf: 9656 4100
Hans Holm A/S Tlf: 7464 4094
Heming Skov Have & Park ApS Tlf: 9712 9111
Kosan Gascenter Ålborg Tlf: 9814 9966
Motorcentrum A/S Tlf: 8682 5433
Rimas ApS Tlf: 9666 0399
Sørensen og Lynggaard A/S Tlf: 8662 9200

SJÆLLAND
A/S Hædrup Maskinførretning Tlf: 4618 5544
Helsingør Maskinførretning A/S Tlf: 4879 5122
Jærlunde Maskinførretning A/S Tlf: 4733 4500
Kosan Gascenter København Tlf: 4362 3020
Sivertsen A/S Tlf: 4675 5522
Svenningsens Maskinførretning A/S Tlf: 3250 2902
ETR-Service ApS Tlf: 6262 2722

STAMA-HTF

STENSALLE

NESBO

www.nesbo.dk

Heden tåler ikke både forstyrrelse og tørke

International forskning viser at klimaændringer presser de sensitive økosystemer

Heder og andre økosystemer er tilpasset udsving i klimaet, men når økosystemets planter samtidig skal forynges eller presses af sygdomme, er de mere følsomme end ellers. Og så kan hele økosystemet komme under pres. Det konkluderer forskere fra bl.a. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet i en artikel i det internationale tidsskrift *Nature Communications*.

Forskerne har siden 1999 undersøgt hvordan klimaændringer påvirker økosystemer og planter. Det er foregået i et netværk af klimaforsøg i seks europæiske lande ledet af Inger Kappel Schmidt, professor på Københavns Universitet.

Danmark deltager med to klimaforsøg anlagt på heder. Her har man eksperimentelt ændret temperatur, nedbør

og atmosfærisk CO₂-koncentration og set på hvordan heden har reageret. Det viser sig at hedens vegetation generelt er robust og hurtigt regenererer efter forstyrrelser som brand eller sygdomsangreb. Men hvis forstyrrelsen falder sammen med klimaændringer, er hedelyngen meget følsom. Især når der er tørke på det tidspunkt for hedelyngens frø skal spire og gro. At lyngspirerne ikke tåler kraftig udtørring, så man bl.a. efter et angreb af lyngbladbiller hvor lyngen døde og skulle retablere sig igen.

Forskerne konkluderer derfor at vegetationen på heden er mere følsom i forhold til klimaforandringer end hidtidig antaget. Klimaændringer med længere perioder med tørke om sommeren vil sætte hederne under pres. Tørre

Hede på Fanø. Robustheden udfordres når der både er klima-udsving og andre forstyrrelser, f.eks. sygdom, på samme tid

somre vil få heden til at svinde ind og i hvert fald det østlige Danmark vil den langsomt omdannes til overdrev.

Forsøgene har i det hele taget vist at mange økosystemer kan tåle udsving i klimaet, men når andre forstyrrelser som brand eller insektangreb indtræffer, kan selv små ændringer i klimaet give varige ændringer i økosystemerne. Det er derfor interaktioner

mellem forstyrrelser og klima som udgør en vigtig del af klimaændringens effekt på vores økosystemer. *sh*

KILDER
György Kröel-Dulay m.fl. (2015): Increased sensitivity to climate change in disturbed ecosystems. *Nature Communications* 24.3.2015. www.nature.com.
Økosystemer er mere sensitive overfor klimaændringer efter forstyrrelser. Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning. www.ign.ku.dk 25.3.2015.

Bænk af halvcirkler og rektangler

En halvcirkel og et rektangel er de to hovedmoduler i Vestres nye bymøbel *Stripes*. Modulerne kan sættes sammen til bænke i diverse former og størrelser idet fugerne mellem brædderne (som møblet er opkaldt efter) får modulerne til at ligne en helhed. Modulerne har fritstående fødder og er lukket på siderne. De er som standard udført i en modificeret trykimpregneret fyr ('royal') og lakeret galvaniseret stål. vestre.com.

Rådyr åd en hel nyplantet skov

At det er nødvendigt at indhegne når man skal plante ny skov, fik man et bevis på i en skovrejsning som Naturstyrelsen har stået for ved Nakskov. En låge der ikke blev lukket ordentligt, gav rådyr adgang til at spise knopskuddene på 15.000 små egetræer. Alle træer blev bidt ned. Regningen for udplantning af nye træer til efteråret lyder på 150.000 kr.

„En enkelt glemsom sjæl der ikke lukker lågen, er i dette tilfælde nok til fuldstændig at nulstille skoven, så vi må begynde helt forfra igen,“ fortæller skovfoged Mette Skat Buhr fra Naturstyrelsen i Storstrøm. Der er mange rådyr i området, og når lågen til skoven står åben, går der ikke lang tid, før dyrene finder frem til de spæde træer med velsmagende knopper.“

Naturstyrelsen overvejer nu at indføre et system med frivillige, lokale hegnsvogtere der kan holde øje med indhegninger og give Naturstyrelsen be-

Nærbillede af et nedbidt egetræ. Foto: Naturstyrelsen.

Bag hegnet til højre er egetræerne ødelagt. Foto: Naturstyrelsen.

sked hvis der er problemer med hegn eller låger. Det kan også komme på tale at låse lågerne til nytplantede skovarealer hvis der er store bestande af hjortevildt.

Hegnet omkring skoven ved

Nakskov er 1,7 meter højt, og det er normalt højt nok til rådyr. Men nu hvor de har fået smag for træerne, så kan det ifølge Mette Skat Buhr blive nødvendigt at skyde rådyr der springer over hegnet.

Sid tørt og frit på Vestres nye Luova

Vestres nye bæk Luova har fire individuelle rygløse sæder der kan vippes 180 grader. Så man sidde i den retning man vil, være social som man vil og lettere finde et tørt sæde. Bænken er udviklet bl.a. for at lokke folk til at bruge bænken selv om der sidder andre i forvejen. Ofte opfatter vi en bæk som optaget hvor der sidder to på den - selv om de sidder i hver sin side. Bænken er udført i trykimprægneret fyr (andre træarter og behandlinger kan bestilles) og i galvaniseret stål. Bænken nedstøbes eller boltes fast med en plade i underlaget. vestre.com.

Batteriredskaber på højde med benzin

I dag er batteri-teknologien så god at de batteridrevne maskiners præstation og effektivitet er på højde med tilsvarende benzinmaskiner, lyder det fra Stihl der leverer motorsave, hækklippere, trimmere mv. Med eldrift slipper man for støjen og den skadelige os. Og energi produceres mere CO₂-venligt på elkraftværker end en forbrændingsmotor kan.

Driftstiden har længe været de batteridrevne maskiners svage punkt. Men ikke mere. „Nye effektive lithium-ion batterier og nye hurtigladere giver driftstider der tilfredsstiller selv de mest krævende professionelle brugere. F.eks. kører Stihls batteri-græstrimmer FSA 65 op mod 70 minutter med et AP 180 batteri og hækklipperen, HSA 66, omkring 140 minutter ved normal drift,“ oplyser Stihls produktspecialist René Gjølender. Er opgaven stor, eller er brugeren professionel, så er der mulighed for at arbejde hele dagen med to batterier der oplades skiftevis.

Spar tid og omkostninger, mens du klipper.

NYHED

1550-4WD FRONTMONTERET ROTORKLIPPER

+

158 CM KLIPPEBORD MED BAGUDKAST

=

KR. 129.995

EKSKL. MØBES

GÆLDER TIL OG MED 30. AUGUST 2015

JOHN DEERE

1550 er udstyret med et klipper-skjold med meget høj kapacitet, momentstærk dieselmotor og et effektivt 4-hjulstræk. Du kan klippe kraftigt græs med høj hastighed og samtidig præstere et enestående flot resultat. Som et ekstra plus får du det attraktive 158 cm klippebord med bagudkast. Nu er det op til dig at sætte tempoet.

Der kan være udstyr på billedet, der afviger fra kampagnen. Kontakt din forhandler eller få mere at vide på www.johndeere.dk.

JohnDeere.dk 1800

BIGAB
SKIFTELADSYSTEM

BIGAB® skifteladsvogne
– Markedsleder i Europa!

Skift til skiftelad – det betaler sig!

BIGAB 10-14

Totalvægt 14 300 kg

BIGAB 10-14

Totalvægt 14 300 kg

BIGAB 12-15

Totalvægt 15 600 kg

BIGAB 7-10

Totalvægt 10 000 kg

BIGAB 7-10

– Pris 69.800,-

Leasing fra kun 35 kr. om dagen!

FORS MW
We make it easy

info@forsmw.com • www.forsmw.com

HELMS TMT-CENTRET A/S

www.helmstmt.com

Herning: Allan Helms, Tlf. 40 13 63 30 • Aarhus: Jakob Helms, Tlf. 40 34 63 30 • Ringsted: Jan Hansen, Tlf. 40 20 63 28 • E-mail: mail@helmstmt.com

Asbest kan være en fare når byen genopbygges

Risikoen for jordarbejdere og borgere er usikker, men i Holland tages ingen chancer

Ingen ved hvor meget asbeststøv der hvirvles op af jorden når der graves til nybyggeri i by- og industriområder. Men noget kommer der uden tvivl, advarer ingeniørfirmaet Grontmij. Danmark er uden lovgivning på området, mens man i Holland - Grontmij's hjemland - rutinemæssigt undersøger og finder asbest på næsten alle byggegrunde.

Risikoen ved at indånde asbestfibre har været kendt i over 30 år, og asbest har været forbudt næsten lige så længe. Men der er ifølge Grontmij risiko for at anlægsarbejdere udsættes for asbestfibre når de graver, og jorden støver. Risikoen er størst når man opdanner gamle industriområder til nye boligområder. Asbestholdigt støv kan i tørt og blæsende vejr også sprede sig til naboarealer hvor folk bor.

Asbest er mikroskopiske mineralske fibre som kan sætte sig i lungevævet og ødelægge det hvis de indåndes. Sygdommen der er uhelbredelig, kaldes asbestose (stenlunger). Den viser sig typisk først 10-20 år efter at man blev udsat for asbeststøv. Den kan senere føre til lunge- og lungehindekræft. Asbest nedbrydes ikke i naturen, så er der gravet asbest ned, er det der endnu.

Problemet er også at gamle byggematerialer knuses og genbruges til fyld og befæstelser. Ganske vist skal asbestholdigt materiale sorteres fra, „men i hvilket omfang det sker, og hvor gode man er til at genkende alt asbestholdigt materiale, varierer meget,“ siger Rune Østergaard Haven, markedschef i Grontmij. Asbest blev brugt fra 1920'erne og frem til 1986. Asbesten kommer fra bl.a. fliseklæber, isoleringsmateriale og andre ting der ikke åbenlyst indeholder asbest, og derfor ikke altid sorteres fra under nedrivning.

Standard i Holland

I Holland siger loven at byggegrunde skal undersøges for as-

best i jorden: „Vi finder asbest i et eller andet omfang på næsten alle byggepladser,“ siger Jurgen Wernsing der arbejder med forureningsundersøgelser og jordrensning hos Grontmij i Holland. „Men omfanget af asbestholdige materialer og dermed de koncentrationer der kan påvises i jorden varierer meget, og det er langt fra altid nødvendigt med yderligere indsats, siger han.

Wernsing fastslår at asbest i jorden ikke i sig selv er en fare: „Det bliver først farligt hvis man roder i jorden uden at tage de nødvendige foranstaltninger. Så det er altså en risiko man kan håndtere.“

I praksis er asbest en del af de forundersøgelser der skal foretages inden et nyt byggeprojekt går i gang i Holland, og undersøgelserne foretages efter en standardiseret metode. Man laver prøvegravninger eller søgerender for at udtage repræsentative jordprøver af fyldjord og genbrugsmaterialer i jorden. Hvis der er tegn på asbest, sendes nogle af prøverne til et laboratorium der bestemmer indholdet af asbest. På baggrund af laboratorieresultaterne og anlægsarbejdets karakter besluttet det hvilke foranstaltninger der skal tages i det videre arbejde.

Laboratorietesten er relativt billig, så de ekstra omkostninger er primært mandetimer til at tage prøverne. Og omkostningen kan ifølge Wernsing slet ikke sammenlignes med hvad det koster at forsinke et byggeprojekt på grund af uforudsete fund af asbest.

Anbefaler undersøgelse

Ifølge Wernsing er vilkårene i forhold til asbestproblemet meget ens i Danmark, Holland og Belgien, både når man ser på byggematerialer og genbrug. Men kun Danmark har ingen krav om at undersøge byggegrunde for asbest. Det viser en sammenligning af reglerne i de tre lande som Grontmij har foretaget.

I Holland tages jordprøver for at se hvor meget asbest der er i jorden før man begynder anlægsarbejdet. Danmark er uden lovgivning på området. Foto: Grontmij.

Miljøstyrelsen har nyligt offentliggjort rapporten 'Asbest i jord - viden om praksis for håndtering'. Formålet har været at revurdere hvilke behov og muligheder der er for at sikre en sikkerheds-, sundheds- og miljømæssig korrekt håndtering af jord med asbest. Samlet konkluderes det at der stadig ikke er nok sikker viden, så ifølge Miljøstyrelsen kan der ikke laves et mere konkret jordkvalitetskriterium eller acceptniveau for asbest i jord.

Grontmij mener derimod at usikkerheden bør komme arbejdsmiljøet til gode. Firmaet anbefaler at gennemføre en pilotundersøgelse for asbest i jord, og hvad der findes i luf-

ten omkring en række byggepladser. „En testpulje bør som minimum omfatte ti lokaliteter med forskellige beliggenhed i forhold til vindpåvirkning og placering i forskellige slags byområder,“ siger Rune Østergaard Haven. Det vil give meget bedre klarhed over omfanget og vil kunne støtte kommuner og arbejdstilsynet i at stille krav til at sikre anlægsarbejdere og borgere mod asbest, siger han. sh

KILDER

Grontmij (2015): Byggearbejdere og borgere udsættes for asbest uden at vide det. 9.4.2015.

Kim Haagenen, DGE Miljø- og Ingeniørfirma A/S (2015): Asbest i jord - viden om praksis for håndtering. Miljøprojekt 1652. Miljøstyrelsen 2015.

Hopperegler og ny standard for farlige trampoliner

Trampolinen er fortsat et af havens farligste redskaber. I 2014 kom 7180 børn galt afsted på trampolinen. Hver fjerde var ude for en mere alvorlig ulykke med knoglebrud, og næsten halvdelen af dem ramte børn i 5-9-årsalderen oplyser Sikkerhedsstyrelsen.

Tendensen har været den samme i flere år, men antallet af ulykker er dog faldet siden 2013. Denne tendens skal fortsætte mener Sikkerhedsstyrelsen, Børneulykkesfonden og Forbrugerrådet Tænk som igen i år kører kampagnen 'Hop med hovedet' der sætter spot på gode trampolinvaner.

„Vi ved at det i de fleste tilfælde ikke er produktet der er skyld i ulykkerne, men derimod børnenes adfærd på trampolinerne,“ siger Mette Cramon, kommunikationschef i Sikkerhedsstyrelsen. De gode råd er: Hop altid én ad gangen. Brug sikkerhedsnettet. Slå aldrig saltomortaler. Børn un-

der seks år skal have en voksen med ved trampolinen. Husk jævnligt at give trampolinen et sikkerhedstjek.

Desuden er der en sikkerhedsstandard på vej for trampoliner der står på jorden, EN 71-14. Den har krav om materialer og opbygning samt information til brugerne om anvendelsen. Bl.a. skal trampoliner på over 150 cm i diameter være forsynet med sikkerhedsnet. Åbningen i nettet skal have en vis højde og kunne åbnes indefra. Der er endnu ikke nogen sikkerhedsstandard for trampoliner der graves ned. Læs om den nye standard på sik.dk, og køb den hos Dansk Standard, ds.dk. sh

Vejen til succes...

- er fokus på totaløkonomi og ikke kun lav indkøbspris.

SERVICE 24/7
RING 96 147 147
40 timer vægten for døgndækkende service

scantruck

Katkjærvej 5, DK-7800 Skive · Kærup Parkvej 12, DK-4100 Ringsted
Tlf. +45 96 147 147 · www.scantruck.dk

KOMATSU MANITOU ATLAS MUSTANG JCB SCANTRUCK brugcenter

AlgeFri N ProFF Algemiddel

ECOstyle
PlantProfessional

Eneste godkendte og dermed lovlige algemiddel på markedet

- Meget hurtig effekt på alger
- Ingen afstandskrav til vand, søer, vandløb etc.
- Hurtig nedbrydning
- Ingen risiko for uoprettelige skader på vedplanter og plæner
- Anvendelse på alle hårde overflader. Skilte, autoværn, glas, facader, stier, mindesmærker, træværk, læhegn m.m.

ecostyle-erhverv.dk

Et af monumenterne i Aarhus Ø, Isbjerg, set fra Odden-færgeren.

PLUK

FRA DEN FAGLIGE DEBAT

Nogle tilfældige klodser

Arkitekt Jesper Pagh afslutter en erhvervs-ph.d. fra Arkitektens Forlag og Roskilde Universitet. I et interview i Arkitekten 4/2015 spørges han om andre end arkitekter kan tegne bygninger, landskaber og byer:

„Det kunne være de så ofte fremhævede industribyggerier langs motorvejen i den østjyske millionby. Det var som udgangspunkt én af de smukkeste anlagte motorvejstrækninger i Europa som netop var anlagt af arkitekter med stor forståelse for de landskabelige kvaliteter, vejens forløb, udstyr osv. Det er man i gang med at ødelægge nu, og i stedet ser man nogle i dén henseende tilfældigt placerede, usammenhængende klodser.“

Hvem er det der gør det?

„Det er i hvert fald nogen med et mere kortsigtet og smalt syn på værdiskabelse end det arkitektfagligheden skulle kunne bidrage med.“

Efterlyser skadestærskler

Banechef i Dansk Golfunion Torben Kastrup Petersen opsamlar i Greenkeeperen 1/2015 erfaringer fra årets klubbesøg:

„I efteråret oplevede flere golfklubber problemer med stankelbenslarver, og det var tydeligt at alt for få på forhånd havde gjort sig nogle overvejelser omkring skades-

tærskler. At få fastlagt nogle grænser for hvor stort et angreb klubben kan acceptere, vil være med til at begrænse pesticidforbruget så der ikke bliver behandlet unødvendigt. Det våde efterår betød også at der kom rigtigt meget mos på greens, og der blev behandlet med topdressing, jern og gødning for at styrke græsset. Mos har det dog med at være tilbagevendende såfremt der ikke bliver gjort noget ved de grundlæggende forudsætninger som f.eks. at have veldrænede greens og undgå skyggefulde områder.“

Bruge mørket positivt

Nattemørke og stjernehimmel er blevet en attraktion til f.eks. stjerne- og måneskinsture, fortæller Ole Eskling, chef for Møns Klint Resort, i Politiken 25.4.2015:

„Da vi startede var der nogle der sagde at man ikke kan bruge mørket positivt, men det har vi vendt på hovedet.“ Mange tør ikke bevæge sig rundt i mørket, „men når jeg beder dem slukke deres lommelygter og bruge deres natetsyn, bliver de begejstrede når de lige har vænnet sig til mørket. Der sker noget helt fortryllende ved at bruge sine andre sanser.“

Monument på monument

Forfængelighed og branding belaster byggeriet siger arkitekt og kongelig bygningsinspektør for Jylland Niels Vium til Weekendavisen 23.12.2014:

„Det er som om man i dag vil gøre alle bygninger til monumenter. Hvor du tidligere havde en grundmasse af byggeri som var udmærket og fornuftig, og som var tegnet af arkitekter eller ikke-arkitekter og egentlig var ret anonym mellem de specielle bygninger som kirken, rådhuset og andre officielle bygninger, så har du i dag faktisk et byggeri som består af monument på monument. Denne udvikling kan man se overalt, og man behøver ikke at nævne den nye bydel Aarhus Ø. Hele klangbunden mangler ganske enkelt.“

Oprør fra Kanten

Landskabsarkitekt Stig L. Andersson argumenterer i Politikens kronik 7.4.2015 for et nyt 'oprør fra Kanten' med alt det modsatte af vækstbyen:

„Udkantsdanmark har en enestående mulighed for at skabe et nyt 'komplementært' værdisæt der ikke er funderet i byvækstideologien, men funderet i det der ikke kan fjernes fra udkantsområderne: den lokale kulturhistorie, den frie natur og friheden til at skabe på ny. Kort sagt: alt det der er komplementært til vækstbyen. I dag viser flere analyser og forskning at borgerne i de danske vækstbyer faktisk er de mindst lykkelige, er dem med de mindste rådighedsbeløb efter at alle udgifter er betalt, er dem der mest længes efter nogle at samtale med, og dem der har mest behov for alt det der gror og forandrer sig.“ sh

Der er mindst én hunulv i Jylland

For første gang siden den første hanulv blev fundet død i Thy i efteråret 2012, er der nu sikre beviser for at i hvert fald én hunulv har krydset grænsen mellem Tyskland og Danmark. Dermed er den naturlige vej banet for at der kan komme ulveunger i Danmark, meddeler Naturstyrelsen 23.4. Spor af hunulv er blevet afsløret af Institut for Bioscience, Kalø, Aarhus Universitet. Instituttet har lavet DNA-analyser af ulveekskremer, dræbt vildt og et dræbt husdyr i Jylland indsamlet i efteråret 2014 og foråret 2015. Fundet af hunulv ændrer ikke i sig selv forvaltningen af ulv som Naturstyrelsen og ulvegruppen under Vildtforvaltningsrådet lavede en plan for i 2014.

Håndholdt klipper, trimmer og saks

Stihls nye HSA25 er en batteridrevet håndholdt græsklipper, græstrimmer og busksaks i ét takket være udskiftelige skær. Med det tværstillede 11 cm græsskær klippes græs omkring buske, træer, stolper mv. Den langsgående 17 cm buskkniv er god til buske, stauder mv. Ifølge Stihl er der fin balance i redskabet og et sikkert greb. Vægten er 900 gram med batteri og buskkniv. Batteriet er udviklet specielt til håndklipperen og kan ikke bruges i Stihls øvrige program. Batterispændingen er 10,8 volt og batterikapaciteten 2,0 amperetimer. www.stihl.dk.

Let og elegant bæk fra Harpo

Harpo er den nye bæk fra den spanske producent Santa & Cole. En enkel bæk med god siddekomfort, nem samling og godt design til en god pris melder den danske importør Zenzo Group. Trods det lette udtryk er bænken både robust og nem at vedligeholde. Harpo findes som bæk, stol og plint. Sæde og ryg er olierede trælameller i FSC-certificeret træ. Stellet er i pulverlakeret, bøjet og svejset stål. Bænken forankres med stålskruer på hvert ben. zenzo.dk.

Biocider skal snart stå på ECHA's liste

Biocider som markedsføres efter 1. september 2015 er ulovligt i EU hvis leverandøren af aktivstoffet eller hele biocidproduktet ikke står på ECHA's liste (artikel 95). Det opfordrer Miljøstyrelsen importører til at tjekke. ECHA er det europæiske kemikalieagentur hvor listen ses på echa.europa.eu.

Biocider omfatter ikke ukrudtsmidler, men bl.a. skadedyrsmidler (bl.a. mod insekter), desinfektionsmidler (bl.a. mod alger), konserveringsmidler (bl.a. til træbeskyttelse). ECHA har på sin hjemmeside offentliggjort vejledninger der forklarer biocidforordningens forskellige krav og beskriver hvordan firmaerne bedst kan opfylde dem i praksis.

Mød os på
Roskilde Dyrskeue
5.-7. juni

fsi
power tech

Telefon 7580 5558
hlr@fsi.dk www.fsi.dk

Gør arbejdet færdigt!
Fræs stubbene med
driftssikker teknologi

- Dansk udviklet
- Dansk produceret
- Globale produkter

Faldsand®

Dansands populære Faldsand® er specialudviklet til at imødekomme kravene til "den sikre legeplads". Sandet er fri for ler og andre urenheder, og virker endvidere stødabsorberende ved fald. Sandet er testet af Teknologisk Institut.

Ring og få et uforpligtende tilbud eller se mere på www.dansand.dk

Øst:

Sten & Grus Prævestenen A/S
B-Vej 8
2300 København S
Tlf. 3296 3032

Rgs 90 A/S
Sundkrogsgade 23
2100 København
Tlf. 3927 9009

Vest:

Dansand A/S
Lervejdal 8B, Addit.
8740 Brædstrup
Tlf. 8682 5811

Nye sorter til golfgreens

Den nordiske test Scangreen har justeret sine sortslister efter en ny fireårig prøverunde

O07 DSB, Cleek, Barlineus og Nigella. Det er navne på nye græssorter til golfgreens som kan komme i spil de kommende år. De har i hvert fald klaret sig godt i den nyeste fireårige nordiske afprøvning 2011-2014. På www.scanturf.org kan man nu se de nye sortslister hvor nye og gamle sorter er stillet op i rangfølge.

Den uafhængige afprøvning af sorter af plænegræsser er en konstant proces. For golfbaners vedkommende har den siden 2006 været organiseret af det nordiske forskningssamarbejde Sterf (Scandinavian Turfgrass and Environment Research Foundation) oprettet af de nordiske golf- og greenkeeperorganisationer. Afprøvningen af sorter til greens kaldes for 'Scangreen'.

De sorter der afprøves, er dem som frøproducenterne anmelder. Det er også producenterne der betaler gildet.

Selve forsøgene varetages af eksisterende forskningscentre, især den norske forsøgsstation Bioforsk Landvik, men forsøgsfelterne ligger også ude på golfbaner, bl.a. Sydsjællands Golfklub. Når afprøvningen er ovre, har man resultater der direkte kan sammenlignes med tidligere afprøvninger af andre sorter.

„Generelt må man sige at 'gamle' velafprøvede referencsorter som 'Villa' (hundehvene), 'Independence' (krybende hvene), Musica (rødsvingel uden udløbere) og 'Cezanne' (rødsvingel med korte udløbere) fortsat følger rigtigt godt med,” oplyser Trygve Aamlid, Bioforsk Norge, og Anne Mette Dahl Jensen, Københavns Universitet. „Men de nye lister afdækker også nogle spændende nye navne så som '007 DSB' (krybende hvene), 'Cleek' (almindelig hvene), 'Barlineus' (rødsvingel uden udløbere) og

Creeping bentgrass (Agrostis stolonifera) for greens in Southern Scandinavia

This information can be used for each character by pressing the column head. For more info about the various characters read: <http://www.scanturf.org>

Variety	General impression	Seedling	Leaf	Roller	Winter color	Winter hardiness	Resistance to attack from mites in spring	Resistance to grey snow mold in spring	Overall resistance to diseases	Resistance to waterlogging in patch	Resistance to red thread	Relative growth rate
Independence	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
007	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Declaration	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Tiger Shark	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Barlineus	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus G	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Cobra Nova	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Barlineus	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
CTG	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus A	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus G	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus (T)	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus G	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Barlineus	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus A	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Barlineus	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
CTG	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Alpha	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Focus G	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0
Type	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	5.0	100.0

The variety guide was last updated on 14th March 2015

Resultater for krybende hvene (Agrostis stolonifera) på www.scanturf.org. Øverst og generelt bedst er den 'gamle' sort 'Independence', mens nr. 2, '007' er ny. Også 'Tiger Shark', 'Focus' og 'Cobra Nova' er nye.

'Nigella' (rødsvingel med korte udløbere).

Afprøvningen i nordisk regi foregår i to klimazoner hvor den sydlige omfatter Danmark, Skåne og kystnære områder i det sydlige Norge og Sverige. Sorterne bliver bedømt ud fra 11 kriterier, bl.a. helhedsindtryk, skudtæthed,

vinterstyrke, bladbredde, sommerfarve og relativ tilvækst. Bortset fra 'relativ tilvækst' gives karakterer fra 1 til 9 hvor 9 er bedst. sh

KILDER

www.scanturf.org. Trygve Aamlid, Anne Mette Dahl Jensen (2015): Endelige sortslister fra Scangreen 2011-2014. Greenkeeperen 1/2015.

Bedre hydraulik og komfort i nye Liseki

Liseki har opdateret deres TG-traktorer så de har fået bedre komfort og hydraulik. F.eks. er alle de vigtigste betjeningsknapper nu samlet til højre for chaufføren og integreret i skærmen. Samtidig er serien så den nu spænder fra 36 til 66 hk. Fortsat kan man få både Power-Shift og hydrostatisk transmission. Som noget nyt kan man nu også få dobbelt kobling der virker som en trinløs gear-transmission. Liften løfter 970-1.400 kg alt efter model. Alle har som standard PTO bagpå og under traktorerne. Import: HCP Danmark A/S, www.hcpetersen.dk.

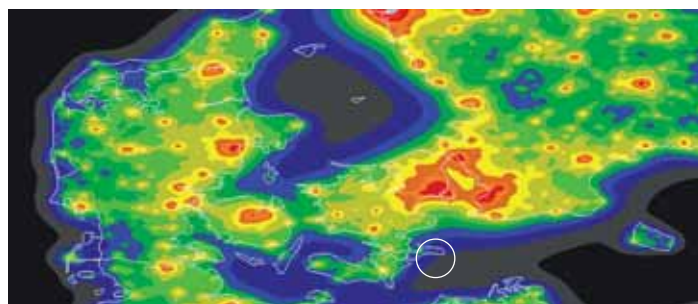
Den mørke himmel over Møn og Nyord

At opleve uforstyrret nattemørke og se den klare stjernehimmel er en oplevelse i sig selv. Det kan man bl.a. opleve på Møn og Nyord hvor nattemørket og måneskinsture indgår i det lokale turistarbejde, men hvor der nu også arbejdes med at gøre attraktionen som 'dark sky' officiel. Det sker gennem en certificering i 'International Dark-Sky Association', en amerikansk non-profit organisation der arbejder for at bevare nattemørket og bekæmpe lysforurening.

Med certificeringen skal Klinteskoven ved Møns Klint udpeges som 'dark sky park', og det bliver i så fald Dan-

marks første. Hele Møn og Nyord skal efter planen blive 'dark sky community'. En certificering blæstempler områdets indsats for at bevare nattemørket og er et bevis på at området har en placering med et godt naturligt nattemørke. Der er i forvejen 22 dark sky-parker i verden, flest i USA.

Idéen udspringer af Videncenter for Kystturisme og bæres videre af lokale folk fra bl.a. Møns Klint Resort og Vordingborg Kommune. Læs mere på darksky-moen.dk og grib-stjerne.dk. Læs også artiklen 'Vi har set lyset, nu vil vi se stjernerne' i Grønt Miljø 2/1015 s.32.

De blå og mørkegrå nuancer har mindst lysforurening - og hertil hører det østlige Møn. Kilde: <http://djllorenz.github.io/astronomy/lp2006/>.

Sø og fjord er ikke forsvarlig hegning

Hvis et udyrket areal er 'for-svarligt heget', jf. naturbeskyttelsesloven, er der ikke offentlig adgang. Men hvornår er indhegningen forsvarlig? Skive Kommune havde afgjort at der ikke var offentlig adgang på private udyrkede arealer på halvøen Kås hvor køer og får gik og græssede. Arealet var heget, men ikke ud mod en fjord og en sø. Her mente kommunen dog at den naturlige grænse var hegn nok. Arealerne var derfor ikke åbne for færdsel til fods og ophold, afgjorde kommunen.

Danmarks Naturfredningsforenings Skive Salling-afdeling klagede til Natur- og Miljøklagenævnet. Her fik de støtte af nævnet der ikke fandt at fjorden og søen kunne sidestilles med en fysisk afgrænsning og være en 'forsvarlig hegning'. Så når offentligheden lovligt færdes langs kysten, er der også direkte og lovlig adgang til de udyrkede arealer når de ikke heges (nmkn.dk, sag 153, dec. 2014).

GAMLE NYHEDER

75 år siden BRÆKKER FROSSEN JORD

„den umanerligt kolde vinter, vi har haft, har forårsaget nødsituationer og ekstraordinære tilstande (...) og vi hører, at anlægsgartner h.h. sørensen i den hårde frostperiode havde lejlighed til at høste udmærkede erfaringer på træflytningens område. nogle flytningsarbejder, som anlægsgartner sørensen var gået i gang med først på vinteren med almindeligt værktøj, standsedes af den stærke frost, og man kom derved på den tanke at fortsætte arbejde ved hjælp af trykluftbor af samme slags som de, der bruges til opbrækning af gader - to trykluftapparater påmonteret 12 cm brede spader kobledes til samme benzindrevne motor.“ (Troels Erstad, Havekunst 1940).

50 år siden RIGTIG PLANTNING

„Man skal grave et stort plantehul, - brede rødderne ud over en kegleformet forhøjning i hullets bund - være omhyggelig med at få muldjord ned over rødderne samt træde jorden godt til og endeligt iagttage, at træets naturlige rodtybde ikke forrykkes i den ene eller anden retning. Men denne fremgangsmåde bliver kun i de færreste tilfælde anvendt i praksis når det gælder om at plante mange planter på så kort tid som muligt og ofte på akkordløn.“ (Kjeld Ladefoged, Anlægsgartneren, maj 1965).

25 år siden KOMPRIMERING

„Komprimering af råjord, bundgrus og bærelag under belægninger er en standardopgave for anlægsgartnere og projekterende i den grønne sektor. Men det er også en speciel ingeniørpræget opgave, med en række ellers uvante faktorer og begreber. Sandefterfyldning, Proctorforsøg, isotopsonder, linjetryk ... fortsæt selv. Måske derfor er komprimering også et arbejde, som ofte projekteres uden den store indsigt og interesse. Og som ofte udføres derefter.“ (Søren Holgersen, Grønt Miljø, maj 1990).

10 år siden NYE NORMER

„Omsider er den her: syvende udgave af anlægsgartnernormerne, denne gang med det udvidede navn 'Normer og vejledning for anlægsgartnerarbejde'. Der er masser af nyt og enkelte markante ændringer som både rådgivere og anlægsgartnere skal være opmærksomme på. Taghaver og havebassiner er med for første gang. Desuden er udseendet nyt, og materialebeskrivelsen er svulmet op til ukendelighed.“ (sh, Grønt Miljø, marts 2005).

Fra Grønt Miljø maj 1990 med fokus på komprimering af belægninger.

HAKO CITYMASTER 2000

Gadefejemaskine med 2 eller 3 børster
Tysk grundighed holder byen ren

Ring for rådgivende salg
Vi giver toppris for din brugte maskine.

- Komfortabel kabine med aircon og luftaffjedret sæde
- 4 cyl. VW turbo dieselmotor 74 kW 100hk EURO 5 med vedligeholdelsesfrit partikelfilter
- Tilkoblingsbar 4-hjuls-styring
- Fejebredde op til 2.600 mm
- Rustfri beholdere

Hako Denmark A/S

Odensevej 33 · 5550 Langeskov · Tlf.: 65 38 11 63

Hako
Clean ahead

hako.dk

Nuuks grønne green

GOLFBANER. Udsigten fra den grønlandske fjeldbane er strålende, og der er græs at spille på, men ikke så meget, og den grønlandske vækstsæson er kun på 3-4 måneder

Grønland er grønnere end som så. Og faktisk er der i Nuuk en golfbane hvor der spilles på græs. Banen er som de tidligste baner i Skotland hvor man spiller på landskabets betingelser. Kun mindre arealer er planeret og plejet. Ellers ligger området som det er med fjeld og naturlig lav bevoksning.

Banen blev anlagt i 1996 i et kuperet fjeldlandskab hvor øer af fairway og greens er etableret i små og nogenlunde jævne lommer. Mellem græsøerne er der rough af revling, blåbær, lyng og mos samt vådområder og nøgent fjeld.

Kun hul 1 har græs lige fra teestedet til greenen. Ellers må man slå bolden hen over den fjeldede rough til den næste lille fairway. Rammer man ikke, havner man let i problemer, fortæller Ole Riger-Kusk i Greenkeeperen. Det er ikke let at slå fra fjeld eller en bevoksning af revling og sortbær. Uden for fairway bruger man normalt et fjeldjern der 'bærer et tydeligt præg af et hårdt liv', som Riger-Kusk fortæller.

Blinde slag fra tue til tue

Da terrænet er meget kuperet, er der også blinde slag på de fleste huller. Man kan ikke se det punkt man ønsker at slå til. Banens eneste par 5 hul har tre blinde vinkler der alle går over fjeld. Man skiftes derfor til at være forcaddie som kan angive en retning og se hvor bolden springer hen. Bolden kan springe uforudsigeligt når den rammer fjeld. Banen er par 66, og selv om flere spillere med lavt handicap har spillet på banen, er rekorden kun 74 slag. Det siger noget om den høje sværhedsgrad.

'Par' er det antal tildelte antal slag som en spiller med et handicap på 0 (professionel standard) bør kunne nøjes med for at få bolden i hul. Par 5 svarer altså til 5 slag. Og

Man får 'par' når man spiller hullet på det antal slag som hullets par er.

Græs hentet fra Island

Greens er lavet af importerede græsmåtter fra Island med en græsblanding der i dag består af almindelig rapgræs (*Poa trivialis*) og almindelig rajgræs (*Lolium perenne*). Det gælder både greens (60% rapgræs, 40% rajgræs) og fairway (80% rapgræs, 20% rajgræs). I alt er der omkring 0,3 ha (3000 m²) green og små 4 ha fairway. På en tilsvarende dansk bane med 9 huller er der cirka 12 ha græs, altså fire gange mere.

Græsset er helt afhængigt af klimaet og i årenes løb er der sket en kraftig selektion af de græsser der kan overleve de rå naturlige betingelser: Ned til minus 25-30 grader om vinteren, massivt snedække i op til 6 måneder, højst 10 grader om sommeren og kun 3-4 måneders vækstsæson.

I vækstsæsonen klippes græsset højst to gange om ugen. Klippehøjden er 14 mm på greens og 40 mm på fairways for at der overhovedet

kan være græs på banen. I Danmark er standarden 3,5 mm på greens og 12-18 mm på fairway. Græsset i Nuuk klippes med en stor havetraktor med rotorklipper.

Ellers bliver banen plejet traditionelt med luftning, topdressing og eftersåning. Greenkeeper Børge Sørensen

kommer normalt inden sæsonstart og frisker banen op. Resten af plejen, herunder klipning, gennemføres af frivillige efter hans anvisninger.

Miljøcertificeret

Der er ikke drænings- eller vandingsanlæg på banen i Nuuk. Der vandes kun i for-

Klar til slag med det 1700 meter høje Sermitsiaq i baggrunden. Foto: golfenvironment.org.

Greens og fairways er grønne øer i fjeldlandskabet. Det er sin sag at havne i rough! Foto: golfenvironment.org.

Foto: Ole Riger-Kusk

bindelse med at der gødes hvilket sker 3-4 gange om året. Der bruges da 10-15 m³ vand fra de søer der er på banen. Der er i øvrigt aldrig anvendt sprøjtemidler.

Banen ligger derfor lunt i miljøsvinget. Klubben søgte en GEO-certificering i 2013 - og fik den. GEO står for 'Golf En-

vironment Organization' og er en britisk baseret certificering der skal sikre en bæredygtig drift af golfbanen.

Fokus lå på energiforbruget i klubhuset. Og det er højt for når der ikke kan spilles uden-dørs, spilles der på to simulatorer i klubhuset hvor opvarmning og lys kan sluge meget

energi. Også her er man dog godt stillet da alt el i Nuuk kommer fra vandkraft. Alligevel er der udarbejdet en handlingsplan for hvordan energiforbruget kan reduceres.

„Nuuk ligger jo lidt decentralt, så vi blev som den første bane nogensinde certificeret på afstand. Det blev gennemført på den måde at jeg viste Morten Walberg rundt i klubhuset og på banen via en Skype-forbindelse hvilket fungerede fint,” fortæller Ole Riger-Kusk der er GEO-verifikator, men ikke kunne være certifikator i den klub han selv er medlem af. Nu er Nuuk Golf Club den nordligste klub med GEO-certificering.

Med stor entusiasme

Der bor omkring 17.000 i Nuuk og golf er ikke en stor sport, så der er normalt kun omkring 80 medlemmer. „Men hvad der mangler i antal, kompenseres så rigeligt i entusiasme. Selv om det er fint vejr hvor en sejltur i Godthåbsfjorden trækker, kan en søndagsmatch godt omfatte 50% af medlemsskaren,” fortæller Ole Riger-Kusk.

Som han fortæller, er det helt fantastisk at spille på den ret højtliggende bane med udsigt til isfjelde i Godthåbsfjorden og sne på Sermitsiaq, det 1700 meter høje vartegn i Nuuk. Banen kan bruges i omkring 6 af årets måneder. I vinterhalvåret kan man i stedet bruge golfsimulatorerne i klubhuset. Det er også en speciel oplevelse at bruge dem mens det blæser 40 meter i sekundet uden for og alt står og ryster, siger Riger-Kusk.

Uge- og weekendmatcher spilles året rundt enten på banen eller simulatorerne. Om sommeren gennemføres 24-timers matcher hvor hver spiller tager 5 runder af 18 huller svarende til 50 km gang i kuperet fjeld i midnatssol. „Der er grej som man kan leje og masser af venlige medlemmer,” lokker Riger-Kusk, „så der er ingen grund til ikke at spille banen - der findes kun den ene.” sh

KILDER

Ole Riger-Kusk (2015): Nuuk Golfklub, det muliges kunst. Greenkeeperen 1/2015.

www.golfenvironment.org.
www.da.wikipedia.org.

Certificeringen kan ses på www.golfenvironment.org/directory/614_nuuk_golf_club#nature_content

ANNONCØRER

I GRØNT MILJØ 4/2015

MASKINER

Bauhaus, 37
Brdr. Holst-Sørensen, 51
Brøns Maskinforretning, 61
FSI Power Tech, 69
GMR Nesbo, 63
Grene Agro, 13
H.A. Fog, 33
Hako Danmark, 43, 71
Havemose Maskiner, 19
HCP Danmark, 55
Helms TMT-centret, 57, 65
H.G. Enemark, 39
Husqvarna, Klippo, 17
John Deere, 65
MTD Cub Cadet 49
Nilfisk Egholm, 9
Safetrack, 45
Scantruck, 67
Svenningsens Maskinforret., 57
Sønderup Maskinhandel, 45
Tima, 41

PLANTER & JORD

Champost, 47
DSV Hunsballe, 25
DSV Transport, 63
Eco Style, 59, 67
Holdens Planteskole, 2, 61
Johansens Planteskole, 2
Leopolds Rullegæs, 3
Lynge Naturgødning, 2
P. Kortegaards Planteskole, 2
Prodana, 31
Solum Roskilde, 76
Strøgers Planteskole, 43
Vognmand Kold, 3

INVENTAR & BELÆGNING

Colas, 39
Dansand, 69
Fokdal Springvand, 75
IBF, 21
Vestre, 7

ENTREPRENØR & RÅDGIVER

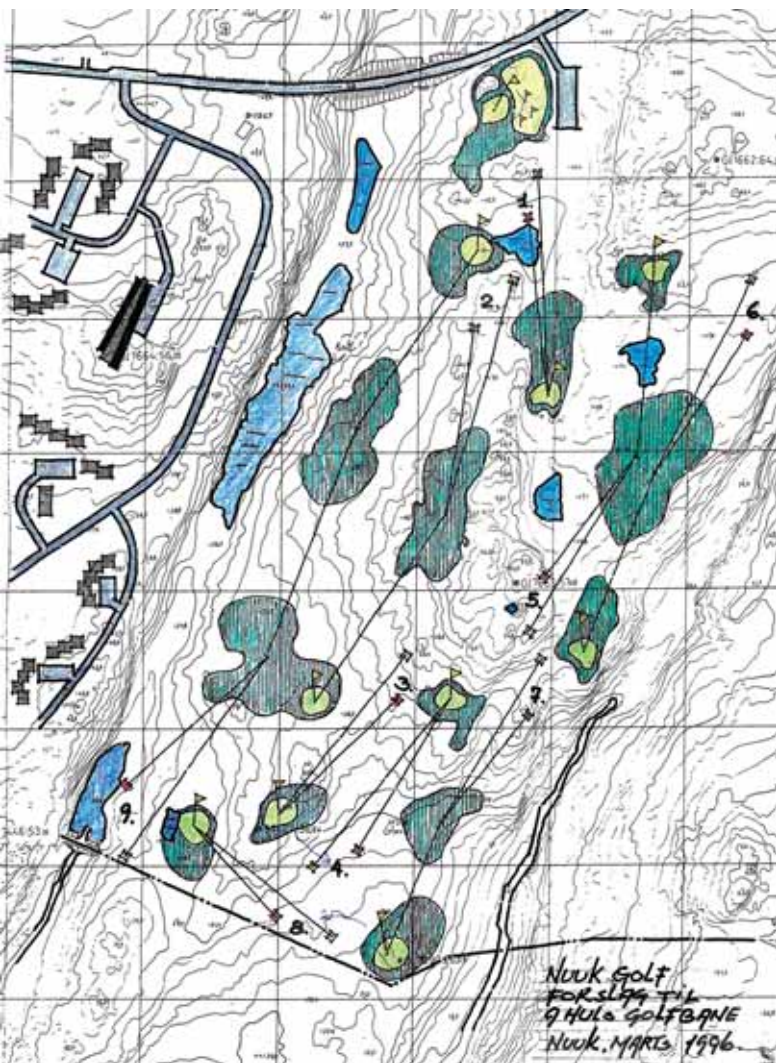
Grøn Vækst, 75
K&S Treecare, 75
Malmos, 2
Plantefokus Sv. Andersen, 75
SkovByKon.dk, 74
Sports-Zone, 19
Sven Bech, 75

FAG & UDDANNELSE

Dansk Træplejeforening, 49
Danske Parkdage IGN, PNF, 23
Parkdiplomet, IGN, 30
Jordbrugets Uddan.Cent., 33
Roskilde Tekniske Skole, 51
Selandia CEU, 47

UDSTILLINGER

Have & Landskab '15, 74

Golfbanen har 9 huller med dobbelte tee-steder på 5 huller. Banens fairways er små og ligger som øer i fjeldlandskabet. Banen måler 2.109 meter (gul tee) og 1.790 meter (rød tee). Banen er på par 66 med et par 5-hul, fire par 4-huller og fire par 3-huller. Klubben har planer om at udvide banen til 18 huller. Gengivet fra Greenkeeperen 1/2015.

Svend Andersen
Plantefokus
Professionel træ- og planterådgivning

Din direkte vej til faglig sparring og udvikling.

Tlf.: 30 32 72 33
www.plantefokus.dk

HAVE & LANDSKAB 2015

Selandia – Jernbjerggården, C.A. Olesensvej 2, 4200 Slagelse

26.-28.
AUGUST

Maskiner kan man ikke få nok af!

Gør som dine kollegaer og besøg Have & Landskab i august.

Få et godt overblik over de utallige muligheder, der kan lette og effektivisere dit arbejde.

Se både de nyeste og de mere velkendte teknologier og maskiner.

Få en god faglig snak med de mange professionelle maskinleverandører.

Er du leverandør?
Book en standplads
og mød dine nye
kunder på H&L15!
Tlf. 3035 7797

ARRANGØRER: Danske Anlægsgartnere • Skov og Landskab • Maskinleverandørerne • Park, Vej og Anlæg • Danske Planteskoler **WWW.HL15.DK**

Landdistriktbestemmelsen var ikke nok

I 2013 kom 'landdistriktsbestemmelsen' med i planloven §35 og gav kommunerne mulighed for at lempe praksis for etablering af erhverv i overflødiggjorte bygninger i bl.a. landbruget. Men der er grænser, meddeler Natur- og Miljøklagenævnet.

Ringsted Kommune gav 'lovliggørende landzonetilladelse' til at en vognmandsvirksomhed kunne anlægge 1.100 m² oplagsplads til containere og lastbiler på en ejendom på 1,4

ha. Ejendommen lå i landzone og inden for skovbyggelinien.

Kommunen havde før givet virksomheden en landzonetilladelse, en tilladelse som Natur- og Miljøklagenævnet havde afvist med støtte fra domstolene. Efter at landdistriktbestemmelsen blev indført, gav kommunen fornyet tilladelse, nu til oplagspladsen.

Nævnet præciserer at planlovens §35 fortsat har det hovedhensyn at modvirke spredt og uplanlagt by- og erhvervs-

Billedet er ikke fra den aktuelle sag.

udvikling i det åbne land. Erhverv som ikke har med jordbrug at gøre, skal som hovedregel henvises til erhvervsområder i byzone. I den aktuelle sag var der heller ikke tale om at bruge overflødiggjorte bygninger, men om en oplagsplads. Der var heller ikke tale om at udvide en lovligt etableret virksomhed da nævnet tidligere havde afvist lovliggørende landzonetilladelse. Kommunens tilladelse til oplagsplads blev derfor afvist (nmkn.dk, sag 139, juni 2014).

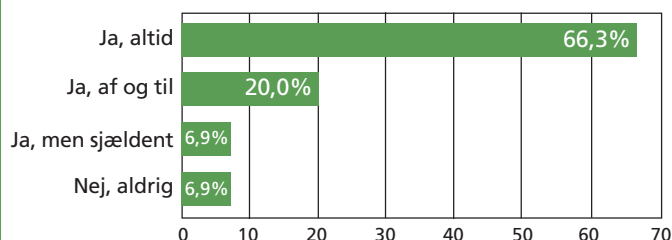
SkovByKon.dk
Tlf: 61 79 62 63

"FARLIGE TRÆER"
RÅDSCANNING
HULE TRÆER
RØDDER / STABILITET
RÅDGIVNING
UNDERVISNING / KURSER

Christian Nørgård Nielsen
dr.agro cnn@skovbykon.dk

Grønt Miljøs læsere er indkøbsansvarlige

DERFOR VIRKER DIN ANNONCE

A&B Analyse (2014): Tilfredsheds & Læserundersøgelse af fagbladet Grønt Miljø.

Svend Andersen
Plantefokus
Professionel træ- og planterådgivning

Din direkte vej til faglig sparring og udvikling.

Tlf.: 30 32 72 33
www.plantefokus.dk

- ✓ Nyanlæg og belægningsopgaver.
- ✓ Plantearbejde og beskæring.
- ✓ Vedligeholdelse.
- ✓ Vinterberedskab.
- ✓ Kloakarbejde og fugtisolering.
- ✓ Tv-inspektion og strømpeforing.
- ✓ Medlem af Kloakmestrenes TV-inspektion.

Sven Bech A/s
LANDSKABSENTREPRENØRER

Anlægsgartnerfirma - siden 1921 **90 år**

DANSKEHLOAKMESTRE.DK
30 miljø - mest uddet - med garanti

Danske Anlægsgartnere
Garanti- og ankenævn

Træ
-beskæring
-plantning
-fældning
-flytning
rodfræsning og rådgivning

Slåning af naturgræs

Steen Kristensen Tlf.: 59 18 50 77
Kim Poulsen Tlf.: 43 45 11 90

Vanding af gode træer i Københavns Kommune

KS Tree Care ApS
Ingegårdsvej 11 · 4340 Tølløse
www.ks-treecare.dk
E-mail: ks@ks-treecare.dk

VAND DESIGN

Fokdal Springvand
Østerled 28 · 4300 Holbæk
Fax: 5949 9970 Tel.: 5944 0565
www.fokdalspringvand.dk

I projektet vil man bl.a. inddrage lokale børn og unge i udvikling, udformning og opbygning af nærmiljøet. Foto: Bettina Lamm.

Ny viden om byrum og deres brugere

Et nyt forskningsprojekt skal i de næste fem år udvikle ny viden om byrum og deres brugere. Lokale og Anlægsfonden har givet 5,2 mio. kr. til projektet der udføres i netværket APEN (Activity- and health-enhancing Physical Environments Network). Det består af forskere fra Institut for Geovidenskab og Naturforvaltning på Københavns Universitet, Institut for Bygningskunst, By og Landskab på Kunstakademiets Skoler for Arkitektur, Design og Konservering samt Active Living på Institut for Idræt og Biomekanik på SDU.

Det overordnede formål er at udvikle ny viden, nye initiativer og forskeruddannelse gennem tværvideenskabelig forskning der fokuserer på lokalsamfund, deres byrum og aktører. Bykvarteret Kongens Enghave i København er valgt som studiecase, og de primære målgrupper er børn, unge og seniorer. Gennem praksisbaseret forskning vil man gennem projektet afprøve og undersøge hvordan uderummets udformning kan understøtte sociale og fysiske udfoldelsesmuligheder for beboere i nærmiljøet. sh

VI PASSER PÅ MILJØET OG PÅ HINANDEN...

DS CERTIFICERING
MILJØLEDELSESYSTEM OG ARBEJDSMILJØLEDELSESYSTEM
DS/EN ISO 14001
DS/OHSAS 18001

-det har vi papir på!

Første anlægsgartnerfirma i Danmark med både ISO 14001 certificering i miljøledelse og OHSAS 18001 certificering i arbejdsmiljøledelse.

GRØN VÆKST
ANLÆGSGARTNERFIRMA

Hasselholmvej 2 | 4200 Slagelse | Telefon 58 11 21 00 | www.groenvaekst.dk

Solum er Danmarks største leverandør af kompost, vækstmedier og græspleje-produkter. Vi leverer mere end 200.000 tons vækstmedier om året. Vores produktion er bæredygtig og Solum er som eneste producent af vækstmedier tilkendt EU's miljømærke.

POST

PP

DANMARK

Sorteret Magasinpost
ID-nr. 42217

- Stort produktsortiment
- Dokumenterede ukrudtsfrie vækstmedier
- Produktblade på alle produkter til kvalitetssikring
- Vi modtager bygge-/haveaffald og leverer vækstmedier som returlæs
- Fleksible modtagebetingelser
- Ekspert i græsplejeløsninger
- On-site knusning og sortering af affald

Bæredygtige produkter til vækst, anlæg og energi

Læs mere på www.solum.dk eller kontakt:

Entreprenørydelser, Jan Juellund, tel. 2161 3049
Græspleje, Thomas Petersen, tel. 2161 3047
Vækstmedier, Claus Svenstrup, tel. 2161 3045
Vækstmedier, Knud Hvid Petersen, tel. 2161 3040
Vegeboden, Solum Roskilde, tel. 4675 5070

Solum er landsdækkende leverandør

Indlevering og afhentning:

Solum Roskilde
Vestre Hedevej 34
3000 Roskilde

Åbningstider:
Man.-tors. kl. 06-16, fre. kl. 06-15

Produktsortiment

- SuperMuld®
- Svær SuperMuld®
- D-Gro A®
- HaveMuld®
- SkeletMuld®
- Harpet muld
- Faldunderlag (DS-godkendt)
- BoldMix®
- GreenMix®
- Bunkersand
- Volley sand
- Ridebane top lag
- Fyr- og granbark
- Spagnum
- Biomasse til energi m.m

Visse produkter leveres også i storsække

Al henvendelse: ia@teknovation.dk.